

A. or.

4443

-4-

ct. 05. 4443 (4)

RAVITAKALAPA.

No. 4.

Published by

HARIDAS HIRACHAND,

काव्यकलापः

अंक ४

तत्र

श्रीगीतगोविंदाख्यं काव्यं सटीकं

अपरं

श्रीराधाविनोदाख्यं काव्यं सटीकं

एवंगुणं

सच्छास्त्रितः शोधयित्वा

हरिदास वि० हिराचंदेन

मुंबण्यां

वृत्तदीपमुद्रालये

अंकोक्तं

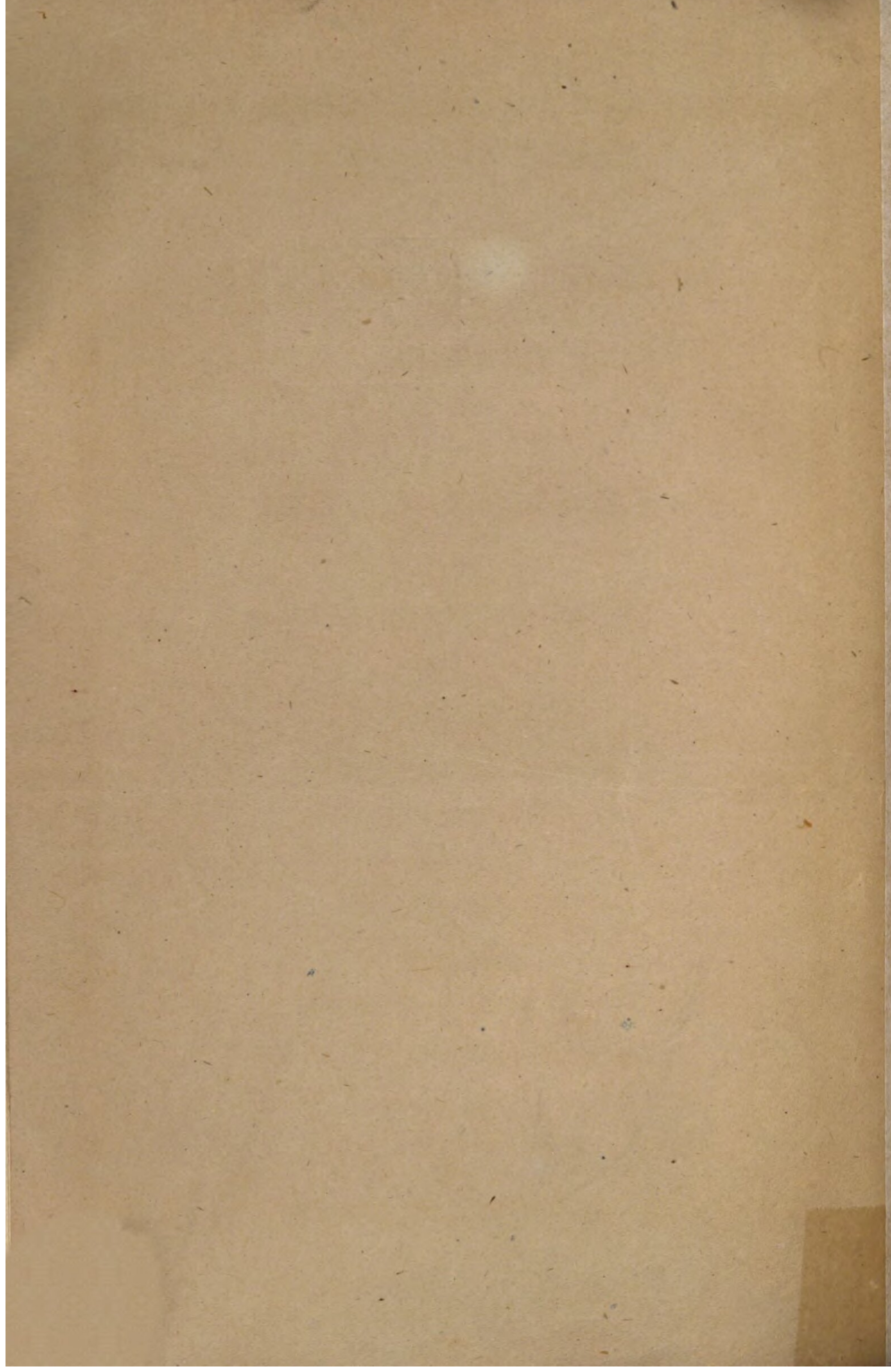
संवत् १९२१ शक १७ ८७

(Registered under Act XX. of 1847.)

Bombay:

PRINTED AT THE "VRITTADEEPA" PRESS.

1865.

REVISED EDITION

CONTAINING

A NEW CODE OF HANDELS FORMS

AND

NEW FORMS

WITH COMMENTS

BY

H. E. R. WILKINSON

OF THE

EDITED BY

JOHN A. WILKINSON

OF THE

1885

NEW YORK

KAVYAKALAPA.

No. 4.

CONTAINING

A BEST COUPLE OF SANSKRIT POEMS ;

GEETAGOVINDA

AND

RADHAVINODA

WITH COMMENTARY

PUBLISHED BY

HARIDAS HIRACHAND,

EDITOR OF "DHATUMANJARI."

B o m b a y :

PRINTED AT THE "VRITTADEEPA" PRESS.

(Registered under Act XX. of 1847.)

1865.

काव्यकलापः

अंक ४

तत्र

श्रीगीतगोविंदाख्यं काव्यं सटीकं

अपरं

श्रीराधाविनोदाख्यं काव्यं सटीकं

एवयुगलं

सच्छास्त्रितः शोधयित्वा

हरिदास वि० हिराचंदेन

मुंबण्यां

वृत्तदीपमुद्रालये

अंकीकृतं

संवत् १९२१ शक १७ ८७

मौल्यं रु० १॥

To
SHETT HANSRAJ KARAMSHI ESQUIRE.

This Work is Dedicated

As an humble token of gratitude for the boon he
confers on Sanscrit learneds, by supplying
them with most interesting Sanscrit
works with great facility, and for
the encouragement he gives
to vernacular literature,

BY HIS OBLIGED AND OBEDIENT SERVANT,

HARIDAS HIRACHAND

श्री

रघुकुलावतंसश्रीमद्रामचंद्रसूनुः

लवस्तद्वंशतिलकधर्मधुरंधरः

श्रेष्ठ कर्मासिंह रणमल्लः

तस्यात्मजस्य हंसराजस्य

उदाराभिकया प्रेरणया अमुयोः काव्ययोः

अंकनं जातं

PREFACE.

IN Northern *Hindustan*, near *Jagannath*, there lived in a village named *Kindubilva*, *Bhojadeva* a Brahmin of *Kanyakubja* family, he had a wife named *Radha* from whom *Jayadeva*, the king of poets, took birth. *Jayadeva*, from his infancy used to take his lesson once for a fortnight from his teacher, hence his other name was *Paxadhara misra*, or a fortnight Student. He was an able Logician, Rhetorician, Dramatist, Songster, and strictly addicted his faith on *Krishna* as we find his works on all the subjects.* In *Geetagovinda* he has sung most delicately and tastefully the description of departure and meeting of *Radha* and *Krishna*. There being 24 songs, each of 8 *Padas* in this work it is also called *Ashtapadi*. The author has adored its language both literally and significantly. No such interesting work is produced up to this time.

In the time of *Jayadeva*, there was a king named *Satvika* near *Jagannath*, who being envious of *Jayadeva's* work, made a new work similar to it, and distributed some of its copies amongst learned Brahmins. The Brahmins fell in dispute about the superiority and inferiority of both the works, and to settle the dispute they decided to put the works in the presence of the Idol of God *Jagannath*, and shut the doors and the one which the God would choose he would keep by himself and throw the other. It was done accordingly, and the God kept to himself the work of *Jayadeva* and threw away that of *Satvika*. Afterwards *Jayadeva* added

* (The work on logic by this author is named in a commentary by *Gadadhar* on *Shiromani*, a work on the same subject) on Logic. *Chandraloka* on Rhetorics. *Prasanna Raghava* drama, *Geetgovinda* for Singing and faith on *Krishna*.

some Shlokas of the other work in his own, and asked pardon from the God for his doing so.

In preparing this work the author was once in doubt how to define the body of *Radha*, and nothing coming in thought he went to bathe leaving the work as it was. Then *Krishna* coming himself wrote the appropriate lines and became invisible. Afterwards the author came, and was amazed by looking the lines written as he desired.

There are many other miracles described in *Bhaktamala*, *Bhaktivijaya* and *Santamalika* about this author.

Geetgovinda was sung in the Court of *Vikramaditya*, and singers of *Karnatic* sing these songs most delicately in various modes. In the *Kalinga desha* they sing the songs on the birth-day of *Krishna*; and the followers of *Vallabhacharya* sing them on the night of *Kartik Shudha 11th* and in spring season those of *Vasanta Raga*.

Subsequent to *Geet Govind*, many works similar to this (*Ashtapadi*) have been made about *Shiva* and *Vishnoo*, but none has been equal to this as is decided by Sanscrit learneds.

2. Nothing else without the name of the author of *Radhavinoda* is known about it, which is written at the end of the work.

3. The first number of this *Kavyakalapa* consists 37 poems of ancient famous poets, the second contains *Laxmisahasra* by *Venkatadhvary Acharya*, and the third contains *Vidagdha Mukha Mandana* by *Dharma-dasa* with commentary.

H. H.

प्रस्तावना

श्रीजगन्नाथक्षेत्र पासैं, किंदुबिल्व नामें गाममां, कन्यकुब्ज जा तीना भोज देव नामें एक ब्राह्मण हता, तेनी राधा नामें स्त्री होती, तेथी श्रीजयदेवकावि उत्पन्न थया, ते बाळावस्थायीज गुरुपासैंथी बीजे पुरुषें १५ दिवसैं भणाय एटलुं पोतें एक दिवसैं भणता, तेथी एनुं बीजुं नाम पक्षधरमिश्र एवं प्रसिद्ध थयुं अनें ते न्यायशास्त्रमां पारांगत हता तेथी तेना रचेला ग्रंथनु नाम गदाधरीमां प्रसिद्धछे. अनें रसालंकारादिकमां पण घणा चतुर हता एवं एना रचेला चंद्रालोक ग्रंथिथी जणायछे. अनें नाटकमां पण परिपूर्ण हता ते एना रचेला प्रसन्नराघव नाटकथी जणायछे. वळी ते गायन विद्यामां अनें श्रीकृष्णनी भक्तिमां धुरंधर हता एवं एना रचेला गीतगोविंदना २४ प्रबंधना राग ताल नराळा नराळा छे तेथी जणायछे गायनविद्यामां जे प्रकरण थाय छे ते प्रबंध कहेवायछे तेमां पहेला प्रबंधमां दशावतारना वर्णनथी ११ पद थयांछे. अनें बीजा प्रबंधमां विष्णु लीळाना वर्णनथी ९ पद थयांछे अनें दशमा प्रबंधमां अति विरहनुं वर्णन विशेषें थयुं नही तेथी ५ पद थयांछे अनें बीजा २१ प्रबंधमां तो आठ आठज पदछे तेथी ए गीत गोविंदनुं बीजुं नाम अष्टपदि एवं पण प्रसिद्धछे. तेमां संयोग विप्रयोग द्विदळात्मक शृंगार रसनुं वर्णन श्रीराधाकृष्णना विहारमां गायुंछे. ते मां शब्दालंकार अनें अर्थालंकार पुष्कळछे तेमां पण अर्थालंकार उपर ए कविना लक्ष घणो रहेलोछे. अनें एवो मनोहर रसात्मक ग्रंथ आज सुधो बीजो थयो नथी.

તે સમયમાં શ્રીજગન્નાથ ક્ષેત્રવિષે એક સાત્વિક નામે રાજા હતો તેણે જયદેવસ્વામી ઉપર ઇર્ષ્યા લાવિને એક સુંદર ગ્રંથ રચ્યો તેની કેટલીક પ્રત્યો લખાવી લોકોમાં વેંચીને એણે પ્રસિદ્ધ કરી. તેવખતે બ્રાહ્મણોયં પરસ્પર તે ગ્રંથની શ્રેષ્ઠતા કનિષ્ઠતાવિષે વાદ ચલાવ્યો પાછે તેના ત્રાહત શ્રીજગન્નાથજી ઠરાવિને બેય ગ્રંથ મંદિરમાં મુકીને કમાડ બંધ કર્યાને નિશ્ચય કર્યોજે જે ગ્રંથ શ્રેષ્ઠ હશે તે શ્રીજગન્નાથજી પાસે રાખશે ને કનિષ્ઠને નાખી દેશે. પછી શ્રીજગન્નાથજીયે ગીતગોવિંદ પાસે રાખ્યું અને બીજો ગ્રંથ ફેંકી દીધો. પછી શ્રીજયદેવજીયે તે ગ્રંથના કેટલાક શ્લોક ગીતગોવિંદમાં મેળવ્યા અને પ્રભૂની પ્રાર્થના કરીને ક્ષમા માગી.

આ ગ્રંથ રચતાં એક દિવસ કવિને એવું થયું જે શ્રીરાધિકાજીના અંગનુ વર્ણન બરાબર હું લોકમાં કે રીતે પ્રસિદ્ધ કરું, તેવું કાંઈ ન સૂઝતાં ગ્રંથ એમજ મુકીને જયદેવ નાવા ગયા. પાછી સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ ત્યાં આવિને શ્રીહસ્તે તે પ્રસંગ લખી પુરો કરીને અંતર્ધાન થયા. તાર પાછી જયદેવ આવિને જુવે ત્યાં તે પ્રસંગ પુરો વાંચિને આશ્ચર્ય પામ્યા.

પેહેલાં વિક્રમરાજાની સભામાં ગીતગોવિંદ ગવાતાં હતાં અને હાલ પણ કર્ણાટક દેશમાં ગવૈયા અનેક રાગ તાલમાં ઘણાં મનોરંજક ગાયછે. કલિંગદેશમાં શ્રીકૃષ્ણનો ઉત્સવ વર્ષો વર્ષ થાયછે ત્યાં આખી રાત ગીતગોવિંદ ગાઈને જાગરણ કરવાની ચાલ્યછે. શ્રીવલ્લભાચાર્યના સંપ્રદાયમાં પણ કાર્તિક શુદ્ધિ ૧૧ ની રાતે ગીતગોવિંદ ગવાયછે અને વસંતપંચમીથી પણ खेलમાં વસંતરાગનાં ગીતગોવિંદ ગવાયછે.

તાર પછી અષ્ટપદિ નામે વિષ્ણુની ને શિવની કાવ્યો ઘણો થઈછે તે જો મર્મજ્ઞ પંડિત જોસે તો તેને ગીતગોવિંદ બરાબર સુંદરતા ને જણાય.

હ૦ હી૦

॥ श्रीगोपीजनवल्लभायनमः ॥

॥ काव्यकलापः ॥

॥ अंकश्चतुर्थः ॥

॥ तत्र ॥

गीतगोविंदकाव्यं

॥ मेघैर्मैदुरमंबरंवनभुवःश्यामास्तमालद्रुमैर्नक्तंभीरुरयंत्व
मेवतदिमंराधेगृहंप्रापय ॥ इत्थंनंदनिदेशतश्चालितयोःप्र
त्यध्वकुंजद्रुमंराधामाधवयोर्जयंतियमुनाकूलेरहःकेलयः ॥ १

॥ श्रीराधाकृष्णायनमः ॥ भद्रायभवतांभूयात्कृष्णः सद्भक्तिभावितः

कालिंदीजलसंसर्गमेघःश्यामोतिसुंदरः १ इहकवि प्रारीप्सितस्यनि

र्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थकृष्णस्मरणरूपंवस्नुनिर्देशलक्षणंमंगलाचरणंतावदाचरति

मेघैरिति राधामाधवयोःरहः केलयोयमुनाकूलेजयंतीत्यन्वयः राधाकृ

ष्णयोःरहःकेलयःएकांतक्रीडाःयमुनाकूलेयमुनातीरेजयंतिसर्वोत्कर्षेणवर्त्तते

कथंभूतयोःराधामाधवयोः प्रत्यध्वकुंजद्रुमं अध्वनिमार्गे कुंजलतागृहेद्रुमेवृक्षे

च इत्थंइतिनंदनिदेशतःनंदाज्ञयाचलितयोः अथवा अध्वकुंजद्रुमान्प्रति

उद्दिश्यचलितयोः इति किं हेराधेअंबरंआकाशंमेघैर्मैदुरंव्याप्तमित्यर्थः वनभु

वःतमालद्रुमैर्वृक्षैःश्यामाः अतःकृष्णःनक्तंरात्रौभीरुः भयशीलःआतबीलत्वात्

तस्मादेमंपुरोवार्तिनंकृष्णंगृहंप्रापयएवंकरणेनंदस्यान्यास्मान्विश्वासाभावात्

॥ वाग्देवताचरितचित्रिताचित्तसद्भाषणावतचिरणचारण
चक्रवर्ती ॥ श्रीवासुदेवरतिकेलिकथासमेतमेतं करोति
जयदेवकविः प्रबंधम् ॥ २ ॥

इदानीं कविः सरस्वतीलक्ष्म्योः कीर्त्तनपूर्वकं कृष्णस्य सुरतक्रीडावर्णनं कर्तुमाह वाग्देवतेति जयदेवकविः एतत्प्रबंधं कृष्णकेलिकथाप्रतिपादकं ग्रंथं करोतीत्यन्वयः कथंभूतो जयदेवकविः वाग्देवताचरितचित्रिताचित्तसद्भाषणावतचिरणचारणस्य सरस्वत्याश्चरितेन वचनरचनानि विशेषेण चित्रितं मण्डितं चित्तसद्गमनो ग्रहयस्य सः पुनः कथंभूतः पद्मावत्यालक्ष्म्याश्चरणेन संवाहनेन चक्रवर्त्ती नृप इव लक्ष्मीसेवी हि चक्रवर्त्तित्वं प्राप्त इति कथंभूतं प्रबंधं श्रीवासुदेवेति श्रीरूपाराधावासुदेवः श्रीकृष्णस्तयोः रतिकेलिकथया सुरतक्रीडा कथनेन समेतं युक्तं

॥ यदि हरिस्मरणे सरसं मनो यदि विलासकलासुकुतूहलं ॥

॥ मधुरकोमलकांतपदावलीं शृणुत दाजयदेव सरस्वतीं ॥ ३ ॥

अथ कविर्निजग्रंथप्रयोजनमाह द्रुतविलंबितेन वृत्तेन यदीति हे कृष्ण भक्तदा तर्हि जयदेव सरस्वतीं शृणु इत्यन्वयः यदा यर्हि हरिस्मरणे कृष्णचित्तने सरसं सानुरागतं वमनः अस्तीत्यध्याहारः यदीयर्हि विलासकलासुविलासः श्रीकृष्णविलासः कलाचतुः षष्टिस्तासुकुतूहलमस्तीति कथंभूतां जयदेव सरस्वतीं मधुरासरसा अर्थतः कोमलाः शब्दतः अतएव कांता मनोहरा पदावली पदसमूहो यस्यां सातां

॥ वाचः पल्लवयत्युमापतिधरः संदर्भशुद्धिगिरां जानीते जयदेव
एव शरणः श्लाघ्यो दुरूहद्रुतेः शृंगारोत्तरसत्प्रमेयरचनैराचार्य
गोवर्द्धनः स्पृष्ट्वा कोपिन विश्रुतः श्रुतिधरो धोई कविक्षमापतिः ४

कविरन्यग्रंथेभ्यो मद्ग्रेथ बहवो गुणाः संतीति द्योतयन् शार्दूलविक्रीडितेनाह
 वाच इति उमापतिधरः नाम कविर्वाचः वचनानि पल्लवयति निस्तारयति
 न तु गुणान् संदर्भशुद्धितः शब्दतश्च ग्रथनविशुद्धिं जयदेव एव परं जानीते
 नान्य इत्थर्यः ॥ शरणः नाम कविः दुरूहद्रुतेः विषमग्रंथस्य शीघ्रोच्चारतः श्लाघ्यः
 स्तुत्यः शृंगारेति शृंगारोत्तराणि शृंगारप्रधानानि सति उत्कृष्टानि प्रमेया
 नि वा वचानिरचनैः प्रबंधैः आचार्यगोवर्द्धनः स्पर्द्धिं कोपिन विश्रुतः आचार्य
 गोवर्द्धनः कविः शृंगारप्रधानमेव प्रबंधं करोतीत्यर्थः बोई नाम कावेक्षमाभातेः क
 विराजः श्रुतिधरः श्रुत्या श्रवणमात्रेणैव धारयति न पुनरर्थदिग्रहणे प्रवीणः
 तिराजपदेन महाहंकारकथनं

॥ मालवरागेण रूपकताले गीयते ॥

प्रलयपयोधिजले धृतवानसि वेदं ॥ विहितबहित्रचारित्र्यम
 खेदं ॥ केशवधृतमीनशरीरि जयजगदीशहरे ॥ १ ॥

कविरधुना भक्तानुग्रहार्थं विघ्नाभावार्थं च दशावतारवर्णनमाह प्रलयेत्या
 दिजगदीश इत्यंतं अस्य गीतस्य मालवरागः रूपकतालः तल्लक्षणं नितं
 विनीचुंबितवक्रपद्मः शुकद्युतिः कुंडलवान्किरीटी संकेतशालां प्रविशन् प्रदोषे
 मालाधरो मालवरागराजः १ रूपके स्यात्द्रुतं लघुरिति हे केशव
 धृतं मीनस्य शरीरवेदोद्धारणार्थं येन सः हे जगदीश हे हेरे जय उत्कर्षेण वर्द्ध
 स्व कस्मादित्यत आह त्वंप्रलयपयोधिजले कल्पांतसमुद्रजले निमग्नं वेदं धृत
 वानसि कथं अखेदं अपरिश्रमं यथा भवति तथा पुनः कथं यथा स्यात्तथा विहिते
 ति विहितं कृतं चरित्रं समुद्रतरणकारणनौकाचेष्टितं यत्र क्रियायां

॥ क्षितिरतिविपुलतरेतवतिष्ठति पृष्ठे ॥ धरणि धरणा किण
 चक्रगरिष्ठे ॥ केशवधृतकच्छप रूपजयजगदीशहरे ॥ २ ॥

॥ क्षितिरिति हे केशवधृतं कच्छपस्य रूपयेन सः तत्संबोधनं हे जगदीश हे हेरे जय

पूर्ववत् तवपृष्ठेक्षितिः पृथ्वीतिष्ठतीत्यन्वयः कथं भूते पृष्ठे अतिविपुलतरे अतिकां
तः विपुलतरपदार्थोऽयेन पुनः कथं भूते धरण्याः क्षमाया धरणेन वहनेन यत्किण
चक्रं मृतपिंडस्तेन गारिष्ठे दृढे

॥ वसतिदशनशिखरे धरणीतवलग्न्या ॥ शशिनिकलंककले
वनिमग्न्या ॥ केशवधृतसूकररूपजयजगदीशहरे ॥ ३ ॥

वसतीति हे केशवेत्यादि पूर्ववत् धृतं सूकरस्य रूपं येन तव दशनाशिखरे दंताग्र
भागे धरणोऽपृथ्वीलभा संबद्धा वसति तत्र दृष्टांतः केव शशिनिचंद्रे निमग्न्या अं
तस्थिता कलंककलेव कलंकरेखेव

॥ तवकरकमलवरेन खमद्भुतशृंगं ॥ दलितहिरण्यकाशिपु
तनुभृंगं ॥ केशवधृतनरहरिरूपाजयजगदीशहरे ॥ ४ ॥

तवेति हे धृतं नरहरेः रूपं नरसिंहस्य स्वरूपं येन तत्संबोधनं तव करकमलवरे ह
स्तपद्मश्रेष्ठेन खमस्तीत्यध्याहारः कथं भूतं नखं भद्रतशृंगं आश्चर्यकरं शृंगमग्र
भागो यस्य अद्भुतत्वे हेतुमाह दलितः विदारितः हिरण्यकाशिपोर्देत्यस्य त
नुरेव भृंगो भ्रमरो येन अन्यत्र भ्रमरेण कमलोदल्यते इह तु वैपरीत्येनाश्चर्यं

॥ छलयासि विक्रमणे बलिमद्भुतवामन ॥ पदनखनीरजनि
तजनपावन ॥ केशवधृतवामनरूपजयजगदीशहरे ॥ ५ ॥

छलयसीति धृतं वामनस्य रूपं येन हे अद्भुतवामन आश्चर्यहेतुवामनत्वं
विक्रमणे वादविक्षेपे कर्तव्ये बलिं असुरं छलयासिप्रवं च यसि कीदृशस्त्वभितिसंबो
धनं पदेति पदनखनीरेण पदनखाग्रसंबन्धिजलेन गंगारूपेण जनितं कृतं जन
पावनं लोकपावित्र्यं येन

॥ क्षत्रियरुधिरमये जगदपगतपापं ॥ स्नपयसि पयसि शमि
तभवतापं केशवधृतभृगुपतिरूपजयजगदीशहरे ॥ ६ ॥

क्षत्रियोति हेधृतभृगुपतिरूपधृतपरशुरामरूप क्षत्रियरुधिरमेयपयासिजग
 त्स्नपयसीत्यन्वयःक्षत्रियाणांशोणितविकारेजलेजगत्स्नापयति स्नानेनफ
 लमाह कथंभूतंजगत् अपगतपापंगतकलुषं पुनःकथंभूतंशमितभवतांपदू
 रीकृतसंसारतापं

॥ वितरसिदिक्षुरणेदिक्पतिकमनीयं ॥ दशमुखमौलिबलिं
 रमणीयं ॥ केशवधृतरघुपतिरूपजयजगदीशहरे ॥ ७ ॥

वितरसीति हेधृतरामशरीर त्वरणेसंग्रामे दशमुखमौलिबलिरावण
 मस्तकोपहारादिक्षुदिशानुवितरसिददासि कीदृशंदिक्पतिकमनीयंइंद्रादी
 नांकांभ्यंश्च्छावषयमित्यर्थः रमणीयंमनोहरंदिक्षुदशदानात्

॥ वहसिवपुषिविशदेवसनंजलदाभं ॥ हलहतिभीतिमिलि
 तयमुनाभं ॥ केशवधृतहलधररूपजयजगदीशहरे ॥ ८ ॥

वहसीति हेधृतहलधररूपधृतबलभद्ररूप त्वंवपुषिवसनंवस्त्रंधारयासि क
 थंभूतंवपुषि विशदेशुभ्रे कथंभूतंवसनं जलदाभंसजलमेघसदृशं पुनः क
 थंभूतंहलहातेभीत्यालांगलघातभयेनमिलिता उपस्थितायायमुनातद्वत् आ
 भादीप्तिर्यस्यतत्भयेनातिशयामत्वंभवति

॥ निंदसियज्ञविधेरहहश्रुतिजातं ॥ सदयत्तदयदर्शितप
 शुघातं ॥ केशवधृतबुद्धशरीरजयजगदीशहरे ॥ ९ ॥

निंदसीति हेधृतबुद्धशरीरधृतबुद्धावतार हेसदयत्तदयदयासाहितांतः
 करणजय ननुवेदानिंदकस्यकथंस्तुतिरित्यतआह त्वंयज्ञविधेःऋतुविधान
 संबन्धिश्रुतिजातंवेदवाक्यसमूहं निंदसिदूषयासि नतुसर्वमित्यर्थः सोपि
 किमितिनिंद्यतेइत्यतआह अहहकष्टंदयायांवा दर्शितःबोधितःपशूनांघातोव
 धोयेनतादृशं वेदोपिपशूनांघातंबोधयतीत्यतअहोकष्टमित्येवनिंदयसीतिभावः

॥ म्लेच्छनिवहनिधनेकलयसिकरवालं ॥ धूमकेतुमिवकि
मपिकरालं ॥ केशवधृतकल्किशरीरजयजगदीशहरे ॥ १० ॥

हेधृतकल्किशरीरधृतकल्क्यवतारशरीर तच्चेष्टितमाह त्वंम्लेच्छनिवह
निधनेम्लेच्छानांनिवहाः समूहास्तेषांनिधनेनाशनिमित्तंकिमापिअनिर्वचनीयं
करवालंखड्गंकलयसिधारयासेकथंभूतंकरवालं धूमकेतुमिवऔत्पातिकता
रकापातमिवकरालंभयानकं अथवाधूमकेतुरभिस्तं

॥ श्रीजयदेवकवेरिदमुदितमुदारं ॥ शृणुसुखदंशुभदंभव
सारं ॥ केशवधृतदशविधरूपजयजगदीशहरे ॥ ११ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेप्रथमःप्रबंधः ॥ १ ॥

धृतवानसीत्यादिभिर्वर्त्तमानप्रयोगैरवताराणांभगवतश्चललियाःनित्यत्वं
दर्शितंएवंतत्तदवतारगुणैःस्तुतिंरुत्वासंप्रत्यवतारिणंस्तुवन्प्रार्थयते श्रीजयदे
वोति हेकेशवधृतानेदशावेधानिरूपाणियेन तत्संबोधनं श्रीजयदेवकवेःइदं
गीतंउदितंभाषितंशृणु आकर्णयेतिभक्तजनंप्रत्याक्तिः कीदृशंउदारंमनोहरंसु
श्राव्यत्वात्शुभदंकल्याणदायकंभवसारंसंसारेधनरूपं

॥ वेदानुद्धरतेजगन्निवहतेभूगोलमुद्धिभ्रतेदैत्यंदारयतेव
लिच्छलयतेक्षत्रक्षयंकुर्वते ॥ पौलस्त्यंजयतेहलंकलयतेकारु
ण्यमातन्वतेम्लेच्छान्मूर्च्छयतेदशाकृतिकृतेकृष्णायतुभ्यंनमः ॥

उक्तानेवावतारान्पुनःसंक्षेपेणकीर्तयति वेदानिति तुभ्यंकृष्णायनमःअस्तु
इत्यन्वयः कथंभूताय वेदानुद्धरतेमीनरूपेण पुनःकथंभूताय जगन्निवह
तेधारयतेकूर्मरूपेण भूगोलंपृथ्वीचक्रंउद्धिभ्रतेऊर्ध्वधारयतेवाराहरूपेण दै
त्यंहीरण्यकशिपुंदारयतेनृसिंहरूपेण बलिदैत्यंछलयतेवंचयतेवामनरूपेण

क्षत्रक्षयं क्षत्रियनाशं कुर्वते परशुरामरूपेण पौलस्त्यं रावणं जयते रामरूपेण हलं
लांगुलं कलयते धारयते बलभद्ररूपेण कारुण्यं दयां आतन्वते विस्तारयते बुद्ध
रूपेण भ्लेष्ठान् अंत्यजान् मूर्च्छयते नाशयते कल्किरूपेण अतएव दशाकृतिकृते
दशाविधरूपधारिणे

॥ गुर्जरीरागेण प्रतिमं ठतालैर्गीयते ॥

॥ श्रितकमलाकुचमंडलधृतकुंडल ए ॥

॥ कलितललितवनमाल जयजयदेवहरे ॥ १ ॥

कविरिदानीं गुर्जरीरागेण कृष्णंस्तौतिरागलक्षणं श्यामास्तुकेशमिलय
द्रुमाणां मृदुलसत्पल्लवतल्पयंतीं श्रुतेः स्वराणां दधतीं विभागं तंत्रीमुखादक्षि
णगुर्जरीयां इति श्रितेति हे देव हे हरे जयजय स्वभक्तपक्षपाते सर्वोत्कर्षेण वद्धस्व
श्रितेत्यादीनि सप्तपद्याः पदानि संबोधनानि ज्ञातव्यानि ए इति पदं हे इत्यर्थः हे
श्रितकमलाकुचमंडलश्रितं आश्रितं कमलायाः लक्ष्म्याः कुचमंडलं स्तनमंडलं ये
न हे धृतकुंडलधृते कुंडले येन तस्य संबोधने कलितेति कलिता धृता ललितासुं
दरवनमालापुष्पदामयेन

॥ दिनमणिमंडलमंडनभवखंडन ए ॥

॥ मुनिजनमानसहंस ॥ जयजयदेवहरे ॥ २ ॥

दिनमणीति हे दिनमणिमंडलमंडनसूर्यमंडलालंकारहे भवखंडन भक्तानां सं
सारनाशक हे मुनिजनमानसहंस मुनिजनानां मानसहंस इव मानसे सर
सिंहंसोऽस्ति जयजयेति पूर्ववत्

॥ कालीयविषधरगंजनजनरंजन ए ॥

॥ यदुकुलनालिनादिनेश ॥ जयजयदेवहरे ॥ ३ ॥

कालियेति कालियनाम्नः सर्पस्य गजनहिंसकहे जनरंजन यदुकुलेति या
दवकुलकमलसूर्य

॥ मधुमुरनरकाविनाशनगरुडासनए ॥

॥ सुरकुलकेलिनिदान ॥ जयजयदेवहरे ॥ ४ ॥

मधुमुरेति मधुमुरनरकसंज्ञानांदैत्यानांनाशन गरुडाशनगरुडएवआ
सनंयस्य सःसुरकुलेति सुरकुलानांदेवसमूहानांकेलेःक्रीडायाःसुखस्येतिया
वत्निदानआदिकारण

अमलकमलदललोचनभवमोचनए ॥

त्रिभुवनभुवननिधान ॥ जयजयदेवहरे ॥ ५ ॥

अमलेति अमलकमलवत्निर्मलपद्मपत्रवत्लोचनेयस्य भवमोचन संसा
रभंजक त्रिभुवनेति त्रिभुवनमेवभवनंग्रहंतत्रनिधानमिवनिधिरिव

॥ जनकसुताकृतभूषणजितदूषण ॥

॥ समरशमितदशकंठ ॥ जयजयदेवहरे ॥ ६ ॥

जनकेति जनकसुतायाःसीतायाःकृतभूषण कृतालंकार जितोदूषण
नामाराक्षसोयेन समरोते समरेसंग्रामेशमितोमारितोदशकंठोरावणोयेन ६

॥ अभिनवजलधरसुंदरधृतमंदरण ॥

॥ श्रीमुखचंद्रचकोर ॥ जयजयदेवहरे ॥ ७ ॥

अभिनवेति अभिनवजलधरसुंदरधृतमंदर धृतमंदराचलश्रीमुखलक्ष्मी
मुखमेवचंद्रस्तत्रचकोरइव

॥ तवचरणेप्रणतावयमितिभावयए ॥

कुरुकुशलंप्रणतेषु ॥ जयजयदेवहरे ॥ ८ ॥

तवेति एवंभूतहेहरे जयजयतितवचरणेवयंप्रणताःअतीवनम्राःभा
वयजानीहि प्रणतेषुमादृशेषुकुशलंकल्याणंकुरु

॥ श्रीजयदेवकवेरिदंकुरुतेमुदण ॥ मंगलमुज्ज्वलगति ॥

॥ जयजयदेवहरे ॥ ९ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदद्वितीयप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति हेदेवहेहरेजयजयेतिप्रार्थयतेश्रीजयदेवकवेः इदंउदितंमंगल
गीतविशेषः मुदंहर्षंकरुतेशृण्वतांभक्तानामितिशेषः कथंभूतंहदंमंग
लंउज्ज्वलगातंतदनुगमनेरम्यंगीतंगानंयस्मिन्

॥ पद्मापयोधरतटीपरिरंभलग्नकाश्मीरमुद्रित
मुरोमधुसूदनस्य ॥ व्यक्तानुरागमिवखेलद
नंगखेदस्वेदांबुपूरमनुपूरयतुप्रियंवः ॥ १ ॥

अधुनाकविःकामोदीपकत्वात्त्वसंतस्यव्याजेनकृष्णक्रीडांवक्तुंभक्तान्प्रतिआ
शिषंब्रूते पद्मेति मधुसूदनस्यउरो वक्षःस्थलं वःयुस्माकंप्रियमभीष्टम
नुपूरयतुसंपूर्णकरोतु कथंभूतंमधुसूदनस्यउरः पद्मेति पद्मायाःलक्ष्म्याःप
योधरतटीस्तनपरिसरस्तस्यपरिरंभणेनआलिंगनेनलभयत्काश्मीरंकुंकुमके
शरंतेनमुद्रितंचिन्हितं ममैवेदंवक्षःस्थलंनान्यस्यइतिभावः पुनःकथंभूतामिव
व्यक्तानुरागमिव पुनःकथंभूतंउरः खेलदिति खेलन्खेलनगतिंकुर्वन्योऽ
नंगस्तस्यखेदेनसुरतायासेनस्वेदांबुपूरोधर्मजलप्रवाहोयत्र

॥ वसंतेवासंतीकुसुमसुकुमारैरवयवैर्भ्रमंतीकांतारेबहुवि
हितकृष्णानुसरणं ॥ अमंदंकंदर्पज्वरजनितचिंताकुल
तयाचलद्वाधांराधांसरसमिदमूचेसहचरी ॥ २ ॥

अधुनाविरहोत्कंठितायाः राधायाः काचित्सखीरुष्णवात्तावक्तुमाह वसंत इति वसंतकाले काचित्सहचरी सखी तविलासवक्ष्यमाणं राधां प्रत्युचे अवदत् कथं भूताराधा वासंतिकुमुमसुकुमारैर्माधवीपुष्पकोमलैरवयवैरंगैरुपलक्षितां उपलक्षणे तृतीया कथं भूताराधां कांतारे दुर्गमेव तर्जनिभ्रमंतीं पुनः कथं भूतां बहुविहितं वारं वारं दूतिद्वारेण कृतं रुष्णानुसंधानं यया पुनः कथं भूतां अमंदं उत्कंठं यथास्यात्तथा कंदर्पज्वरेण जनिता उत्पदिता याचित्ता तत्कृता या आकुलता तया कृत्वा चलंती उद्बुधंती बाधापीडायस्याः

॥ वसंतरागेण रूपकतालैर्गीयते ॥

॥ ललितलवंगलतापरिशीलनकोमलमलयसमीरे ॥

॥ मधुकरनिकरकरंबितकोकिलकूजितकुंजकुटीरे ॥ १ ॥

॥ विहरति हरिरिह सरसवसंते ॥ नृत्याति युवति

जनेन समंसखिविरहिजनस्य दुरंते ॥ ध्रु० ॥

पूर्वोक्तमर्थगीतेनाह ललितेति एतस्य वसंतरागः रूपकतालः तल्लक्षणं शिखंडवर्होच्चयबद्धचूडः पुष्पान्पिकंचूतलतांकुरेण भ्रमन्मदावासमनंगमूर्तिर्मत्तोमतंगस्य वसंतराग इति हेसखिहरिः इह सरसवसंते विहरति युवति जनेन समं नृत्याति चेति ध्रुवगतपदेनान्वयः हेराधेहरिः रुष्णइह आस्मन्मनोहरवसंतसमये कीडतिकाभिनीसमूहेन सह नत्तनं कगेति च कुत्रस्थले इत्यपेक्षायां सप्तमपद्यस्थितं वृदावनविपिनशब्देनान्वयः कीदृशे वसंतसमये लालितेत्यादिसप्तपदिकानि वसंतसमये विशेषणानि लालितायाः मनोहरायाः लवंगलतायाः लवंगशाखायाः परिशीलेन संपर्केण कोमलोगंधमनोहरमलयसमीरोमलयानि लोयत्र अनेन वायोः सुगंधत्वेन शीतत्वादित्युक्तानि मधुकरेति मधुकरनिकरेण भ्रमरसमूहेन करंबितैर्मिश्रितैः कोकिलैर्कूजितः शब्दितः कुंज एवलताग्रहमेव कुटीरोऽन्पाकुटीयत्र

॥ उन्मदमदनमनोरथपाथिकवधूजनजनितविलापे ॥

॥ अलिकुलसंकुलकुसुमसमूहनिराकुलबकुलकलापे ॥ २ ॥

उन्मदोति उद्भूतौमदमदनौहर्षकामौयत्रएवंभूतोमनोरथोयस्य एवम्भूतो
यःपाथिकजनःपाथस्त्रीजनस्तेनोपादितोविलापःपरिदेवनयत्र अलिकुलेतिअ
लिकुलैःभ्रमरसमूहैःसंकुलोव्याप्तः कुसुमतमूहस्तेननिराकूलोऽस्तव्यस्तःबकु
लानांवृक्षाणांकलापःसमूहोयत्र

॥ मृगमदसौरभरभसवशंवदनवदलमालतमाले ॥

॥ युवजनत्तदयविदारणमनसिजनखरुचिकिंशुकजाले ॥ ३ ॥

मृगमदेति मृगमदस्यकस्तूरिकायाःसौरभरभसवशंवदासुरभितोत्साहस्या
यत्तवादिनी नवा नूतनादलनापत्रपांक्तेर्येषांइदंशास्तमालायत्र नूतनपत्र
स्तमालोमृगमदगंधमनुकरोतीति युवजनानांतरुणजनानांत्तदयविदारयति
एवंविधोयोमनासिजःकंदर्पस्तस्ययानिनखानितद्वत् रुचिर्दीप्तिर्येषांएवंभूता
नांकिंशुकानांपलाशपुष्पाणांजालंसमूहोयत्र

॥ मदनमहीपतिकनकदंडरुचिकेशरकुसुमविकाशे ॥

॥ मिलितशिलीमुखपाटलिपटलकृतस्मरतूणाविलासे ॥ ४ ॥

मदनोते मदनमहीपतेः कामनृपस्यकनकदंडश्छत्रतद्वत् रुचिर्यस्य एवं
भूतःकेशरकुसुमविकाशे नागकेशपुष्पप्राचुर्ययत्र मिलितोति मिलितः
शिला मुखाः भ्रमराःप्रेषतैःपाटलोपटलैः पाटलपुष्पसमूहैः कृतः स्मरतूणानि
लासःकामतूणोरचष्टितंयस्मिन्तस्मिन्

॥ विगलितलज्जितजगदवलोकनतरुणकरुणकृतहासे ॥

॥ विराहीनिकुंतनकुंतमुखाकृतिकेतकिदंतुरिताशे ॥ ५ ॥

विगलितेति विगलितस्यशिथिलावयवस्यअतएवलज्जितस्यजगतः अ
बलोकनेनदर्शनेनतरुणकरुणैः तरुणकरुणवृक्षैः पुष्पाविकाशव्याजेनकृतोहा
सोहास्यंयत्र विरहीति विरहिनिकुंतनानिवियोगमारकानि कुंतमुखा
कृतानि भल्लमुखाकाराणियानिकेतकीपुष्पाणितैर्दंतुरिताव्याप्ताआशादि
शोयस्मिन्तस्मिन्

॥ माधविकापरिमलललितेनवमालातिजातिसुगंधौ ॥

॥ मुनिमनसामपिमोहनकारिणितरुणाकारणबंधौ ॥ ६ ॥

माधविकेति माधविकायाःवासंतिलतायाःपरिमलेनगंधेनललितेमनोहरे
नवमालिकानिवारपुष्पाणिजातिःजातिपुष्पाणिताभ्यांसुगंधौ मुनिमनसाम
पिकृषिचित्तानामपिमोहनकारिणिमदनजनके तरुणानांयूनांअकारणबंधौ
सहजामित्रे

॥ स्फुरदतिमुक्तलतापरिरंभणमुकुलितपुलकितचूते ॥

॥ वृंदावनविपिनेपरिसरपरिगतयमुनाजलपूते ॥ ७ ॥

स्फुरादिति वृंदावनविपिनंहरिःक्रीडतीत्यन्वयःस्फुरत्याश्वलंत्याअतिमुक्तलता
याःपरिरंभणेनआलिंगनेन मुकुलितःपुष्पितःपुलकितःदृष्टःआम्रवृक्षोयत्रकथं
भूतेवृंदावनविपिने परिसरेति परिसरपेयंतभुविपरिगतंप्राप्तंयत्तयमुनाजलंते
नपूतेपावित्रे

॥ श्रीजयदेवभणितमिदमुदयतिहरिचरणस्मृतिसारं ॥

॥ सरसवसंतसमयवनवर्णनमनुगतमदनविकारं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेतृतीयप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवकवेरिदंभणितंउदयंप्राप्नोतुइत्यर्थः हरि
चरणयोः स्मृतिःस्मरणंसारोमुख्योयत्र सरसंसुमनोहरंवसंतसमयसंबन्धिनो
वनस्यवर्णनंयत्र अनुगतःअनुकृतःमदनविकारोकामविलासोयस्मिन्

॥ दरविगलितमल्लीवाल्लिचंचत्परागप्रकटितपटवासैर्वा
सयन्काननानि ॥ इहहिदहतिचेतःकेतकीगंधबंधुः

प्रसरदसमबाणप्राणवद्रंधवाहः ॥ १ ॥

वियोगिनांदुःसहंवसंतवायुंवर्णयति दरोति इहवसंतेगंधवाहोवायुःवि
रहिणांचेतःदहतीत्यन्वयः अर्थात्किं कुर्वन् दरविगलितायाःईषत्विकसिता
याःमल्याः मल्लिकायावल्लिषुलतासुचंचद्विरुद्धछद्विःपरागैःपुष्परजोभिःप्रक
टितपटवासैःस्फुटीकृतपटवासचूर्णैः काननानिवनानिवासयन्सुरभीकुर्वन्पु
नःकथंभूतः केतकीपुष्पाणांगंधस्यबंधुर्मित्रंप्रसरंतोयेअसमबाणाःकामबाणा
स्तेषांप्राणवत्प्राणइव

॥ उन्मीलन्मधुगंधलुब्धमधुपव्याधूतचूतांकुर ॥

॥ क्रीडत्कोकिलकाकलीकलकलैरुद्गीर्णकर्णज्वराः ॥

॥ नीयंतेपथिकैःकथंकथमपिध्यानावधानक्षण ॥

॥ प्राप्तप्राणसमासमागमरसोल्लासैरमीवासराः ॥ २ ॥

वसंतवासराणामनंगोदीपकत्वमाह उन्मीलदिति अमीवसंतसंबधिनीवा।
 सराःदिवसाःपयिकैर्मार्गस्यैर्विरहिभिःकथंकथमपिकेनापिदुःखेननीयंते उ
 ल्लंघ्यंतेकथंभूताःवासराः उन्मीलदिति उन्मीलंश्चासौमधुगंधश्चपुष्परसगंध
 स्तत्रलुब्धायेमधुपाःभमरास्तैर्व्याधूताकंपिताःयेचूतांकुराआम्रांकुरास्तेषुक्ती
 ङतांकोकिलानांकाकलीकलकलैः सूक्ष्माव्यक्तमधुरध्वनिकोलाहलैःकष्टज
 नकत्वेनउद्गीर्णःप्रकाशितः कर्णज्वरःश्रवणोपतापोयेषुकथंनीयतइत्यतआ
 ह ध्यानेचित्तनेअवधानंचित्तैकाग्र्यंतेनक्षणंअल्पकालंप्राप्तायाअनुभूतायाःप्रा
 णसमायाःसमागमरंसेनसंबंधस्वरूपरसेनउल्लासोयेषांते ॥

॥ अनेकनारीपरिरंभसंभ्रमस्फुरन्मनोहारिविलासलालसं ॥

॥ मुरारिमारादुपदर्शयंत्यसौसखीसमक्षंपुनराहराधिकां ॥ ३ ॥

अनेकोते असौसखीराधिकां पुनराहइत्यन्वयः कथंभूतासखी आरा
 त्दूरेवर्तमानं समक्षंयथास्यातथाकृष्णंउपदर्शयंतीविषयंकारयंती कथंभूतं
 हरिं अनेकनारीणांपरिरंभसंभ्रमेणालिंगनादरेणस्फुरन्इतस्ततो गच्छन्
 मनोहारिमनोज्ञायाविलासःक्रीडातत्रलालसःआदरवान्

॥ रामकरिरागेणरूपकतालेगीयते ॥

॥ चंदनचाचैतनीलकलेवरपीतवसनवनमाली ॥

॥ केलिचलन्मणिकुंडलमंडितगंडयुगारिमिशाली ॥ १ ॥

॥ हरिरिहमुग्धवधूनिकरेविलासिनिविलसतिकेलिपरे ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

अमुंमेवश्लोकोक्तमर्थंगीतेनाह चंदनेतिरामकरीरागः तस्यलक्षणं
 स्वर्णप्रभाभास्वरभूषणचनीलंनिचोलंस्वतनौवहंती कांतोपदोपांतमाधि
 त्रितोपिमनोन्नतारामकरीप्रदिष्टाशति १ हेविलासिनिराधे इहमुग्ध

वधूनि करे मनोहरकाभिनी समूहे हरिर्विलसति क्रीडतीत्यन्वयः कथं भू-
 ते मुग्धवधूनि करे केलिपरे क्रीडातत्परे कथं भूतो हरिः चंदनेति चंदनेन मल-
 यजेन चोच्चितं रेखाकारेणानुलिप्तं नीलं कलेवरं शरीरं यस्य पीतं सुवर्णवर्णवसनं
 वस्त्रं यस्य वनमालायस्यास्तीति ततः प्रत्येकं कर्मधारयः पुनः कथं भूतः
 केलिना क्रीडया चलंती येमणियुक्ते कुण्डले ताभ्यां मंडितं शोभितं गंडयुगं यस्य
 स्मितेन ईषद्धास्येन शालते शोभते ततः कर्मधारयः

॥ पानिपयोधरभारभरेण हरिं परिरभ्य सरागं ॥

॥ गोपवधूरनुगायतिकाचिदुदांचितपंचमरागं ॥ २ ॥

पीनेति हेराधेकाचित् गोपवधूगोपांगनापीनपयोधरभरेण विपुलकुचगौर-
 वातिशयेन सरागं यथा परिरभ्य आलिंग्य हरिं अनुपश्वा दुर्द्धकृतं पंचमरागं गाय-
 ति गानं करोति

॥ कापिविलासविलोलविलोचनखेलनजनितमनोजं ॥

॥ ध्यायति मुग्धवधूरधिकं मधुसूदनवदनसरोजं ॥ ३ ॥

कापीति काचिन्मुग्धवधूर्मनोहरगोपांगना अधिकातिशयेन मधुसूदनवदनसरो-
 जं कृष्णस्य भुखां वृजं ध्यायति चितयति विलासं नविलोलयोर्विलोचनयोः खेल-
 नेन संचारेण जनित उत्पादितो मनाजः कामो येन तत्

॥ कापिकपोलतले मिलिता लपितुं किमपि श्रुतिमूले ॥

॥ चारुचुचुंबनितं बवती दयितं पुलकैरनुकूले ॥ ४ ॥

कापिकपोलेति कापिनितं बवती गोपांगना दयितं कृष्णं कपोलतले गंडदेशे
 चारुमनोज्ञयथा स्यात्तथा चुचुंबचुंबितवती कथं भूता किमपि कार्यं लपितुं
 कुं श्रुतिमूले कर्णप्रदेशे मिलिता संलभा कीदृशे कपोलतले पुलकैरोमोद्गमैः
 अनुकूले प्रेमप्रियकथने

॥ केलिकलाकुतुकेनचकाचिदमुंयमुनाजलकूले ॥

॥ मंजुलवंजुलकुंजगतंविचकर्षकरेणदुकूले ॥ ५ ॥

केलीति काचिद्रोपीकेलिकलाकुतुकेनशृंगाररसक्रीडातात्पर्येणहेतुनाकरेण
हस्तेनामुंरुष्णंदुकूलेवस्त्रेविचकर्ष आकृष्टवती कथंभूतंअमुं यमुनाजलकूले
यमुनाजलोपलक्षितेकूलेतीरेमंजुलोमनोहरोयोवंजुलकुंजोवेतसलतागृहं तत्र
गतंवर्तमानं

॥ करतलतालतरलवल्यावलिकलितकलस्वनवंशे ॥

॥ रासरसेसहनृत्यपराहारिणायुवतिप्रशशंसे ॥ ६ ॥

करतलेति काचित्युवतिर्गोपांगनाहारिणाकृष्णेनप्रशशंसेस्तुता रासरसेगो
पक्रीडानुरागेसहनृत्यपराकृष्णसमकालंनृत्यति कथंभूतेरासरसे करत
लयोर्हस्तयोस्तालेनचपेटध्वनिना तरलयाचंचलयावलयावल्याकंकणपं
त्तयाकलितःमिश्रितः कलस्वनवंशोऽव्यक्तमधुरशब्दसहितोवंशोवेणुर्यत्र

॥ श्लिष्यतिकामपिचुंबतिकामपिरमयतिकामपिरामां ॥

॥ पश्यतिसस्मितचारुतरामपरामनुगच्छतिवामां ॥ ७ ॥

श्लिष्यतीति हेराधे श्रीकृष्णः कामपिगोपिकांश्लिष्यातिआलिंगतितथाका
मपिचुंबतितथाकामपिरामांरमयतिक्रीडयति अपरांनायिकांस्मितचारुह
संमनोहरंयथास्यात्तथापश्यति अपरांवामांसुंदरीमनुगच्छतीत्यर्थः

॥ श्रीजयदेवकवेरिदमद्भुतकेशवकेलिरहस्यं ॥

॥ वृंदावनाविपिनेललितंवितनोतुशुभानियशस्यं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेचतुर्थःप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेतिश्रीजयदेवकवेरिदं गतिं शुभानिकल्याणानिवितनोतुअर्थात्

भक्तानांगीतं कीदृशं अद्भुतं आश्चर्यकरं केशवस्य रुष्णस्य केलिरहस्यं क्रीडाह
र्षो यत्र अद्भुतत्वं युगपत्सर्वासां प्रीत्युत्पादनात् वृंदावनविपिने वृंदावननाम्नि वने
ललितं नानारसान्वितमित्यर्थः यशस्यं यशसे हितं यशस्करमित्यर्थः

॥ विश्वेषामनुरंजनेन जनयन्नानन्दमिंदीवर ॥

॥ श्रेणीश्यामलकोमलैरुपनयन्नंगैरनंगोत्सवं ॥

॥ स्वच्छंदं ब्रजसुंदरीभिरभितः प्रत्यंगमालिङ्गितः ॥

॥ शृंगारः सखि मूर्तिमानिव मधौ मुग्धो हरिः क्रीडति ॥ १ ॥

विश्वेषामिति हे सखिराधेमधौ वसन्ते मुग्धो मनोहरो हरिः रुष्णः क्रीडतीत्य
न्वयः कश्चिद् मूर्तिमान् शरीरधारी शृंगाररस इव किं कुर्वन् अनुरंजनेन अनुरा
गेण विश्वेषां सर्वेषां भक्तानां आनन्दं सन्तोषं जनयन् पुनः किं कुर्वन् इंदीवर श्रेणी
नां कामला तद्वत् श्यामलकोमलैरुष्णमनोहरै रंगैरवयवैः अनंगोत्सवं कामहर्षं उ
पनयन् उत्पादयन् पुनः कथं भूतः स्वच्छंदं स्वेच्छया ब्रजसुंदरीभिः गोपीभिः अभि
तः सर्वतोभावेन प्रत्यंगं प्रत्यवयवेन आलिङ्गितः गोपीभिरालिङ्गने ययायदंगं प्राप्तं
तया तदेवालिङ्गितमिति भावः श्यामो भवति शृंगारः सितो हासः प्रकीर्तित इति
शृंगाराविशेषणान्यप्येतानि पदानि

॥ अद्योत्संगवमद्भुजंगकवलक्लेशादिवेशाचल ॥

॥ प्रालेयप्लवनेच्छयानुसरति श्रीखंडशैलानिलः ॥

॥ किञ्चित्स्निग्धरसालमौलिमुकुलान्यालोक्य हर्षो दया ॥

॥ दुन्मीलंति कुहुः कुहूरितिकलोत्तालाः पिकानांगिरः ॥ २ ॥

मलयानिलस्य दुःसहत्वे कारणमाह अद्येति हेराधे अद्यइदानीं वसंतसमये श्री
 खंडशैलानिलः मलयजपवनः उत्संगे क्रोडे वसंतो ये भुजंगा सर्पास्तेषां कवलक्ले
 शादिवघ्रासोपतापादिव ईशाचलं हिमाचलं प्रालेय प्लवनेच्छया तुहिने मज्जनेच्छ
 यानुसरति अनुगच्छति किंच पक्षांतरेपि कानां गिरो वाण्यः स्निग्धरसालमौ
 लिमुकुलानि कोमलचूतस्तव ककुडमलानि आलोक्य दृष्ट्वा हर्षो दयात् आनं
 दो दयात् उन्मीलंति उद्गच्छंति कथं भूता गिरः कुहः कुहूरिति कलोत्तालाः कुहु
 कुहूरित्याकारेणाव्यक्तमधुरशब्देनोत्तालाः प्रकाशाः

॥ रासोल्लासभरेण विभ्रमभूतामाभीरवामभ्रुवा ॥

॥ मभ्यर्णपरिरभ्यनिर्भरमुरः प्रेमांधयाराधया ॥

॥ साधुत्वद्वदनं मुधामयामिति व्याट्टत्यगीतश्रुति ॥

॥ व्याजादुद्भटचुंबितः स्मितमनोहारी हरिः पातुवः ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराजश्रीजयदेवकृते ॥

॥ सामोददामोदरो नाम प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

कविः कथोपक्रमं त्यक्त्वा लोकानां शिषयति रासोल्लासेति हरिः कृष्णः वः यु
 ष्मान् पातु इत्यन्वयः कथं भूतो हरिः रासोल्लासभरेण गोपीक्रीडायां हर्षातिशयेन
 विभ्रमभूतां शृंगारविलासधारिणीनां आभीरवामभ्रुवांगेपि कानां अभ्यर्ण
 समीपानेर्भरंगाढं यथा तथा उरः वक्षः स्थलं च रभ्य आलिंग्य राधया उद्भटप्रक
 टं यथा स्यात्तथा गीतश्रुतिव्याजात् गानप्रशंसाच्छलेन चुंबितः न तु भवतु ताः
 सुविभ्रमः प्रत्यक्षं युवतिगणं पश्यंतीति तया कथं चुंबितस्तत्राह प्रेमांधया प्रेम्णाह
 र्पातिशयेनांधया कृष्णां विनान्यन्नपश्यंतीति तया के कृत्वा त्वद्वदनं त्वन्मुखं सुधा

मयममृतमयंसाधुशोभनं इतिव्यादृत्यउक्ता कथंभूतोहरिःस्मितमनोहारी
राधायाःचुंबनकौशलंदृष्ट्वा स्मितेनईषद्धास्येनमनोहर्तुंशीलंयस्यसः

॥ विहरतिवनेराधासाधारणप्रणयेहरौ ॥

॥ विगलितनिजोत्कर्षादीर्घ्यावशेनगतान्यतः ॥

॥ कचिदपिलताकुंजेगुंजन्मधुव्रतमंडली ॥

॥ मुखरशिखरेलीनादीनाप्युवाचरहःसखीं ॥ १ ॥

विहरतीति राधारहःएकांतेसर्वोउवाच कथंभूताराधा वनेवृंदावनेहरौ
कृष्णेविहरतिक्रीडतिसति विगलितनिजोत्कर्षात् गतनिजभागात् ईर्ष्या
वशेन असाहिष्णुतया अन्यतोऽन्यस्मिन्स्थलेगताकथंभूतेहरौ साधारणप्रणये
अन्यगोपीतुल्यप्रमिणि अतएवकचिदपिलताकुंजेलतागृहेलीनागुप्ता कथंभू
तेकुंजे कूजतांगंभोरंशब्दंकुर्वतां मधुव्रतानांभ्रमराणांमंडल्या समूहेनमुख
रशिखरेशब्दायमानाग्रभागेअतएवदीनापिदुःखितापि

॥ गुर्जररागेणरूपकतालेगीयते ॥

॥ संचरदधरसुधामधुरध्वनिमुखरितमोहनवंशं ॥

॥ चलितदृगंचलचंचलमौलिकपोलविलोलवतंसं ॥ १ ॥

॥ रासेहरिमिहविहितविलासं स्मरतिमनोममकृतपरिहासं ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

श्लोकोक्तमर्थगोतेनाह संचरादिति हेसाखिमममनःहरिंस्मरति गोचरंकरोति
सर्वानुभूतविषयत्वात्कथंभूतं हरिंसंचरताउद्गच्छताअधरसुधयामधुरेण अधरा

मृतमनोहरेण ध्वनिनाशब्देन मुखरितः शब्दितो मोहननामावंशोयेन पुनः कीदृशं चालतेति चालितः आवाजितः दृगंचलः कटाक्षोयेन चंचलः दोलायमानो मौलिः शेखरो यस्य कपोलयोर्मंडस्थलयोर्विलोलौ चंचलौ वतंसौ कर्णाभरणे यस्य तंततः प्रत्येकं कर्मधारयः पुनः कीदृशं इह रासे गोपो कीडायां विहितः कृतः विलासो कीडायेन मया सहकृतः परिहासः नर्मोयेन तं

॥ चंद्रकचारुमयूरशिखंडकमंडलवलियितकेशं ॥
॥ प्रचुरपुरंदरधनुरनुरंजितमेदुरमुदिरसुवेशं ॥ २ ॥

चंद्रकेति चंद्रकेण विचित्रवर्णा चेन्हेन चारुणां मयूरशिखंडकानां मयूरपिच्छानां मंडलेन समूहेन वलयिताः वलयाकारेण वेष्टिताः केशाः येन अतएव प्रचुरेण विस्तीर्णेन पुरंदरधनुषा इन्द्रधनुषा अनुरंजितश्चित्रितो मेदुरो निबिडः स्निग्धो यो मुदिरो मेघस्तद्वत्सुवेशं सुदरं

॥ गोपकदंबनितंबवतीमुखचुंबनलंबितलोभं ॥
॥ बंधुजीवमधुराधरपल्लवमुल्लसितस्मितशोभं ॥ ३ ॥

गोपेति गोपकदंबस्य गोपसमूहस्य नितंबवतीनां स्त्रीणां मुखचुंबनेन लंबितः लोभो येन पुनः कीदृशं बंधुजीवपुष्पवत् मधुरो मनोहरोऽधरपल्लवो ओष्ठपल्लवो यस्य उल्लसितेन विकाशितेन स्मितेन शोभायस्य तं

॥ विपुलपुलकभुजपल्लववलियितवल्लवयुवतिसहस्रं ॥
॥ करचरणोरसिमणिगणभूषणकिरणविभिन्नतमिस्रं ॥ ४ ॥

विपुलेति विपुलाः बहुलाः पुलकारो मोद्गमाय योस्ताभ्यां भुजपल्लवाभ्यां

बलयितं नोष्ठितं बलवानां अभिराणां युवती सहस्रं गोपिका वृंदं येन पुनः कीदृशं
कगीचरणौ उरश्चरणां तमाहरः करचरणोरस्तस्मिन् वर्त्तमानानां मणिगणयु
क्तपूषणानां केरगोविनदीप्याविभिन्नं नाशितं तमिस्रमंधकारायेने सः तं

॥ जलदपटलचलदिंदुविनिंदकचंदनतिलकललाटं ॥

॥ पीनपयोधरपरिसरमर्दननिर्दयदृढदयकपाटं ॥ ५ ॥

जलदेति पुनः कीदृशं हरिं जलदपटले मेघसमूहे चलतः इंदोश्चंद्रस्य विनिंद
कं समानं चंदनतिलकं चंदनकृततिलकं यत्र तादृशं ललाटं यस्य अभूतोपमेयं
क्वचिज्जलदपटलचलदिंदुविनिंदकचंदनविंदुललाटमिति पाठः तदा जलदप
टले चलन्संचरन् यद्दुश्चंद्रस्तस्य विशेषेण निंदकास्ते रस्कारकः चंदनविंदुमं
डलाकृतितिलकोललाटे यस्य तं पुनः कीदृशं पीनौ मांसलौ यौ पयोधरौ स्तनौ त
योः परिसरस्य पर्यंतदेशस्य मर्दने निर्दयं दयारहितं दृढदयकपाटं कपाटवद्विस्ती

र्णद्वयं यस्य तादृशं

॥ मणिमयमकरमनोहरकुंडलमंडितगंडमुदारं ॥

॥ पीतवसनमनुगतमुनिमनुजसुरासुरवरपरिवारं ॥ ६ ॥

मणिमयेति मणिमयेन मणिरूपेण मकरवन्मनोहराभ्यां कुंडलाभ्यां मंडितोऽलं
कृतो गंडो गंडश्छलयस्य पुनः कीदृशं महांतं उदारं अभीष्टदातारं वा पुनः
कीदृशं पीतवसनं वस्त्रं यस्य महत्त्वमाह अनुगता आश्रिता ये मुनिवराः शु
कनारदादयः मनुजाः परीक्षितादयः सुरवरा ब्रह्मरुद्रादयः असुरा प्रहादादयस्ते
परिवाराः परिजना यस्य तादृशं द्वंद्वं ते वरपदस्य तेषां वरा इति ग्रहणं

॥ विशदकदंबतलेमिलितंकलिकलुषभयंशमयंतं ॥

॥ मामपिकिमपितरंगदनंगदशामनसारमयंतं ॥ ७ ॥

विशदेति विशदकदंबतलेमिलितं उपस्थितं पुनः कीदृशंकलिकलुषात्कलि
कालजातपापाद्भयंतं नाशयंतं पुनः कीदृशं मां अपि किं मापे अनिर्वचनीयं यथा
स्यात्तथा तरंगन् उद्गच्छन् अनंगयोगोस्यांतादृशां दृष्ट्या मनसा हृदयेन चरमयंतं

॥ श्रीजयदेवभणितमसुंदरमोहनमधुरिपुरूषं ॥

॥ हरिचरणस्मरणंप्रतिसंप्रतिपुण्यवतामनुरूपं ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे पंचमः प्रबंधः ॥ ५ ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवभणितं पुण्यवतां भक्तानां हरिचरणयोः स्मरणं प्र
ति अनुरूपं योग्यं भवतु इयं व्याहारः कथं भूतं अतिसुंदरं मोहनं मोहकारकं मधु
रिपोः रूपं कृष्णस्य रूपं यस्मिन्

॥ गणयति गुणग्रामं भ्रामं भ्रमादपि नेह तेव हतिचपरीतोषंदो

षं विपुंचति दूरतः ॥ युवतिपुचलतृष्णे कृष्णे विहारिणि मां

विना पुनरपि मनो वामं कामं करोति करोमि किं ॥ १ ॥

इदानीं राधायाः कृष्णे वसतश्चेतसो वश्यत्वमाह हेसाखि मम मनश्चित्तं पुनरप्यधुना
पि कृष्णं काममिच्छां करोति किं करोमि निवृत्तौ उपायांतरं नास्तीत्यर्थः युवतिषु गो
पीषु च लतृष्णे जातमिलाषे पुनः कीदृशं मां विना विहारिणि क्रीडाशौले कीदृशं
मनः वामं अवश्यमित्यर्थः वामत्वे कारणमाह मम मनः सापराधस्यापि कृष्णस्य गुण
ग्रामं गुणसंगं गणयति भ्रमादपि भ्रामं विस्मरणं नेह तेन चेष्टते भ्राममपीति पाठे

भ्रामंक्रोधंनेहतेनवाञ्छति तद्गुणाकर्णनेनपरितोषंस्तोषंवहति दोषंमदीयाव
ज्ञादिकंदूरतएवमुंचतिपरित्यजति

॥ मालवरागेणएकतालीतालेगीयते ॥

॥ निभृतनिकुंजगृहंगतयानिशिरहसिनिलीयवसंतं ॥

॥ चकितविलोकितसकलदिशारतिरभसभरेणहसंतं ॥ १ ॥

॥ सखिहेकेशिमथनमुदारं ॥

॥ रमयमयासहमदनमनोरथभावितायासविकारं ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

पुनरपिराधागीतेनसखीमाह निभृतेति हेसखित्वंकेशिमथनंरुणंमयासह
रमयक्रीडांकारय कीदृशंरुणंउदारंमहांतं कथंभूतयामया मदनस्यम
नोरथःइच्छास्मिन्भावोरत्याख्यःसंजातोयस्याः कथंभूतंरुणं साविकारंभाव
साहितं कीदृश्यामया निभृतंगूढंयन्निजंजंगृहंगतयाप्राप्तया कथंभूतंरुणं
निशिरात्रौरहसेएकांतस्थलनिलीयतिरोहेतीभूयवसंतंतिष्ठंतं कथंभूत
यामया चकितंसभयंयथातथाविलोकितादृष्टाःसकलदिशायया पुनःकथं
भूतंरुणंरतेरभसउत्साहस्तस्यभरेणआधिक्येनहसंतं सस्मितमुखं अस्मिन्

गीतपूर्वार्द्धराधाविशेषणंउत्तरार्द्धरुणस्येतिबोद्धव्यं

॥ प्रथमसमागमलज्जितयापटुचाटुशतैरनुकूलं ॥

॥ मृदुमधुरस्मितभाषितयाशिथिलीकृतजघनदुकूलं ॥ २ ॥

प्रथमेति प्रथमसमागमेननूतनसान्निध्येनलज्जितयालज्जायुक्तया कथंभूतंरु
णंवैलक्षदूरीकरणाय पटुचाटुशतानिकुशलानियानिचाटुशतानिस्तवशता

नितैरनुकूलं आनुकूल्यकारकं मृदुकोमलमधुरांस्मितपूर्वकं भाषितं यस्याः
सातया शिथिलीकृतं जघनदुकूलं जघनस्थितं पट्टवस्त्रं येन तं

॥ किशलयशयननिवेशितयाचिरमुरसिममैवशयानं ॥

॥ कृतपरिरंभणचुंबनयापरिरभ्यकृताधरपानं ॥ ३ ॥

किशलयोति किशलयशयनेपल्लवकृतशय्यायां निवेशितया कथं भूतं रुष्णं म
मैवोरसिवक्षस्छलेचिरंशयानं कृतालिंगनमित्यर्थः कथं भूतयामया कृतं परिरंभ
णपूर्वकं आलिंगनपूर्वकं चुंबनं यया सातया कथं भूतं रुष्णं परिरभ्य आलिंग्य कृतं
अधरपानं ओष्ठपानं येन सः तं

॥ अलसनिमीलितविलोचनयापुलकावलिललितकपोलं ॥

॥ श्रमजलसिक्तकलेवरयावरमदनमदादतिलोलं ॥ ४ ॥

अलसेति अलसेन मुरतसौख्येन निमीलिते मुद्रिते नेत्रे यस्याः सातया पुलकाव
ल्यारोमांचपंक्त्या ललितौ मनोहरौ कपोलौ यस्य तं श्रमजलेन मुरतजनितेन वा
रिणा सिक्तं कलेवरं शरीरं यस्यास्तया वरमदनमदात् उत्तमकामजनितहर्षात्
अतिलोलं अतिचंचलं सतृष्णमित्यर्थः

॥ कोकिलकलरवकूजितयाजितमनसिजतंत्रां विचारं ॥

॥ श्लथकुसुमाकुलकुंतलयानखलिखितघनस्तनभारं ॥ ५ ॥

कोकिलेति कोकिलकलरववत् अव्यक्तध्वनिवत् कूजितं शब्दो यस्यास्तया
जितः मनसि जस्य कामस्य तंत्रविचारः शास्त्रसिद्धांतो येन सः तं श्लथाः शिथिलाः
कुसुमैः पुष्पैराकुलाः व्याप्ताः कुंतलाः चूर्णं कुंतलायस्याः सातया नखेन लिखि
तश्चिन्हितो घनो निविडः स्तनभारो येन सः तं

॥ चरणरणितमणिनूपुरयापरिपूरितसुरतवितानं ॥

॥ मुखरविशंखलमेखलयासकचग्रहचुंबनदानं ॥ ६ ॥

चरणेति चरणयोःपादयोःरणितौशब्दितौमणियुक्तनूपुरौयस्याः परिपूरितं
संपूर्णरुतंसुरतवितानंसुरतसमूहोयेनतं मुखराःशब्दायमानाविशंखलाउन्मु
क्तामेखलाकांचीयस्याःसातयासकचग्रहंकचग्रहणसहितंचुंबनदानंयस्यतं

॥ रतिसुखसमयरसालसयादरमुकुलितनयनसरोजं ॥

॥ निःसहनिपतिततनुलतयामधुसूदनमुदितमनोजं ॥ ७ ॥

रतिसुखेति रतिसुखसमयेसुरतसुखकालेप्रीत्याअलसयाअलसयुक्तया द
रमुकुलितनयनसरोजंईषन्मीलितनेत्रकमलं निःसहाअसमर्थनिपतितातनु
लताशरीरलतायस्यास्तया कथंभूतंकृष्णं मधुदैत्यंसूदयतीतितं उदितः
जातोमनोजःकामोयस्यतं

॥ श्रीजयदेवभणितमिदमतिशयमधुरिपुनिधुवनशीलं ॥

॥ सुखमुत्कंठितराधिकयाकथितंवितनोतुसलीलं ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेषष्ठःप्रबंधः ॥ ६ ॥

श्रीजयदेवोति इदंश्रीजयदेवेनभणितं उक्तंगीतंकर्तृ सुखंपारलौकिक
सुखानिओहिकानिचवितनोतुविस्तारयतु केषांगायतांशृण्वतांच कथंभूतं
श्रीजयदेवभणितं अतिशयमधिकंमधुरिपोःकृष्णस्यनिधुवनशीलंसुरतचरि
तंयस्मिन् पुनःकीदृशं उत्कंठितयागोपवध्वाराधिकयाकथितं सलीलंशृ
गाररसक्रियासहितं

॥ हस्तस्रस्तविलासवंशमनूजुभ्रूवल्लिमद्वल्लवा ॥
 ॥ वृंदोत्सारिदृगंतवीक्षितमतिस्वेदार्द्रगंडस्थलं ॥
 ॥ मामुद्धीक्ष्यविलज्जितस्मितसुधामुग्धाननंकानने ॥
 ॥ गोविंदं ब्रजसुंदरीगणवृतं पश्यामिदृष्यामिच ॥ १ ॥

अधुनात्युत्कंठया सख्यानीयमाना सा गोपी गणवृतं कृष्णं दृष्ट्वा परावृत्य सखीमाह
 हस्तेति हेसाखिगोविंदं अहंपश्यामिदृष्यामिहर्षप्राप्तोमिच पश्यामीति वर्त्तमा
 नसामीप्याद्वर्त्तमानता कथं भूतं गोविंदं कानने वृंदावने ब्रजसुंदरीगणं न गोपी
 समूहेन वृतं वाष्टितं ननु सपत्नीभिः परिवृतं दृष्ट्वा कथं ते हर्ष इत्यत आह मां उद्धीक्ष्य
 दृष्ट्वा हस्तस्रस्तव्यस्तो विगालेनः विलासवंशो कीडा वंशायस्यतं अनूजुभ्रूवल्लिम
 तानां मुटलभ्रूलतायुक्तानां गोपीनां समूहे उत्सारि उद्धीक्ष्य गामिदृगंतं तेन कटा
 क्षेण वीक्षितमोक्षणयस्यतं मय्यागतायां भियादृगंतं चेष्टान्यगां परिपसारयतं मि
 तिभावः अतिस्वेदेनाते घर्मेणार्द्रगंडस्थलयस्यतं विलज्जितं स्मितसलज्जाहा
 स्यंत देवसुधामृतं तया मुग्धाननं मनोहरं मुखं यस्यतं

॥ दुरालोकस्तोकस्तवकनवकाऽशोकलतिका ॥
 ॥ विकाशः कासारोपवनपवनोपिव्यथयति ॥
 ॥ अपिभ्राम्यद्गृगरिणितरमणीयानमुकुल ॥
 ॥ प्रसूतिश्चुतानां सखिशिखरिणीयं मुखयति ॥ २ ॥

पुनः विभावयन्नाह दुरालोकेति हेसाखिदुरालोकयते वियोगिनामुद्वेगजानितत्वात्
 स्तोकोत्पस्तवकः गुच्छेयस्य नवाशोकलतिकायाः विकाशः उद्योतः मां व्यथय
 ति पीडयति किंच कासारोपवनस्य सरोवरानिकटवनस्य पवनोपि मां व्यथयति

कासारइत्यनेनवायोः शैत्यंउपवनसंबंधित्वेनसौगंध्यंवृक्षैरुपहतगतित्वेनमाद्यं
चध्वनितं अपिच चूतानामाघ्राणांइषमुकुलप्रसूतिः कालिकोद्वेदोमानसुख
यति कथंभूताप्रसूतिः भ्राम्यंतीनांचलंतीनांभ्रमरांगनानारणितैः शब्दि
तैः रमणीयामनोज्ञापीत्यर्थः शिखरिणोप्रशस्ताग्रभागवतीभृंगीनांचल
नंनायकान्वेषणार्थमितिध्वनितंशिखरिणीनामकंचुदइतीदं सूचितं

॥ साकूतस्मितमाकुलाकुलगलद्धमिल्लमुल्लासित ॥

॥ भ्रूवल्लोकमलोकदर्शितभुजांमूलार्द्धहस्तस्तनं ॥

॥ गोपीनांनिभृतंनिरीक्ष्यललितंकांचिच्चिरंचितय ॥

॥ नंतमुग्धमनोहरोहरतुवःक्लेशंनवःकेशवः ॥ ३ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेमहाकाव्येकविराजश्रीजयदेवकृते

अक्लशकेशवोनामद्वितीयःसर्गः ॥

अधुनाकविःशोकानाशिवयति साकूतेतिनवःशृंगारस्तरुणोवाकेशवःवःयुष्मा
कंभक्तानांक्लेशदुःखंहरतुदुरीकरोतु वीदृशःसाकूतं साभिप्रायस्मितमीषदा
स्यंयत्र गोपीनांनिभृतंगोप्यभावंनिरीक्ष्यदृष्ट्वा कांचिदायितां अंतर्मनासि
चिरंचितयन् मुग्धमनोहरःमोहयुक्तसुंदरः कथंभृतंनिभृतं आकुलाकुलो
त्यतास्तव्यस्तःगलन्नुन्मुक्तीभवन् धम्मिल्लः केशपाशायत्रउल्लासिताउ
च्चैःकृताभ्रवल्लोपत्रअलिकेन जृम्भणादिछलेनदर्शिताःभुजबालार्द्धहस्तस्तनाः
यास्मिन् भुजौचबालाश्चार्द्धहस्तौचस्तनौचतिद्वंद्वः

॥ कंसारिरपिसंसारवासनाबंधशृंखलां ॥

॥ राधामाधायत्तदयेतत्याजव्रजसुंदरीः ॥ १

एवंराधायाः विरहमुत्कारुणस्यापि विरहव्यथांतस्यामाह कंसारिरपि कृ
ष्णोपिराधां हृदये मनसि अधाय स्थाप्य ब्रजसुंदरी गोपीस्तत्याजत्यक्तवान् कीदृ
शीं राधां संसारे वासनासंस्कारस्तस्याबंधाय शृंगलां निगडरूपां सौंदर्यवतीं
बन्हीरपितत्याजेति राधायां कृष्णस्यानुरागातिशयोध्वनितः

॥ इतस्ततस्तामनुसृत्य राधिकामनंगबाणव्रणखिन्नमानसः ॥

॥ कृतानुतापः सकलिदनं दिनीतटांतकुंजे निषसादमाधवः ॥ २

पुनः किंकृतवान् इतस्ततेति समाधवः कलिदनां दिन्यायमुनायास्तटांतकुं
जे तीरलतागृहे निषसादस्थितवान् किंकृत्वा इतस्ततः अनेकस्थानेषु तां रा
धिकां अनुसृत्यान्वेष्य कीदृशः अनंगबाणव्रणेन कामशरक्षतेन खिन्नं दीनं मनो
यस्य कृतोनुतापोपश्चात्तापो येन सः

॥ गुर्जरिरागेण प्रतिमंठताले गीयते ॥

॥ मामियंचलिता विलोक्य वृतं वधूनि च येन ॥

॥ सापराधतया मयापि न वारितातिभयेन ॥ १ ॥

॥ हरिहरिहतादरतया गता सा कुपितेव ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

कृतानुतापत्वमेवाह गीतेन मामिति गीतस्यास्य गुर्जरिरागः प्रतिमंठतालः
तयोर्लक्षणं प्राक्कथितं हरिहरीति खेदानुकारे साराधाहतादरतयाहतबहु
मानत्वेन कुपितेव कोपं प्राप्तेव गता अन्यस्थाने गता ननु सा कुपिता त्वया कथं ज्ञा
तं तत्राह मां कृष्णं वधूनि च येन गोपीसमूहेन वृतं वेष्टितं विलोक्य चलिता इतो

गता इतिभिर्नैववाक्यरचनातर्हि सागच्छंतीत्वयाननिवारिता तत्राह मयापि
 कृष्णेनापि सापराधतया कृतापराधत्वेन हेतुना अतिभयेन नवारिता यद्वाक्यं
 यं भूतेन मया अतिभयेनातिशयितं भयं यस्येति

॥ किं करिष्यति किं वदिष्यति सा चिरं विरहेण ॥

॥ किं जनेन धनेन किं मम जीवितेन गृहेण ॥ २ ॥

किं करिष्यतीति साराधा चिरं विरहेण चिरकालमद्वियोगेन किं करिष्यति वि-
 रहतापशांत्यर्थं कमुपायं करिष्यतीत्यर्थः किं वदिष्यति ननु एतावता तस्या-
 भवेव को वाग्रहः अन्यगोपीजनधनादिना चित्तव्यावर्तनं कर्त्तव्यं तत्राह ताराधां
 विना मम जनेन लोकेन किं तद्वियोगेन सर्वजनपरित्यागात् धनेन किं ननु
 धनं विना गृहसौख्यं न स्यात् तत्राह गृहेण किं प्रयोजनं न किमपि तद्वियोगेन वन-
 वासांगीकारात् ननु सुखास्पदं गृहं विना सुखं न स्यात् तत्राह मम सुखेन किं तां
 विना सर्वानिःफलमिदं यर्थः सैव मे सुखरूपेति भावः

॥ चिंतयामि तदाननं कुटिलभ्रूरोषभरेण ॥

॥ शोणपद्ममिवोपरिभ्रमताकुलं भ्रमरेण ॥ ३ ॥

चिंतयामीति अहं तस्याः राधायाः आननं मुखं चिंतयामि स्मरामि कीदृश-
 माननं रोषभरेण क्रोधातिशयेन कुटिलेव क्रभ्रुवै यत्र किमिव उपरिव्या-
 सं शोणपद्ममिव अत्र रोषारुणे मुखे शोणपद्मसादृश्यं बोध्यं वारं वारं रोषाद्वक्त्रीभवं
 त्योर्भ्रुवोर्भ्रमद्भ्रमरोपमा बोध्या

॥ तामहं तद्दिसंगतागमनिशं भृशं रमयामि ॥

॥ किं वने नु सरामितामिह किं वृथा विलपामि ॥ ४ ॥

तामिति अहंत्वादिसंगतांराधांअनिशंवारंवारं भृशमतिशयेनरमयाभिक्री
डयामीतिभावः इहवनेतांराधांकिमनुसराभित्वादिसंगतत्वादेववृथान्यर्थमेव
किविलपामिविलापंकरोमि

॥ तन्विखिन्नमसूययात्तदयंतवाकलयामि ॥

॥ तन्नवेद्विकुतो गतासिनतेनतेननुनयामि ॥ ५ ॥

त्वादिसंगतांतां प्रत्याह तन्वीति हेतान्विअसूययाआदिष्णुत्वेनदुःखितंतव
हृदयंआकलयामितर्कयामितत्तस्मादहंनवेद्विनजानेकुतःकुत्रगतासि तेन
कारणेनतेतुभ्यंनानुनयाभिप्रसादयामिक्रियार्थोपपदमितिचतुर्थीतेइति

॥ दृश्यसेपुरतो गतागतमेवमेविदधासि ॥

॥ किंपुरेवससंभ्रमंपरिरंभणंनददासि ॥ ६ ॥

दृश्यसेइति हेराधेत्वंममदूतःअग्रेगतागतंगमनागमनमेवविदधासिकरोषी
तिदृश्यते तर्हिपरेवपूर्ववत्ससंभ्रमंसवेगंपरिरंभणमालिंगनंकिंकेनकारणेन
नददासिविराहेणाहिचित्तानुषंगात्सर्वतस्तामेवपश्यंति

॥ क्षम्यतामपरंकदापितवेदृशंनकरोमि ॥

॥ देहिसुंदरिदर्शनंमममन्मथेनदुनोमि ॥ ७ ॥

क्षम्यतामिति हेसुंदरिपूर्वरुतमपराधंक्षम्यतां अपरमीदृशंतवापराधंकदा
पिनकरोमिनकारिष्यामि अतएवममदर्शनंदेहि यतः अहंमन्मथेनकामे
नदुनोमि पीडामनुभवामि

॥ वर्णितं जयदेवकेन हरेरिदं प्रणतेन ॥

॥ किंदुबिल्वसमुद्रसंभवरोहिणीरमणेन ॥ < ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे समत्पः प्रबंधः ॥

वर्णितमिति जयदेवकेन स्वार्थेक इदं गीतं वर्णितं कीदृशेन जयदेवकेन ह
रेः प्रणतेन रुष्णस्याराधनेन पुनः कीदृशेन किंदुबिल्वं जयदेवकुलंतदेवसमु
द्रस्तस्मात्संभवो यस्य एतादृशो रोहिणीरमणश्चंद्र इव यथा सागरादुत्पन्नचंद्र
स्तथा किंदुबिल्वोत्पन्नो जयदेव इति यद्वा किंदुबिल्वशासनं

॥ तृदिबिसलताहारो नायं भुजंगमनायकः ॥

॥ कुवलयदलश्रेणीकंठेन सागरलद्युतिः ॥

॥ मलयजरजोनेदं भस्मप्रियारहिते मायि ॥

॥ प्रहरनहरभ्रांत्या नंगक्रुधा किमुधावसि ॥ १ ॥

इदानीं काम एव मे दुःखं प्रयच्छतीति तमुपालंभगां चरं करोमीत्याशयेनाह तद्
दीतिहे अनंग त्वं मायि हरभ्रांत्या महादेव भ्रमे गनप्रहरनाप्रहारं कुरु क्रुधा कोपेन
किमु किमिति धावसि मागयितुं धावनं करोषि कीदृशे मायो प्रियारहिते राधा
वियोगिनि मायि हरभ्रांत्यां न प्रहरप्रहारं मा कुरु सर्वदा प्रियायुक्तो अहं त्वधुना प्रि
यारहित इति मायि हरभ्रमो न युक्त इति भावः हरभ्रांतिं परिहरति हे काम मम तृ
दिबिषलतायाः हारो मृणाललतायाः हारस्तद्विरहजन्यसंतापशांत्यर्थं धृतः नायं
भुजंगमनायकः शेषः इयं मे कंठे कुवलयदलानां नीलोत्पलानां श्रेणीपिंक्तेः शैत्या
यधृतानतु सागरलद्युतिर्हालाहलदीप्तेः इदं मलयजरजो चंदनलेपो सर्वांगे ताप
शांत्यर्थं धृतं नतु भस्मविभूतिः

॥ पाणौ मा कुरु चूतसायकममुं मा चापमारोपय ॥

॥ क्रीडानिर्जितविश्वमूर्छितजनाघातेनकिंपौरुषं ॥

॥ तस्याएवमृगीदृशोमनसिजप्रेखत्कटाक्षानिल ॥

॥ ज्वालाजर्जरितमनागपिमनोनाद्यापिसंधुक्षते ॥ २ ॥

पुष्पसायकत्वेनकामः प्रसिद्धोतः इमान्चूतमंजरोरूपोनेवबाणान्धनुष्या
रोप्यमांताडयिष्यतीतिशंकयापुनरपिकामायैवदैन्यंकरोति पाणाविति
हेक्रीडानिर्जितविश्वक्रीडयालीलयाजितंभुवनंयेनसः अमंचूतसायकं आ
मृगुष्पबाणंपाणौहस्तेमाकुरुचापंधनुः मारोपय सशरंमाकुरु हस्तेपि
चेत्करोषितर्ह्यमुंसायकंमासंधेहीत्यर्थः हेमनसिजमदनयतःमूर्छितस्यमूर्च्छा
प्राप्तस्यमादृशजनस्याघातेनपीडयाकेंतेपौरुषंकस्तवपुरुषार्थः नकिमपीत्यर्थः
मूर्छितत्वेकारणमाह तस्याएवमृगीदृशोहरिणीनयनायाः तस्याएवेतिविर
हाधिक्येनराधानामग्रहणाशक्तिःप्रतिपाद्यते प्रेखंतोचलंतोकटाक्षाएवान
लाःबन्धयस्तेषांश्रण्यापंक्तयाजर्जरितंखंडखंडीभूतंमममनःमनागपिस्वल्पमपि
नाद्यापिसंधुक्षतेस्वच्छंनभवति काचित्कटाक्षाशुगेतिपाठःतदाकटाक्षएवाऽ
शुगाबाणाः

॥ भूपल्लवोधनुरपांगतरंगितानि ॥

॥ बाणागुणाःश्रवणपालिरितिस्मरेण ॥

॥ तस्यामनंगजयजंगमदेतावया ॥

॥ मस्त्राणिनिर्जितजगंतिकिमर्पितानि ॥ ३ ॥

ननुतत्कटाक्षादिचित्तनादेवतवदुःखंभवतिमदनस्यतर्हि कोपराधस्तत्राह भू
पल्लवमिति इतीत्यं प्रकारेणस्मरेणकामेनस्तस्यांराधायांअस्त्राणिआर्पितानि

स्थापितानि किं तर्कयामि किंवितर्केन न्वस्त्राणि वीरेण स्वहस्ते स्थापयितुमु-
चितानि न त्वन्यत्रेत्याह निर्जितानि जगंतियैस्तानि तैरवास्त्रैर्जगत्रयं जित्वा
तत्र स्थापितानीति भावः तर्ह्यन्यत्र किं स्थापितानीत्याह अनंगस्य कंदर्पस्य जयेत्रै-
लोक्यविजये जंगमदेवतायांगमनशीलदेवतारूपायां इतीति किं भूपल-
वंभूलता तदेव धनुः अपांगतरंगितानि कटाक्षनिरीक्षणानि एव बाणाः श्रवणपा-
लिः कर्णप्रदेश एव गुणः प्रत्यंचा

॥ भूचापे निहितः कटाक्षविशिखो निर्मातुमर्मव्यथां ॥
॥ श्यामात्मा कुटिलः करोतु कबरीभारोपिमारोद्यमं ॥
॥ मोहं तावदयंच तन्वितनुतां बिंबाधरो रागवान् ॥
॥ सद्वृत्तस्तनमंडलस्तव कथं प्राणैर्मम क्रीडति ॥ ४ ॥

अधुना मनोविषयीकृतां राधां प्रति स्वीयंदुःखमाह भूचाप इति हेतुं निरुश-
गिभू चापे भूवावेव चापं धनुस्तत्र निहितः अर्पितः कटाक्षविशिखः कटाक्षबाणः म-
र्मव्यथां मर्मपिंडां तावन्निर्मातुं करोतु विशिखस्य मर्मव्यथा जनकत्वं युज्यत इवे-
ति भावः अनुच श्यामात्मा श्यामवर्णः कुटिलः वक्राकारः कबरीभारोपि केशस-
मूहोपि मागेद्यमं कानौ न त्यंतावत्करोतु यो तर्मलिनः कुटिलश्च भवति सो न्यमा-
रणाय यत्त एवेति सूचितं अयंच बिंबाधरः बिंबोष्ठः मोहं तनुतां विस्तारयतां
कथं भूतो बिंबाधरः रागवान् लोहितवर्णः रागिणां विषयिणः मोहो ममत्वं युज्यत
एव सद्वृत्तः साधुवर्तुलः तव स्तनमंडलः मम प्राणैः कथं क्रीडतिये सद्वृत्तासन्मार्ग-
प्रवर्तकास्ते तु परप्राणघातकाः न भवंति विरोधनामालंकारः

॥ तानि स्पर्शसुखानि ते च तरलस्निग्धादृशो विभ्रमा ॥

॥ स्तद्वक्त्रांबुजसौरभंसचसुधास्यंदीगिरांवक्रिमा ॥

॥ साबिंबाधरमाधुरीतिविषयासंगेपिमन्मानसं ॥

॥ तस्यांलग्नसमाधिहंतविरहव्याधिःकथंवर्तते ॥ ५ ॥

तानीति तान्येवस्पर्शसुखानि यानिपुरानायिकासंगमानुभूतानि एते
नत्वागेंद्रियविषयलाभःतेचतरलाश्वंचलाःस्निग्धाःप्रेमान्विताःदृशोश्चक्षुषोर्वि
भ्रमाविलासाःएतेनरूपं तदेववक्त्रांबुजसौरभंवदनकमलसौरभित्वं एतेनगंध
त्वंसचसुधास्यंदीअमृतद्रवयुक्तःगिरांवचसांयःवक्रिमावक्रत्वंएतेनशब्दःसांच
बिंबाधरमाधुरीबिंबसदृशौष्ठमाधुर्यतदेवएतेनरसःइत्येवंप्रकारेणविषयासंगे
पितस्यारूपरसस्पर्शादीनांसांनिध्येपिमममानसंमनस्तस्यांराधायांलग्नसमा
धिप्राप्तस्थानंचेद्यदि तदाहंतइतिखेदेविरहः व्याधिःव्यथाकथंवर्ततेध्यान
युक्तस्ययोगिनोव्याधिनाशात्

॥ तिर्यक्कंठविलोलमौलितरलोत्तंसस्यवंशौच्चर ॥

॥ द्वातस्थानकृतावधानललनालक्षैर्नसंलक्षिता : ॥

॥ संमुग्धंमधुसूदनस्यमधुरेराधामुखेदौमृदु ॥

॥ स्पंदंपल्लविताश्चिरंददतुवःक्षेमंकटाक्षोर्मयः ॥ ६ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेमहाकाव्येकविराजश्रीजयदेवकृतमुग्ध

मधुसूदनोनामतृतीयःसर्गः ॥ ३ ॥

अधुनाकविःसर्गांतेभक्तानाशिषयति तिर्यक्कंठेति मधुसूदनस्यरुणस्यक
टाक्षोर्मयःकटाक्षदर्शनतरंगाःवः युष्माकंभक्तानांक्षेमंकल्याणंददतुप्रयच्छंतु

कीदृशाःमधुरेसुंदरेराधायाःमुखमिदुमिवतस्मिन् संमुग्धंअव्यक्तंमृदुस्पंदंकिं
 चिच्चलनंचयथास्यात्तथाकंदालिताःपल्लविताःइंदुदर्शनात्तरंगाः अतीभवं
 तीतिकटाक्षाणांतरंगसाम्यं नन्वन्यासुपश्यंतीषुकथंराधामुखचंद्रएवपल्ल
 विताउर्मयःअतआह वंशादुच्चरन्सुवेणोर्निर्गच्छत्सु गीतस्थानेषुगानपदेषु
 कृतावधानैर्दत्तमनोभिर्ललनालक्षैगोपांगनासहस्रैर्नसंलक्षिताःनज्ञाताः कथं
 भूतस्यमधुसूदनस्यतिर्यग्बक्रःकंठोयस्यविलोलश्चंचलोमौलिर्मस्तकःकीरिटो
 वायस्यतरलश्चंचलउत्तंसअवतंसोयस्यसःपश्चात्कर्म्मधारयःलक्षपदंबहुत्वोपल
 क्षकंमुग्धोहरिर्विरहीत्यर्थः

॥ यमुनातीरवानरनिकुंजेमंदमास्थितं ॥

॥ प्राहप्रेमभरोद्भूतंमाधवंराधिकासखी ॥ १ ॥

इदानींराधासखीकृष्णंप्रत्याह यमुनेति राधिकायाःसखीमाधवंकृष्णंवक्ष्य
 माणंप्राह उक्तवतीकीदृशंमाधवंयमुनायास्तीरेयःवानीरनिकुंजःवेतसापेल
 क्षितेलतागृहेमंदंतूष्णीं आस्थितंआसीनंपुनःकीदृशं प्रेम्णाराधायांप्रेमाति
 शयेनउद्भूतं उद्विग्नचित्तं कथंमयिप्रसादंयास्यतीत्युद्भूतं

॥ कर्णाटकरागेणएकतालीतालेगीयते ॥

॥ निंदतिचंदनमिंदुकिरणमनुविंदतिखेदमधीरं ॥

॥ व्यालनिलयमिलनेनगरलमिवकलयातिमलयसमरिं ॥ १ ॥

॥ साविरहेतवदीना ॥

॥ माधवमनसिज ॥ विशिखभयादिवभावनयात्वयिलीना ॥

॥ ध्रुवपद ॥

उक्तश्लोकः गीतेनाह निंदतीति अस्य कर्णाटकरागः तल्लक्षणं कपोलपाणि
 गर्जदं तत्र मेकं वहन् दक्षिण कर्णपुरे संस्रूयमानः सुरचारणौघैः कर्णाटरागः सि
 तनीलकण्ठः इति अत्र गीते विरही कण्ठावर्णनीया वासकशय्यासौ कण्ठास्वाधीन
 भर्तृकास्तथा कलहांति रताची पावप्रलब्धानसोरकां खिडतो प्रोषतौ च वनी
 काश्चाष्टसंस्मृताः तत्रो कंठालक्षणं भरतोक्तं यस्याः समुचितेऽप्यहिंन्निवासीनेति
 वल्लभः सा स्मरानलसंतप्ता विरहो कंठितामता इति गीतार्थस्तु हेमाधवसाराधा
 तव विरहे सति दीनादुःखिता त्वयित्वद्विषये भावनया अनुचितनेन कामबाणः
 कृष्णः हृदये प्रावह्य स्थितां मां न पीडयिष्यतीति भावनया लीना प्रविष्टा वस्मादे-
 व मनसि जविशिखभयादिव केन प्रकारेण याह हे कृष्ण माराधा चंदनं नै
 दति इंदुकिरणं चंदोऽपि अनुलक्षीकृत्य अधीरं अनल्पखंदं विदितिलभते
 मलयसमीरं मलयवातं व्यालनिलयं सर्पस्थानं चंदनवृक्षस्तस्यामिलनेन स्प
 र्शनेन गरलमिव विषमिव कलयति मन्यते

॥ अविरलानिपतितमदनशरादिव भवदवनाय विशालं ॥

॥ स्वहृदयमर्मणि वर्मकरोति सजलनलिनीदलजालं ॥ २ ॥

अविरलेति हे कृष्ण माराधा स्वहृदयमर्मणि सजलनलिनीदलजालं सजलकम
 लिनीपत्रसूहमेव वर्मतनुत्रं करोति कस्मै प्रयोजनाय भवदवनाय स्वहृदयस्थि
 तस्य भवतोरक्षणाय कस्यादिव अविरलं निरंतरं पतितो यो मदनशरः कामबा
 णस्तस्मादेव कीदृशं वर्म विशालं विस्तीर्णं तस्याहृदये सर्वदा इति भावः

॥ कुसुमविशिखशरतल्पमनल्पविलासकलाकमनीयं ॥

॥ व्रतमिव तव परिरंभसुखाय करोति कुसुमशयनीयं ॥ ३ ॥

कुसुमेति कुसुमशयनीयं पुष्पशय्यां करोति कीदृशं अनपविलासकलाभिः
 बहुतरकीडाभिः कमनीयं सुंदरं पुष्पशय्यास्वयमेव मनोज्ञा इयं प्य विरचना
 कुशलशयभावे पुष्पशय्यां करोतीत्यर्थः कमिव कुसुमविशिखः कामस्तस्य
 शयः पुष्पाणि तान्येव तल्पशय्यातः दृशं व्रतमिव शरशय्याशयनरूपं दारणं व्रतमि
 ति भावः किमर्थं व्रतमित्यत आह तपरिभमुखय आलिंगनमुखं प्राप्तुमित्यर्थः

॥ वहति च गलितविलोचनजलधरमाननकमलमुदारं ॥

॥ विधुमिव विकटविधुंतुददंतदलनगलितामृतधारं ॥ ४ ॥

वहतोति साराधा उदारं मनोज्ञं आननकमलं वहति धारयति कीदृशं चाले
 तं उद्धृतं यद्विलोचनजलं नेत्राश्रुतद्धारयतीति कमिव विधुमिव वीह
 शविधुं विकटेन दारुणेन महता विधुंतुदस्य राहोर्दंतनदलनाद्गलितामृतधा
 रायस्मात्

॥ विलिखति रहसिकुरंगमदेन भवंतमसमशरभूतं ॥

॥ प्रणमति मकरमधो विनिधाय करे च शरं नवचूतं ॥ ५ ॥

विलिखतीति हेरुणसाराधा असमशरभूतं कंदर्परवरूपं भवतं त्वां रहसि ए
 कांतिकुरंगमदेन मृगमदेन कस्तूरीकया विलिखति अधः कामरूपस्य भवतोऽध
 स्तान्मकरं कामवाहनं विनिधाय कृत्वा करे हस्तेन चूतं नूतनाम्ररूपं शरं बाणं च
 विनिधाय संस्थाप्य प्रणमति पूजानंतरं प्रणामो युज्यत एवमकरस्य ध्वजत्वे प्रसि
 द्धे वाहनत्वेऽपि न दोषः

॥ प्रतिपदमिदमपि निगदति माधवतवचरणे पतिताहं ॥

॥ त्वयि विमुखे मयि सपदि सुधानिधिरपि तनुते तनुदाहं ॥ ६ ॥

प्रतिपदामिति हेकृष्णसाराधाप्रतिपदंप्रतिक्षणंइदमपिनिगदतिइदंकिं हे
 माधवहेकृष्णतवचरणेअहंपतिता किमित्यतआह त्वयिविमुखेपराङ्मुखेस
 तिमायेसपादितत्क्षणंसुधानिधिरपिचंद्रोपितनुदाहंशरीरपीडांतनुतेविस्तारय
 तियतश्चंद्रोप्येवंकुरुतेअतस्तवचरणेपतिता

॥ ध्यानलयेनपुरःपरिकल्प्यभवंतमतीवदुरापं ॥

॥ विलपतिहसतिविषादतिरोदितिचंचतिमुंचतितापं ॥ ७ ॥

ध्यानेतिहेकृष्णअतीवदुरापंदूतिद्वारापिदुर्लभंभवंतंध्यानलयेनचित्रैकाग्र्यशे
 षेणपुरोग्रेपरिकल्प्यकल्पनांकृत्वामीयस्नेहंइदानीमपिनकरोतीतिविलापंकरो
 तीति हसतितवदर्शनेन विषादतिहास्यानंतरंआनर्थक्यात् अतएवरो
 दिति चंचतिस्थानांतरंगच्छतिस्थानांतरेआलिंगनादिकंकारिष्यतीति अत
 एवतापंमुंचतिमनस्तापंत्यजति

॥ श्रीजयदेवभणितमिदमधिकंयदिमनसानटनीयं ॥

॥ हरिविरहाकुलबल्लवयुवतिसखीवचनंपठनीयं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेपंचमःप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवेनभणितंकथितंगीतं मनसाचित्तेनअधिकंसाति
 शयंयदिनटनीयंनृत्तयितव्यं तदाहरिविरहेणकृष्णवियोगेनाकुलायाःबल्लव
 युवत्याः राधायाःसखीवचनंगीतरूपंपठनीयंश्रीजयदेवगीतेष्विदमतिशयि
 तव्यमितिभावः

॥ आवासोविपिनायतेप्रियसखीमालापिजालायते ॥

॥ तापोविश्वसितेनदावदहनज्वालाकपालायते ॥

॥ सापित्वद्विरहेणहंतहरिणीरूपायतेहाकथं ॥

॥ कंदर्पोपियमायतेविरचयन्शार्दूलविक्रीडितं ॥ १ ॥

गीतोक्तमर्थश्लोकेनाह आवासइति हेकृष्णहंतेतिखेदानुकारे साराधा
पित्वद्विरहेणभवद्वियोगेन हरिणीरूपायतेमृगीरूपमिवाचरति कथमित्य
तआह आवासःगृहंविपिनायतेवनमिवाचरतीति त्वद्विरहात् प्रियसखी
मालापिसखीसमूहोपिस्वेच्छागमननिवारकतयाजालायतेजालमिवाचरति
तापोपिदेहदाहोपिश्वसितेनश्वासोच्छ्वासेनदावदहनज्वालाकलापायते अरण्य
वन्हिवालापरंपरेवाचरति कंदर्पोपिकथंयमायतेयमइवाचरति हाशब्दःस्वा
त्मनोदुःखाधिक्यसूचनार्थः कीदृशः कदर्पःशार्दूलविक्रीडितंव्याघ्रचेष्टितंवि
रचयन् मृगीमरणंशार्दूलादेवभवति

॥ देशाखरागेणएकतालीतालैगीयते ॥

॥ स्तनविनिहितमपिहारमुदारं ॥

॥ सामनुतेकृशतनुरतिभारं ॥ १ ॥

॥ राधिकाविरहेतवकेशव ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

इदानींसखीपुनरपिराधायादुःखचेष्टितंगीतेनाह स्तनेति गीतस्यास्यदेशा
खरागःएकतालीतालःतल्लक्षणं आस्फोटनाविःकृतरोमहर्षोऽनियुद्धसन्नद्ध
विशालबाहुः हेकेशवरुष्णतवविरहेजातेसति साराधाएवंचेष्टते कीदृशमित्य

तथाह कशतनुःविरहकशशरीरासास्तनविनिहितमपिस्तनयोस्थापितंउदा
रंबहुमूल्यंहारमपिभारमिवमनुते

॥ सरसमसृणमपिमलयजपंकं ॥

॥ पश्यतिविषमिववपुषिसशंकं ॥ २ ॥

सरसमिति साराधासरसमसृणंसार्द्रचिकणंद्रवरूपमलयजपंकमपिचंदनले
पमपि वपुषिसशंकंविषमिवपश्यतितवविरहात्

॥ श्वसितपवनमनुपमपरिणाहं ॥

॥ मदनदहनमिववहतिसदाहं ॥ ३ ॥

श्वसितेति साराधाश्वसितपवनंनिश्वासवायुंमदनदहनमिवकामाग्निमिववह
तिधारयति वायोरपिदाहकत्वात् कीदृशं अनुपमःउपमारहितःपरिणा
होविशालतायस्यतं अतिदीर्घंसदाहंउष्णत्वादाहयुक्तं

॥ दिशिदिशिकिरतिसजलकणजालं ॥

॥ नयननलिनमिवविगलितनालं ॥ ४ ॥

दिशीति साराधासजलकणजालं अश्रुबिंदुसूहसहितंनयनमेवनलिनंप
अदिशिदिशिभवदशनवांछयाविकिरतिक्षेपति कीदृशमिवगतिदंडमिव
सर्वतःपश्यतीत्यर्थः

॥ नयनविषयमपिकिशलयतल्पं ॥

॥ कलयतिविहितहुताशविकल्पं ॥ ५ ॥

नयनेति साराधानयनविषयमपिनेत्रगोचरमपिकिशलयतल्पंपल्लवशयनीयं
नकलयतिनजानातिकथंभूतं विहितःकृतःहुताशस्याग्नेःविकल्पःसंशयोय
त्रतंअतिसंतापजनकत्वात्तादृशंगणयतिमनुते

॥ त्यजतिनपाणितलेनकपोलं ॥

॥ बालशशिनमिवसायमलोलं ॥ ६ ॥

त्यजतीति सापाणितलेनहस्ततलेनकपोलंगंडस्थलंनत्यजति शंकितत्वा
त् कमिव सायंसंध्याकालेअलोलंनिश्चलंबालशशिनमिवद्वितीयाचंद्रमिवह
स्तेनाच्छादितत्वात्संध्यासाम्यं

॥ हरिरितिहरिरितिजपतिसकामं ॥

॥ विरहविहितमरणेवनिकामं ॥ ७ ॥

हरिरितिसानिःकाममतिशयेनसकामंसाभिलाषंहरिहरिरितिजपतिकथंभूतेव
विरहेणत्वद्वियोगेनविहितंकृतंमरणंयस्याःसैवअन्येपिमरणेहरिरितिमंत्रंजपांति

॥ श्रीजयदेवेभणितमितिगीतं ॥ सुखयतुकेशवपदमुपनीतं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेनवमःप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवोक्तंइतिपूर्वगीतंकेशवएवपदंविश्रांतिस्थानंयस्यतत्भक्तंसुखयतु-
कीदृशं उपनीतंउपस्थितीकृतं

॥ सारोमांचतिसीत्करोतिविलपत्युत्कंपतेताम्यति ॥

॥ ध्यायंत्युद्गमतिप्रमीलतिपतत्युद्यातिमुर्छत्यपि ॥

॥ एतावत्यतनुज्वरेवरतनुजीवेन्नकिंतेरसा ॥

॥ त्वर्वैद्यप्रतिमप्रसीदसियदित्यक्तोन्यथाहस्तकः ॥ १ ॥

अधुनासातवविरहेणावश्यंमृगयत्इतिसूचयन्शार्दूलविक्रीडितवृत्तेनश्लोके-
नाह सारोमांचतीति हेस्वर्वैद्यप्रतिम अश्विनीकुमारतुल्य यदित्वंप्रसीदासि
प्रसन्नोभवसि वरतनुः सुकुमारांगीसाराधाएतावति अतनुज्वरेसातितवर
सारत्किंनजीवेत् अपिजीवेदेव रसःशृंगारःऔषधंच अन्यथाप्रसंगताभावे
हस्तकःहस्तालंभस्त्यक्तः ज्वरेसातिएताव्याधयोभवन्ति तेतस्यांवर्त्ततइत्या-
ह साराधारोमांचतिरोमांचाभवन्तीत्यर्थःसीत्करोतिसीत्कारशब्दंकरोतीत्य-
र्थःविलपतिविलापंकरोति उत्कंपतेसकंपाभवतिभ्राम्यातिग्लानियुक्ताभवति
ध्यायतिचिंतयति उद्भ्रमतिउच्चैर्भ्रांताभवति प्रमीलतिनेत्रनिमीलनंकरो-
ति पततिशय्यादौगच्छति उद्यातिउच्चैर्गच्छतिमूर्च्छांप्राप्नोतिज्वरिणःपुरुष
स्यएतावद्भवतीति

॥ स्मरातुरांदैवतवैद्यत्त्वदंगसंगामृतमात्रसाध्यां ॥

॥ विमुक्तबाधांकुरुषेनराधामुपेन्द्रवज्रादपिदारुणोसि ॥ २ ॥

पुनरुपेन्द्रवज्रावृत्तेनाह स्मरातुरामिति हेदैवतवैद्यवत् अश्विनीकुमारवत्
त्त्वदंगसुंदर हेउपेन्द्रइंद्रानुज त्वंराधांविमुक्तबाधांत्यक्तपीडानकुरुषे अतोवज्रा-
त्कुलिशादपिदारुणोसि अधिकविषमोसि स्मरातुरांकामार्त्तापुनःकीदृशो
त्वदंगसंगंतवशरीरसंबंधएवामृतंतन्मात्रेणसाध्यांप्रातेकार्या

॥ कंदर्पज्वरसंज्वराकुलतनोराश्वार्यमस्याश्विरं ॥

॥ चेतश्चंदनचंद्रमःकमलिनीचिंतासुसंताम्याति ॥

॥ किंतुक्षांतिवशेनशीतलतनुंत्वामेवमेकंप्रियं ॥

॥ ध्यायंतरिरहसिस्थिताकथमसौक्ष्मिणाक्षणंप्राणिती ॥ ३ ॥

एवंविधापिराधात्वाच्चैतनेनैवजवितित्याह कंदर्पेति हेरुण्णअस्याराधायाश्चे
तोमनः चिरंचिरकालं चंदनस्यचंद्रमसः कमलिन्याश्चचितासुस्मरणेष्ठ
पिसंताम्यतिग्लानिंप्राप्नोति इदंमहदाश्चर्यं कीदृश्याः अस्याः कंदर्प
ज्वरेणतापेनयः संज्वरः पीडातेनाकुलाचंचलातनुः शरीरंयस्यास्तस्याःकिं
तुरहासिएकांतस्थितासौराधात्वामेवएकंअसाधारणंप्रियंवह्लभंध्यायति क्ष
णंमुहूर्त्तक्षांतिवशेनक्षांतायत्ततयात्वकांतिवशेनेतिपाठः तदाअस्मिन्क्षणेना
यातःक्षणांतरेआगमिष्यतीति अनुरागेणकथंप्राणीतिजीवतीति कथमि
तिप्रश्नेकीदृशीक्ष्मिणाकृशांगी

॥ क्षणमपिविरहःपुरानसेहेनयननिमीलन

खिन्नयाययाते ॥ श्वसितिकथमसौरसालशा

खांचिरविरहेणविलोक्यपुष्पिताग्रां ॥ ४ ॥

पुनरपिउद्दीपनविभावेनविरहोद्रेकंपुष्पिताग्रावृत्तेनाह क्षणमिति हेरुण्णय
याराधयातेवियोगः पुरापूर्वक्षणमापेनसेहेनसोढः कीदृश्याराधयानयनयो-
र्नेत्रयोर्निमीलनेननिरंतरदर्शनघाताच्चक्षुर्निमेषेणखिन्नयादुःखितया असौ
राधाचिरविरहेणतवचिरवियोगेनकथंकेनप्रकारेण श्वसितिजीवतीनिज्ञाय
ते किंरुत्वावसंतेपुष्पितोग्रभागोयस्यास्तारसालस्यांघ्रस्यशाखांविलोक्यदृष्ट्वा

॥ वृष्टिव्याकुलगोकुलावनरसादुधृत्यगोवर्धनं ॥

॥ बिभ्रद्वल्लवसुंदरीभिरधिकानंदश्चिरंचुंबितः ॥

॥ कंदर्पेणतदर्पिताधरतटीसिंदुरमुद्रांकितो ॥

॥ बाहुर्गोपतनोस्तनोतुभवतांश्रेयांसिकंसद्विषः ॥ ५ ॥

इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराजश्रीजियदवकृते

॥ स्निग्धमाधवो नाम चतुर्थसर्गः ॥ ४ ॥

इदानीं कथोपक्रमं त्यक्त्वा कविर्भक्तानां शिषयति शार्दूलविक्रीडितवृत्तेन-
वृष्टोति गोपतनोर्गोपशरीरस्य कंसद्विषः कृष्णस्य बाहुर्हस्तभवतस्तव भक्तस्ये-
त्यर्थः श्रेयांसि कल्याणानि तनोतु विस्तारयतु कथं भूतः बाहुः वृष्ट्या जलवर्षेण व्या-
कुलस्य दुःखितस्य गोकुलस्य गोपसमूहस्य अवनंपालनं तत्र रसो नुरागो वीर्यवात-
स्मात् मोवर्द्धनं पर्वतं उत्थृत्य उत्पाद्या चिरं सप्ताहं बिभ्रत् धारयन् पुनः कीदृशः बल्लवो
भिः गोपोभिरधिकानंदं ददाति हर्षांश्चुंबितः कंदर्पेण कामवशात्ताभिर्गोपोभिः अ-
र्पिताः स्थापिताः अधरतरणवसिंदुराचिन्हाति लोहितत्वात् तैरंकितान् हितः स्नि-
ग्धतः स्नेहवान्

॥ अहमिह निवसामि याहिराधामनुनयमद्वच

नेन चानयेथाः ॥ इति मधुरिपुणा सखानियु

क्ता स्वयामिदमेत्यपुनर्जगादराधां ॥ १ ॥

इदानीं कृष्णप्रेरिता सखीराधामाह अहमिति इति मधुरिपुणा कृष्णेन नियुक्ता प्रे-
रिता सखी स्वयमेत्य इदं वक्ष्यमाणं राधां पुनर्जगाद ऊचे इतीति किं हे सखि
अहमिह कुंजे निवसामि स्थितोस्मि त्वं राधां प्रतियाहि अनुनय च सांत्वय मद्व-
चनेन मद्वचसाराधामनयेथाश्च आनयस्व इति

॥ वराडीरागेणरूपकतालेगयिते ॥

॥ वहतिमलयसमीरेमदनमुपनिधाय ॥

॥ स्फुटतिकुसुमानिकरेविरहित्ददयदलनाय ॥ १ ॥

॥ तवविरहेवनमालीसखिसदिति ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

यत्सखिजगादतदेवगीतेनाह वहतीति गीतस्यास्यवराडीरागःरूप
कतालः तल्लक्षणं विनादयंतीदयितंसुकेशीसुकंकणाचामरचाल
नेन कर्णेदधानासुरपुष्पगुच्छं वरांगनेयंकथितावराडी अभिसारिका
नायिकावर्णनीयारसिकरसस्वे संस्कृताप्राकृतामिष्टाततोपभ्रंशभाषणा
ततःप्रियतरावेश्यासर्वतश्चाभिसारिका इति तस्याःलक्षणंभरते
लज्जां हित्वासमाकृष्ययौवनेनमदेनवा अभिसारयतेकांतंकीर्तीतासाभि
सारिका गीतार्थस्तु हेसाखिराधेत्वद्विरहेत्वद्वियोगेवनमालीकृष्णःसी
दतिदुःखितोभवतिकस्मिन्सतिमदनंकामंउपनिधायसाहायंकृत्वामलयसमीरे
दक्षिणसंबंधिनिपवनेवहातिसति विरहिणांवियोगिनांत्ददयदलनायआस्फो
टनाय कुसुमानांनिकरेसमूहेस्फुटतिसातिविकसतिसति

॥ दहतिशिशिरमयूखेमरणमनुकरोति ॥

॥ पततिमदनविशिखेविलपतिविकलतराति ॥ २ ॥

दहतीति हेराधेसःकृष्णःशिशिरमयूखेहिमकरेदहतिसतिसंतापंजनयतिस
तिमरणमनुकरोतिदशम्यवस्थाजनितपीडामनुभवतित्वत्प्राप्त्याशयाकेष्टन

जीवनंधारयतीत्यर्थः मदनविशिखेकामबाणेपततिसति अतिविलसति
अतिशयेनविलापंकरोति कीदृशःरुष्णःविकलतरःविह्वलतरः

॥ ध्वनतिमधुपसमूहेश्रवणमपिदधाति ॥

॥ मनसिवलितविरहेनिशिरुजमुपयाति ॥ ३ ॥

ध्वनतीति मधुपिबंतीतिमधुपाभ्रमरास्तेषांसमूहेध्वनतिशब्दं कुर्वतिसातिश्रव
णंकर्णौअपिदधाति अंगुल्यग्रेणाच्छादयति मनसिवलितविरहेसातिनिशि
निशिप्रतिरात्रिरुजंपीडांउपयातिप्राप्नोति

॥ वसतिविपिनवितानेत्यजतिललितेधाम ॥

॥ लुठतिधरणिशयनेबहुविलपतितवनाम ॥ ४ ॥

वसतीति सविपिनवितानेअरण्यविस्तारेवसतितिष्ठति अणरंललितंधाम
सुंदरंगृहंत्यजति पृथिव्यशय्यायांलुठतिविचेष्टतेतवनामबहुअनेकवारंविलपाति
अथवाधामशरीरंआखिललावण्यास्पदंश्रीविग्रहमापित्वांविनानाशास्तइत्यर्थः

॥ भणतिकविजयदेवेविरहिविलसितेन ॥

॥ मनसिरभसविभवेहरिरुदयतुसुकृतेन ॥ ५ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेदशमःप्रबंधः ॥

भणतीति कविजयदेवइति विरहिणांवियोगिनांविलसितेनविलासितेन
भणतिसति वियोगिचेष्टितंकथयतिसतीत्यर्थः हरिःरुष्णःमनसिजयदेवसं

बंधिचेत्तसुकृतेनपूर्वेणार्जितपुण्येनेहेतुमाउदयतुउदयंप्राप्नोतु कीदृशमन
सिरभसस्यहर्षविभवआधिक्यंयास्मिन्

- ॥ पूर्वयत्रसमंत्वयारतिपतेरासादिताःसिद्धयः ॥
॥ स्तस्मिन्नेवनिकुंजमन्मथमहातीर्थेपुनर्माधवः ॥
॥ ध्यायंस्त्वामनिशंजपन्नपितवैवालापमंत्रावलीं ॥
॥ भूयस्त्वत्कुचकुंभनिर्भरपरीरंभामृतंवाञ्छति ॥ १ ॥

किंचत्वत्प्राप्त्यर्थतपःकरोतीत्याह पूर्वमिति श्रीकृष्णःस्तस्मिन्नेवनिकुंजम
न्मथमहातीर्थेनिकुंजमेवलतागृहेमन्मथमहातीर्थकामतीर्थतत्र पुनस्त्वांआनि
शंवारंवारंध्यायन् तवैवआलापमेवसंभाषणमेवमंत्रावलींमंत्राक्षरसमूहंजपन्नि
वभूयःपुनरापि त्वत्कुचकुंभानिर्भरपरीरंभामृतंत्वदीयस्तनकलशगाढालिंगनं
पीयूषमिवामृतमिववाञ्छति तस्मिन्कास्मिन्त्यत्रमहातीर्थेत्वयासमंपूर्वरातेपतेः
कामस्यासिद्धयोमनोरथाः आसादिताःप्राप्ताः तस्यतासिद्धिप्राप्त्यनंतरंमोक्षामृ
तंप्राप्यतेतद्वत्

केदाररागेणएकतालीतालेगीयते

- ॥ रतिसुखसारगतमभिसारेमदनमनोहरवेषं ॥
॥ नकुरुनितंबिनिगवनविलंबनमनुसरतंत्वादयेशं ॥ १ ॥
॥ धीरसमीपेयमुनातीरेवसतिवनेवनमाली ॥
॥ गोपीपीनपयोधरमर्दनचलितचपलकरशाली ॥
॥ ध्रुवपदं ॥

इतिपदार्थपाठः कुत्रचिदस्ति गोपीपीनपयोधरयोर्भर्द्दनेनचपलेनकरयुगेना
 दयःआढ्यःशालीतिविख्यातः हेराधेयमुनातीरेवनेयमुनातीरविषयेवने अथ
 वैवेतस्यवनेवनमालीश्रीकृष्णोवसति किंभूतेवनेधीरःमन्दःसमीरःवायुर्यत्र
 एतेनवायोस्त्रैविध्यमुक्तं तस्याश्चस्थानमुत्कंठिताजनिता इतिध्रुवपदं
 हेनितंविनि त्वंतंवनमालिनमनुसरअनुगच्छ गमनविलंबनंअभिसाराय
 कालातिक्रमंनकुरुमाकृथाः नितंविनि हेवृहन्नितंबत्वाचालितुनशक्नोती
 तित्वांत्वरयाति किंभूतं रतिसंभोगसुखंसारमुत्कृष्टंयत्र अभिस्रियतेऽस्मि
 न्नित्यभिसारःसंकेतस्थानंतत्रगतंप्राप्तंपुनःसःइश्वरःतवमनस्तदधीनमित्यर्थः
 अथवाहृदयेवर्त्तमानंतंवनमालिनमितियोज्यंकिंभूतं आयुरेवेदार्मातृकेवलसु
 खहेतुत्वात्शमेवं अपिच

॥ नामसमेतंकृतसंकेतंवादयतेमृदुवेणुं ॥

॥ बहुमनुतेतनुतेतनुसंगतपवनचलितमपिरेणुं ॥ २ ॥

नामसमेनमिति हेराधेहरिःमृदुवेणुंकोमलवंशंवादयते मृद्वीतिक्रियावि
 शेषणांतः कथंयथास्यात् तवनामाक्षरसंयुक्तंकृतसंकेतंयथास्यात्तथा च
 पुनः ततोवनेनुसंगीतपवनचलितुरेणुंअपिबहुमनुते कथंयथाभवतिअतनु
 अनल्पंयथाभवति

॥ पततिपतत्रेविचलतिपत्रेशंकितभवदुपयानं ॥

॥ रचयतिशयनंसचकितनयनंपश्यतितवपंथानं ॥ ३ ॥

पततीति हेराधेरुष्णःशयनंरचयति तवपंथानंपश्यति कथंभवतिसचकि
 तनयथानंयस्यात् किंभूतं तवपंथानंशंकितंभवत्याउपयानं आगमोयत्रतं
 पुंवद्भावःभवतीशब्दस्यपुंस्त्वं कसति पतत्रेपक्षिणिपततिवृक्षांतरंगच्छति सति

पुनःकसतिवृक्षपत्रेचलतिसति

॥ मुखरमधीरंत्यजमंजीरंरिपुमिवकेलिसुलोलं ॥

॥ चलसखिकुंजंसतिमिरपुंजंशीलयनीलनिचोलं ॥ ४ ॥

हेसाखिराधेत्वंकुंजंचल अभिसारानुरूपांसामग्रींशिक्षयति मंजीरंनूपुरंत्यज
किंभूतंनूपुरं अधीरंअज्ञंअतएवमुखरंवाचालंअभिसारोचितंनजानाति अ
थवासाध्येतन्मंजीरस्यमुखरस्ययतेनिमित्तवन्नैमित्तकंकुतःमंजीरंअधुनावि
त्युत्पते पुनःकिंभूतं केलौक्रीडायांसलोलंअतएवारिपुमिव अपिच नी
लनिचोलंनीलंरुष्णंवस्त्रंशीलयपरिधोहीकंविशिष्टंकुंजं तिमिरपुंजेनसहि
तंअथवासतिमिरपुंजंयथास्यात्तथाचलउद्योतंहीनाभिसारोयुक्तः

॥ उरसिमुरारेरुपहितहारेघनइवतरलबलाके ॥

॥ तडिदिवपीतेरतिविपरीतेराजसिसुकृतविपाके ॥ ५ ॥

हेपीतेपीतवर्णेगौरि त्वंमुरारेःउरसिसुकृतविपाकेदुरापपरिणामेराजसिरा
जयिष्यसि वर्त्तमानसामीप्येकिंविशिष्टेउरसि उपहितहारे आरोपितहारे
कथंकस्मिन्नवतरलबलाकेघनइवमेघइव चंचलपक्षिविशेषे केव तडिदि
व कदा रतिविपरीतेपुरुषायितसुरतसमयेउपहितहारउरःतरलबलाका-
द्यनेनोपमीयते सापितातडितातस्यापुरुषायितत्वेचलत्वं

॥ विगालितवसनंपरित्ठतरसनंघटयजघनमापिधानं ॥

॥ किशलयशयनेपंकजनयनेनिधिमिवहर्षनिधानं ॥ ६ ॥

हेराधेकिशलयशयनेयंवर्त्तमानेपंकजनयनेपुंडरीकाक्षेजघनंघटयरोपय किं

भूतं विगलितवसनं स्वयमेव तत एव त्यक्तमेखलं अत एव वसनाभावान्परि
धानरहितं अत एव निधिनीपमीयते किमिव निधिमेव किं भूतं निधिधन-
च हर्षनिधानं हर्षस्य आदिकारणं

॥ हरिरभिमानिरजनिरिदानीमियमपियाति विरामं ॥

॥ कुरु मम वचनं सत्त्वरचनं पूरय मधुरिपुकामं ॥ ७ ॥

अपि च हारिरिति हेराधिसत्त्वरचनशीघ्रसाधनं यथा स्यात्तथा मम वचनं कुरु
कितन्मम वचनं मधुरिपुकामश्रीकृष्णवांछां पूरय पूरयते चेत्किं स्यात् हरिर
भिमानात्ततो लाघवं न सहते पश्चात्त्वांत्यक्षति पश्चादपि करिष्यसे चेत् इदा
नीमेव कुरु अन्यथेयरात्रिरपि विरामं अवसानं याति गच्छति आभिसारिकका
लोपियास्यति वर्त्तमानं यथा स्यात्

॥ श्रीजयदेवे कृतहरिसेवे मणति परमरमणीयं ॥

॥ प्रमुदितहृदयं हरिमतिसदयं नमतसुकृतकमनीयं ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये एकादशः प्रबंधः ॥

हेवर्ष्णवाः हरिं नमत नमस्कुरुत किं भूतं हरिं जयदेवसदयं किं विशिष्टं जयदेवप
रमरमणीयं इदं पूर्वाक्तं मणति तदेव प्रमुदितहृदयं किं भूते कृतहरिसेवे किं भूतं
हरिं सुकृतमिव कमनीयं सुकृतेन वा कमनीयं अभिलक्षणीयं

॥ विकिरतिमुहुः श्वासान्नाशां पुरोमुहुरीक्षते ॥

॥ प्रविशतिमुहुः कुंजं गुंजन्मुहुर्बहुताम्यति ॥

॥ रचयतिमुहुः शय्यां पर्याकुलं मुहुरीक्षते ॥

॥ मदनकदनकान्तःकांतेप्रियस्तववर्तते ॥ १

इदानीं सत्वरगमनाय प्रोत्साहयति हेकांते तव प्रियः मदनेन कदनेन कदनं ग्लानिः कान्तः प्राप्तो वर्तते तथा विधः सन्कोक करोतीत्याह त्वं नागतैवेति कृत्वा मुहुः श्वासान् विकिरति निश्वासधाराः मुञ्चति नागतैवेति कृत्वा पुरः अग्रे मुहुर्वारं वारं आशाः दिशः ईक्षते विलोकयति व्याकुलतया कस्याः दिश आगमिष्यतीति सर्वादिशः एककालमवलोकयति तत्राप्यदृष्ट्वा ब्रह्मिर्निर्यातस्तत्रैव निहृत इव तिष्ठतीति मुहुर्मुहुः प्रविशति वारं वारं कुतो नागता किं केन विनिवारिता उत कुतो भयाद्वा इत्यादितस्यागमने हेतुं विमृश्य मुहुर्वारं वारं अव्यक्तशब्दं ताम्यति ज्ञापयति अथवा वृथेदं विमर्शनं आगमिष्यत्येवेति मुहुः शय्यं रचयति तथाप्यदृष्ट्वा पर्याकुलं यथास्पात्तथाममानुरागादधुना गमिष्यत्येवेति मुहुरीक्षते इति कदनशब्दस्य तात्पर्यं हरिणीच्छन्दः दीपकालंकारः

॥ त्वद्वाक्येन समंसमग्रमधुना तिग्मांशुरस्तंगतो ॥

॥ गोविंदस्य मनोरथेन च समं प्राप्तं तमः सांद्रतां ॥

॥ कोकानां करुणस्वनेन सदृशदीर्घा मदभ्यर्थना ॥

॥ तन्मुग्धे विफलं विलंबनमसौ रम्यो भिसारक्षणः ॥ २ ॥

इदानीं सांप्रतमेव गंतुं सांप्रतमिति हेतुमाह त्वद्वाक्येनेति हेमुग्धे मूढे त्वद्वाक्येनासूयामानसहितेन समंसह समग्रसामग्येनाधुना इदानीं तिग्मांशुः सूर्यः अस्तंगतः असूयामानसहितः सूर्योऽस्तंगतः अभिसरणकालोयमित्यर्थः गोविंदस्य करुणस्य मनोरथेन इदानीं राधा आगमिष्यतीति बांछया समंसहतमः अंधकारः सांद्रतां निविडतां प्राप्तं तमसि अभिसरणयोग्यमित्यर्थः दीर्घा मदभ्यर्थना शीघ्रं

गम्यतामिति मदीया प्रार्थना कोकानां चक्रवाकानां करुणस्वनेन विरहदयाशब्देन सदृशी यथा कोकानां करुणस्वनो नाना प्रकारः श्रूयते तदामदीयाः काकूक्तयः संप्रतिवाये भवन्तीत्यर्थः तस्माद्देतोर्विलंबनं विफलं असौ अभिसारक्षणे अभिसारकालो रम्योगमनयोग्य इत्यर्थः सहोक्तिरलंकारः शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं

॥ आश्लेषादनुचुंबनादनुनखोल्लेखादनुस्वांतजात् ॥

॥ प्रोद्धोधादनुसंभ्रमादनुरतारंभादनुप्रीतयोः ॥

॥ अन्यार्थगतयोर्भ्रमान्मिलितयोः संभाषणैर्जानतो ॥

॥ दंपत्योर्नैशिको न को न तमसि ब्रीडा विमिश्रो रसः ॥ ३ ॥

अभिसारे रसाधिक्यं भवतीत्याह आश्लेषादिति दंपत्योर्जायापत्योस्तमसि अंधकारे ब्रीडा विमिश्रो लज्जा युक्तः कः कः रसो न भवेत् इति न अपितु स ब्रीडः सर्व एव शृंगारादिः रसो भवत्येव कथं भूतयोर्दंपत्योः अन्यार्थे परस्त्री परपुरुषार्थे गतयोः संकेतस्थानं प्राप्तयोः पुनः कीदृशयोः भ्रमाभ्रान्तः गाढांधकारे रसात् मिलितयोः संगतयोः अनंतरं आश्लेषादिविशेषणानियोजनीयानितत्र एवं संभोगक्रमः प्रथमं आलिंगनततश्चुंबनंततो नखक्षतंततः कामोद्बोधः ततः सत्वरः ततो मैथुनंततः प्रीतिस्ततो भावनमिति क्रममाह आश्लेषादिति आश्लेषादा लिंगनादनुपश्वा न्नखोल्लेखादनुनखक्षतात्पश्चात्स्वांतजात्प्रोद्धोधादनुकामबोधात्पश्चात्संभ्रमादनुवेगात्पश्चाद्रतारंभात् अनुसरतोद्योगात्पश्चात्प्रीतयोस्तृप्तयोः पुनः कीदृशयोः संभाषणैरालापैर्जानतोः नममेयं भार्या नायं मम पतिरिति

॥ सभयचकितं विन्यस्यंतीदृशांतिमिरेपथि ॥

॥ प्रतितरुमुहुःस्थित्वामंदं पदानिवितन्वती ॥

॥ कथमपिरहःप्राप्तामंगैरनंगतरंगिभिः ॥

॥ सुमुखि सुभगःपश्यन्सत्वामुपैतु कृतार्थताम् ॥ ४ ॥

इदानीं त्वल्लाभात्कृष्णः कृतार्थो भवतीत्याह सभयेति हेसुमुखिसुवदनेराधे
सुभगः सौभाग्यवानसकृष्णस्त्वांपश्यन्कृतार्थता उपैतु प्राप्नोतु कीदृशीं त्वांति
मिरे अंधकारसहिते पथि मार्गे सभयचकितं भयविस्मयाभ्यां सहितं यथा स्यात्तथा
दृशं नेत्रं विन्यस्यंती निरीक्षयंती निविडां धकारदर्शनाद्रूपं अंधकारे निःशंका गम
नां ताद्विस्मयः पुनः कीदृशीं प्रतितरुवृक्षे मुहुः पुनः पुनः स्थित्वामंदं शनैर्पदानि च
रणव्यापारान् वितन्वती मे प्रियतमो यत्रैवागमिष्यतीति मंदं चरणारविंद-
धारयंतीति भावः पुनः कीदृशीं कथमपि अंधकारस्य निविडत्वात् केनापि प्रका-
रेण रहः एकांतस्थलं प्राप्तां पुनः कीदृशीं कामस्य यस्तरंगः पुनरुद्धो धको येषु
कामोल्लासाः यैर्वा तरंगै हस्तपादादिभिरुपलक्षित उपलक्षणे तृतीया

॥ राधामुग्धमुखारविंदमधुपस्त्रैलोक्यमौलिस्थली ॥

॥ नेपथ्योचितनीलरत्नमवनीभारावतारक्षमः ॥

॥ स्वच्छंदं व्रजसुंदरीजनमनस्तोषप्रदोषश्चिरं ॥

॥ कंसध्वंसनधूमकेतुरवतु त्वां देवकीनंदनः ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराजश्रीजयदेकते अभि-
सारिकावर्णने साकांक्षपुंडरीकाक्षो नाम पंचमः सर्गः ॥ ५ ॥

इदानीं कविः सर्गांते भक्तजनमाशिषयति राधेति देवकीनंदनः श्रीकृष्णः त्वाभ

क्तंचिरंभवतुदुरिताद्रक्षतु कद्विंशःकृष्णःराधायामुग्धंसुंदरंयन्मुखारविंदंमुख
कमलंयस्यमधुपोभ्रमरइवनीलत्वान्मुखपानकर्तृत्वाच्च पुनःकीदृशःअवन्याभा
रावतारेक्षमःसमर्थःअवनिभारावतारांतकःइतिपाठःतदावन्याभुवः भाररूपो
ऽवतारोयेषामसुराणांतेषामंतकोनाशकःपुनःकीदृशः स्वच्छंदानांस्वाधीनानां
व्रजसुंदरीजनानांगोपीनांमनस्तोषेचित्प्रतीतौप्रदोषरात्रिमुखमिव रात्रिमु
खेहिनार्यस्तुष्यंति पुनःकीदृशःत्रैलोक्यस्यलोकत्रयस्ययामौलिच्छलीवृंदाट
नीतस्यानेपथ्योचितमलंकारयोग्यंनिलरत्नमिवस्थितं पुनःकीदृशःकंसस्य
मातुलस्यप्रारणेधूमकेतुरिवस्थितःराधागमनेसकांक्षइत्यर्थः

॥ अथतांगंतुमशक्तांचिरमनुरक्तांलतागृहेदृष्ट्वा ॥

॥ तच्चरितंगोविंदेमनसिजमंदेसखीप्राह ॥ १ ॥

अथेति अथशब्दोमंगलार्थः अनंतरंवासखीगोविंदेरुष्णांतिकमागत्येत्यर्थः
तच्चरितंराधाचरितंप्राहउक्तवती किंकृत्वालतागृहेतराधांआगंतुंअशक्तांदृष्ट्वा
कीदृशींराधाचिरंअनुरक्तांअनुरागिणीं कीदृशंगोविंदेमनसिजेनकामेनमं
देषोडिते

॥ गुणकरीरागेणरूपकतालेगीयते ॥

॥ पश्यतिदिशिदिशिरहसिभवंतं ॥

॥ त्वदधरमधुरमधूनिपिबंतं ॥ १ ॥

॥ नाथहरेजयनाथहरेसीदातिराधावासगृहे ॥ ध्रु० ॥

गुणकरीरागःरागलक्षणं रतोत्सुकाकांतपथप्रतीक्षामालापयंतीमृदुपुष्यतल्ये
इतस्ततःप्रेरितदृष्टिरार्त्ताश्यामातनुर्गौणकरीप्रदिष्टा इति अस्मिन्वासकश

य्यावर्णने वासवेश्मानिकल्पिततल्पेवासमागमविधिविदधाना पश्यतिप्रिय
समागमशय्यापश्यतीस्माप्रियवासकशय्या इति पश्यतीति हेनाथहेहरोद्वि
रुक्तिःसाराधातववासगृहेसंकेतिकनिकुंजमंदिरेत्वत्त्वत्तःहेतोःसीदतिःअवस
न्नाभवति कथमित्यतआह साराधाएकान्तेस्त्रितासतीदिशिदिशिभवंतं
त्वांपश्यतिअवलोकयतिकीदृशंत्वांअधरवत्नायकाधरामृतवत्मधुराणिमधू
निमाध्वीकानिपीबंतं

॥ त्वदभिसरणरभसेनवलंती ॥

॥ पततिपदानिकियंतिचलंती • ॥ २ ॥

नन्वेवांचेत्तर्हि किमिति नागतेत्यतआह त्वदभिसरणेतवाभिसारेरभसउ
त्साहस्तेनदलंतीअभिमुखीभवन्ति कियंतिकतिपयानिपदानिचलंतिसति
पततिस्त्वद्विरहमूर्छयागंतुंअसमर्थेत्यर्थः

॥ विहितविशदबिसकिसलयवलया ॥

॥ जीवतिपरामिहतवरतिकलया ॥ ३ ॥

हाकष्टमेवंचेदशक्तातर्हिकथंजीवतीत्यतआहहेरुणसाराधातवरतेःकलयासुर
तलेखचितनेनइहसमयेपरंकेवलंजीवति जीवनहेतुरन्योनास्तीत्यर्थःकीदृशी
विहिताःरुताःविशदाः शुभ्रविशकेशलयाः मृणालांकुराएववलयाः कंक
णानियस्याः सा

॥ मुहुरवलोकितमंडनलीला ॥

॥ मधुरिपुरहमितिभावनशला • ॥ ४ ॥

मुहुरिति साकीदृशीपूर्वपदेनान्वयः पुनःपुनःअवलोकितायामंडनली

लाअलंकारविलासो ययातेन विनानिरर्थकमिति पुनः पुनः वदति इति कीदृशो
अहं मधुरिपुः कृष्ण इति भावनं ध्यानमेव शीलं स्वभावः सदृत्तं यस्याः सा

॥ त्वरितमुपैति न कथमभिसारं ॥

॥ हरिरिति वदति सखीमनुवारं ॥ ५ ॥

तदेवाह त्वरितमिति हरिः माञ्चित्तापहारि अभिसारं संकेतस्थलं त्वरितं शी
घ्रं कथं कस्माद्वेतोः नोपैति नागच्छतीत्यनुवारं सखी वदति

॥ श्लिष्यति चुंबति जलधरकल्पं ॥

॥ हरिरूपगत इति तिमिरमनल्पं ॥ ६ ॥

अपि च श्लिष्यतीति सा हरिरूपगतः प्राप्त इति बुध्याऽनल्पं बहुतिमिरमंधका
रं श्लिष्यति आलिंगति चुंबति च किदृशं तिमिरं जलधरकल्पं मेघसदृशं श्लि
ग्धत्वान्नीलत्वाच्च कृष्णसाम्यं तिमिरस्य

॥ भवति विलंबिनिविगलितलज्जा ॥

॥ विलपति रोदिति वासकसज्जा ॥ ७ ॥

भवतीति भवति त्वयि विलंबिनि विलंबं कुर्वतीति सति विगलितलज्जा गतलज्जा
साराधा विलपति हेनेः कृपकथमेतावदौदास्यमपि त्वया चरितमिति विलापं क
रोति रोदिति अश्रूणि मुचति कीदृशो वासकसज्जा विहितसंविधानेत्यर्थः ल

लक्षणं तूक्तमेव

॥ श्रीजयदेवकवेरिदमुदितं ॥

॥ रसिकजनंतनुतामतिमुदितं ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदेद्वादशःप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवकवेः उदितं भाषितं इदं गीतं रसिकजनं शृंगाररस
भावनाभावितांतःकरणं अतिमुदितं अतिशयेन हर्षयुक्तं तनुतां करोत्वित्यर्थः

॥ विपुलपुलकपालिः स्फीतसीत्कारमंत ॥

॥ र्जनितजडिमकाकुव्याकुलं व्याहरंती ॥

॥ तव कितवविधायामंदकंदर्पचिंता ॥

॥ रसजलनिधिमग्नाध्यानलग्नमृगाक्षी ॥ १ ॥

इदानीं तस्याः त्वदेकपरत्वमाह हे कितवधूर्तसामृगाक्षी मृगशावलोचना तव
रसजलनिधिमग्नात्वच्छृंगाररससागरे निमग्नालीना बभूवेत्यध्याहारः किं कृत्वा
अमंदकंदर्पस्य महतः कामस्य चिंतां स्मरणं विधाय तद्दिक्कृत्वा ध्यानेन तवैवाचि
त्तेलग्ना तत्परारससागरमग्नायाश्चेष्टितमाह विपुलामहतीपुलकावलीरोमांच
पंक्तिर्यस्याः साध्यानकल्पिततव करस्पर्शनरोमांचतीत्यर्थः किं कुर्वती त्वदत्तं
दंतनखक्षतादिकं परिकल्प्य स्फीतसीत्कारं प्रवृद्धसीत्कारं यथा स्यात्तथा व्याह
रंती अंतरभ्यंतरे जनितउत्पादितः जडिमाजडत्वं यस्यां क्रियायां तद्यथा तथा
काकुना ध्वानिना ध्वानि विकारविशेषेणाकुलं यथा स्यात्तथा व्याहरंती ध्यानेन त
वस्तनालंभना धरपाननीवीबन्धनोन्मोचना सक्तं परिकल्प्य मुंच मुंच न न मां मामे

तिनिषेधवाक्यं वदंतीत्यर्थः ॥ १ ॥

॥ अंगेष्वभरणं करोति बहुशः पत्रेपि संचारिणि ॥

॥ प्राप्तत्वां परिशंकते वितनुतेशय्यां चिरंध्यायति ॥

॥ इत्याकल्पविकल्पतल्परचनासंकल्पलीलाशत ॥

॥ व्यासक्तापि विना त्वया वरतनुनैषानिशांनेष्यति ॥ २ ॥

अंगेष्विति एषा वरतनुः सुंदरांगी एषेति बुध्या प्रत्यक्षीकृत्य वदति राधा अंगे
बहुस्तादिबुआभरणं अलंकारं बहुशः करोति अनेनाकल्पः कथितः पत्रेपि
वृक्षपत्रेपि संचारिणि पक्षादिना चलति सति त्वामागतं परिशंकते सर्वतः वि
तर्कयतीत्यर्थः अनेन विकल्पः अपि च त्वामागतं ज्ञात्वा तव कामकेलिनिमित्तं श
य्यां वितनुते कुरुते अनेन तल्पः कथितः चिरं बहुकालं ध्यायति त्वदागमनो
पायां चिंतयति रचनेयं दर्शिता कृष्णसंगमे मया इदमिदं कर्तव्यमित्यनेन संक
ल्पलीलाशतमुक्तं इति पूर्वोक्तप्रकारेण आकल्पो भूषणं विकल्पस्तर्कः तल्परच
नाशय्यारचनासंकल्पलीलाशतं एतेषु व्यासक्तापि त्वया विना त्वामृते निशां रात्रिं
ननेष्यति प्रभातं प्रापयितुं समर्थान् भविष्यतीत्यर्थः

॥ किं विश्राम्यसि कृष्णभोगि भवने भांडीरभूमीरुहि ॥

॥ भ्रातर्यासिन दृष्टिगोचरमितः सानंदनं दास्पदं ॥

॥ राधाया वचनं तदध्वगमुखान्नं दांतिके गोपतो ॥

॥ गोविंदस्य जयंति सायमतिथिप्राशस्त्यगर्भागिरः ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये काविराजश्रीजयदेवकृते ॥

॥ वासकसज्जावर्णने सोत्कंठवैकुण्ठो नाम षष्ठः सर्गः ॥

अधुनाकावेः सर्गांतेभक्तानाशिषयाति किमिति गोविंदस्यरुष्णस्यगिरः
 वाचः जयंतिसर्वोत्कर्षेणवर्तते कीदृशाः गिरः सायंकालेऽतिथीनांप्राश
 स्यंप्रशंसतदूर्ध्वेआशयेयासांताः व्याजोक्तिनामालंकारः कथंभूतस्यगो
 विंदस्यनंदांतिकेनंदगोपपार्श्वेत्तादृक्संकेतसूचनारूपंअध्वगमुखान्निःसृतं
 राधायाःवचनंगोपसंगोपनंकुर्वतः शृण्वतः कितद्वचनंतत्राह हेभ्रातःप
 थिकइतिकोमलामंत्रणे भांडीरभूमिरुहि भांडारिनाम्निवटवृक्षेकिंविश्राम्य
 सिविश्रामंमाकृथाःतत्रहेतुः रुष्णश्चासौभोगीचतस्यभवनेकालसर्पवासे
 पक्षेरुष्णस्यभोगिनःशृंगारिणोविलासगृहे पक्षद्वयेनेहस्थेयमितिभ्रातृपदोपा
 दानं श्लेषालंकारश्चात्रतर्हिक्वामीत्यतआहइतीवटात्दाष्टितोगोचरंप्रत्यक्षी
 क्रियमाणंतत्सानंदंसकलार्द्धिमंतंनंदस्यास्पदंनंदगोपगृहंनयासि अपितुयाही
 तिराधावचनंअध्वगमुखान्नंदातिअतोगोविंदस्यागिरोजयंतित्यर्थः सोत्कंठउत्कं
 ठासहितोवैकुण्ठश्रीरुष्णोयत्र

॥ अत्रांतरेचकुलटाकुलवर्त्मपात ॥

॥ संजातपातकइवस्फुटलांछनश्रीः ॥

॥ वृंदावनांतरमदीपयदंशुजालै ॥

॥ दिक्सुंदरीवदनचंदनबिंदुरिंदुः ॥ १ ॥

अधुनाचंद्रोदयव्याजेनराधायाविरहव्यथाधिक्यंवर्णयन्नाह अत्रांतरइति
 अत्रांतरेऽस्मिन्नवसरेइंदुश्चंद्रःअंशुजालैःकिरणसमूहैःवृंदावनांतरंवृंदावनम
 ध्यप्रदेशंअदीपयत्प्रकाशितवान्विप्रलंभहेतुत्वंदर्शयन्विशिनष्टि कीदृशःइंदुः
 स्फुटाव्यक्तालांछनश्रीःकलंकशोभायस्य कथंभूतइव कुलटानांरुष्णेभिसा
 रिकाणांकुलस्यसमूहस्यवर्त्मपातः संकेतमार्गप्रतिरोधकस्तेनसंजातमुत्पन्नपा

तकंयस्यतादृशइव कुपातकितःकलंकोव्यक्तोभवतीतिचंद्रस्योद्दीपनत्वमाह
 पुनःकीदृशःदिशएवसुंदर्यःनायिकास्तासांवदनस्यमुखस्यचंदनबिंदुःश्रीखं
 डतिलकइवस्त्रीतिलकोवर्तुलोभवति असतीनांचंद्रोदयेगमनाभावाद्धर्मपा
 तःअत्ररूपकोत्प्रेक्षेऽलंकृती

॥ प्रसरतिशशधराबिंबोविहितविलंबेचमाधवेविधुरा ॥

॥ विरचितविविधविलापंसापरितापंचकारोच्चैः ॥ २ ॥

अत्रविप्रलब्धानायिकावर्ण्यते तल्लक्षणंभरतेप्रविलसदनुरागादूतिकांप्रेक्ष्यपू
 र्वसरभसमपिधायकापिसंकेतभूमौनमिलतिखलुयस्याःवल्लभोदैवयोगात्प्र
 वदतिभरतस्तांनायिकांविप्रलब्धां प्रसरतीति साराधाविरचितःकृतःविवि
 धोनानाप्रकारविलापोयत्र उच्चैर्महांतंपरितापंदुःखंचकारकृतवती कसति
 शशधरबिंबंचंद्रमंडलेप्रसरतिउद्गच्छतिसति माधवेकृष्णेवविहितविलंबेसंकेता
 गमनंप्रतिकालातिक्रमंकृतवतिसति

॥ गौडमालवरागेणप्रतिमंठतालेगीयते ॥

॥ कथितसमयेपिहरिरहहनययौवनं ॥

॥ ममविफलमेतदनुरूपमपियौवनं ॥ १ ॥

॥यामिहेकमिहशरणंसखाजनवचनवंचिता ॥ ध्रु० ॥

विलापमेवगीतेनाह कथितेति गीतस्यास्यमालवगौडिरागःप्रतिमंठस्तु
 तालः हेतुस्त्वचित्तसंबोधनं इहनिर्जनेवनेसख्याएवजनस्यवचनैःकृष्णग
 मनवेदकैर्वंचिताप्रतारिता अहंकंपुरुषंशरणंरक्षितारंयामिगमिष्यामिकितु
 कमेवजलमेवशरणंयामि जलप्रवेशोवरमित्यर्थःकिमित्यतआह अहहेत्याश्चर्यं
 हरिः कृष्णःकथितसमयेपिउक्तकालेपिवनंवृंदावनंसंकेतस्थानंनययौनजगा
 म कृष्णोपभोगाभावात्ममैतदनुरूपयोग्यमपियौवनंविफलंनिरर्थकं

॥ यदनुगमनायनिशिगहनमपिशीलितं ॥

॥ तेनममत्तदयमिदमसमशरकीलितं ॥ २ ॥

यदिति मयायस्यकृष्णस्यानुगमनायसुरतेनसंतोषयितुंनिशिरात्रौगहनम
पिनिर्जनवनमपिशीलितंसेवितं तेनकृष्णेनहेतुनाममइदंद्वयमदीयंचित्तं
असमशरेणकामेनकीलितंविद्धं कृष्णागमनाभावात्

॥ मममरणमेववरमतिवितथकेतना ॥

॥ किमितिविषहामिविरहानलमचेतना ॥ ३ ॥

ममेति इहवनेअचेतनाज्ञानशून्याविरहानलंवियोगाग्निंकिमितिविषहामिस
हामि तस्मान्मममरणंएववरंश्रेष्ठं मरणेविरहानलाभावात् कीदृशीअहं
अतिवितथेअतिव्यर्थमेवशरीरिंयस्याःकृष्णेनशरीरसौंदर्योपभोगाभावात्

॥ मामहहविधुरयतिमधुरमधुयामिनी ॥

॥ कापिहरिमनुभवतिकृतसुकृतकामिनी ॥ ४ ॥

मामिति अहहेतिदुःखानुकारे मधुरमधुयामिनीमनोज्ञावसंतरात्रिमाविधुर
यतिविक्षलयाति कापिकृतंसुकृतंपुण्यंययातादृशीकामिनीकांताहरिःकृष्णम
नुभवतिउपभुंक्ते

॥ अहहकलयामिवलयादिमणिभूषणं ॥

॥ हरिविरहदहनवहनेनबहुदूषणं ॥ ५ ॥

अहहेति अहंवलयादिमणिभूषणंकंकणप्रभृतिमुक्तालंकारं हरिविरहदहन
वहनेन कृष्णवियोगधारणेनहेतुनाबहुदूषणं अतिशयापरंकलयामिमन्ये
प्रियदर्शनेनस्त्रीणांअलंकारसाफल्यमितिभावः

॥ कुसुमसुकुमारतनुमतनुशरलीलया ॥

॥ स्रगपित्दृदिहंतिमामतिविषमशीलया ॥ ६ ॥

कुसुमेति स्रगपिपुष्पमालापिअतनुशरलीलया कंदर्पबाणविलासेनमां
दृदिहंति कोदृशीमांकुसुमवत्सुकुमाराकोमलातनुःशरीरंयस्याःसा की
दृश्या अतनुशरलीलया अतिविषमंअतिदारुणंशिलिंस्वभावोयस्याः त
याबाणेनहिक्षतांक्रियतेनपुष्पादिना

॥ अहमिहनिवसामिनगणितवनवेतसा ॥

॥ स्मरतिमधुसूदनोमामपिनचेतसा ॥ ७ ॥

अहमितिगणितवनवेतसागणिताप्रतिवनंरुष्णमन्वेषयंत्यापरिसंख्यातावन
वेतसवृक्षाययासा अहंइहकुंजेकिंननिवसामिअपितुवसाम्येव अत्रतुनअस
मस्ताशिरश्चालने एवंविधामपिमांमधुसूदनःरुष्णश्चेतसापिनस्मरतिआश्च
र्यमित्यर्थः

॥ हरिचरणशरणजयदेवकविभारती ॥

॥ वसतुत्दृदियुवतिरिवकोमलकलावती ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेत्रयोदशःप्रबंधः ॥

हरीति हरिचरणौरक्षितारौयस्यसचासौजयदेवकावेस्तस्यभारतीगीतरूपा
सरस्वती भक्तानांहादिमनसिवसतु कीदृशीभारतीकोमलाअनिष्ठुरवर्णा
कलावतीकवित्वकलायुक्ताच केव युवतिरिवयथानायकहृदयेकोमलक
लावतीसुकुमारांगी चतुःषष्टिकामकलायुक्ताचनायिकावसति

॥ तत्किंकामपिकामिनीमभिसृतःकिंवाकलाकेलिभि ॥

॥ बद्धोबंधुभिरंधकारिणिवनोपांतेकिमुभ्राम्यति ॥

॥ कांतःक्लांतमनामनागपिपथिप्रस्थातुमेवाक्षमः ॥

॥ संकेतीकृतमंजुवंजुललताकुंजेपियन्नागतः ॥ १ ॥

कृष्णस्यविलंबेतर्कमाह तत्किमिति कांतःकृष्णःसंकेतीकृतःअभिसरण
स्थानं संपादितःयो मंजुमनोहरः वंजुललताकुंजःवेतसलतागृहंतस्मिन्न
पियस्मान्नागतः नायातः तस्मात्कारणात्कामपिकामिनीनायिकामभिसृतः
तदभिमुखंगतः किंवाथवा बंधुभिर्भिन्नैःकलाकेलिभिः हास्यादिक्रीडाभिः
बद्धःयंत्रितःअथवाअंधकारतमोयुक्तेवनोपांतेकिंभ्राम्यति तमसिमार्गभ्रमात्
भ्रमणंयुज्यतएव अभ्यस्तस्यभ्रमाभावइतिचेत्तत्राह क्लांतमनाःमन्त्रिमित्तंस
माकुलमंतःकरणंयस्यसन्पथिमनागपिअल्पमपिप्रस्थातुंआगतुंअक्षमः किं
असर्थःमीकअत्रभीपशब्दःकिमर्थःउक्ताचेयंनायिकाउक्ताभवतिसायस्याःसं
केतंनागतःप्रियःतस्यनागमनेहेतुंचितयंत्याकुलायथेति संशयाक्षेपालंकारोयं

॥ अथागतंमाधवमंतरेणसखीमियंवीक्ष्यविषादमूकाम् ॥

॥ विशंकमानारमितंकयापिजनार्दनंदृष्टवदेतदाह ॥ २ ॥

अथेतिअथानंतरंइयंराधामाधवंकृष्णमंतरेणविनाआगतांसखीवीक्ष्यदृष्ट्वा ए
तद्दृष्टेनवक्ष्यमाणमाह कीदृशींसखीविषादेनकार्यासिध्यामूकां वक्तुमक्षमां
कीदृशीराधाजनार्दनंकृष्णंकयापिकामिन्यारमितंकीडितंविशंकमानातर्क
यंती कथंदृष्टवत्कामिन्यासहितंकृष्णंदृष्ट्वेत्यर्थः यद्वादृष्ट्वाभिधीयतेतथा
प्राहेत्यर्थःउक्तिःएषाउन्मादितःअत्रोपेद्रवज्रावृत्तं

॥ वसंतरागेण एकतालीतालेगीयते ॥

॥ स्मरसमरोचितविरचितवेशा ॥

॥ गलितकुसुमदलविलुलितकेशा ॥ १ ॥

॥ कापिचपलामधुरिपुणा ॥ विलसतियुवतिरधिकगुणा ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

दृष्टवादित्युक्तंतद्गीतेनाह गीतस्यास्य वसंतरागः स्मरेति हेसखिकापि
युवतिः कामिनीमधुरिपुणारूपेण सह विलसति क्रीडति कीदृशी सा अधिक
गुणा अतिशयित सौंदर्यादिगुणैर्युक्ता स्मरसमरोचितः कामयुद्धयोग्यः
विरचितः कृतः वेशोलंकारादिर्यया सा पुनः कीदृशी गलितानि कुसुमानि
येभ्यः तादृशाः दूरविलुलिता ईषदितस्ततो व्यस्ताः केशाः यस्याः सा विपरी
तरतियुक्ता

॥ हरिपरिरंभणवलितविकारा ॥

॥ कुचकलशोपरितरलितहारा ॥ २ ॥

हरेः परिरंभणेनालिंगनेन वालितः संभक्तो ललितो मनोहरो वा विकारो
कामभावो यस्याः सा कुचकलशयोरुपरि स्तनघटयोर्मस्तके तरलितश्चंचलो
हारो यस्याः सा

॥ विचलदलकललिताननचंद्रा ॥

॥ तदधरपानरभसकृततंद्रा ॥ ३ ॥

विचलदिति विचलाद्भिः कंपमानैरलकैः चूर्णकुंतलैः ललितः सुंदरः आननचंद्रो मुखचंद्रोयस्याः सा पुनः कीदृशी तस्य रुष्णस्य ओष्ठपानहर्षेण कृता तं दार
तिसुखानुभवनिद्राययासा

॥ चंचलकुंडलललितकपोला ॥

॥ मुखरितरशनजघनगतिलोला ॥ ४ ॥

चंचलेति चंचलाभ्यां दलितौ संघृष्टौ कपोलौ यस्याः सा पुनः कीदृशी मुखरिताशब्दसहितारशनाकांचीयस्मिन् जघने तस्य गत्या चांचल्येन लोला चंचला

॥ दयितविलोकितलज्जितहसिता ॥

॥ बहुविधकूजितरतिरसरसिता ॥ ५ ॥

दयितेति दयितस्य रुष्णस्याविलोकनेन मुखवीक्षणेन लज्जितं संजातलज्जं हसितं हास्यं यस्याः सा पुनः कीदृशी बहुविधं पिकशिखिकलहंसादीनां भिवनानां प्रकारकूजितं यत्र एतादृशोरतिरसः क्रीडारसस्तेन रसिता दृष्टा

॥ विपुलपुलकपृथुवेपथुभंगा ॥

॥ श्वसितिनिमीलितविकसदनंगा ॥ ६ ॥

विपुलेति विपुला बहुलाः पुलकारो मां चायस्याः पृथुर्महान् वेपथुः कंपो भंग इव यस्याः सा च पुनः कीदृशी श्वसितं सुरतायासेन जानितोनेः श्वासः निमीलितं परमानंदावाप्त्या जनितं नेत्रनिमीलितं च ताभ्यां विकसन्प्रकटीभवन् अनंगः कामोरेतो लक्षणो यस्याः सा निमीलितेत्यनेन च्युतकालः सूचितः

॥ श्रमजलकणभरसुभगशरीरा ॥

॥ परिपतितोरसिरतिरणधीरा ॥ ७ ॥

श्रमेति श्रमजलकणभरेण सुरतायासघर्मजलाधिक्येन सुभगं मनोज्ञं शरीरं
 यस्याः सा एतेन सात्विकभावोत्पत्तिः सूचिता सात्विकाभावाः पूर्वमुक्ताः
 पुनः कीदृशी उरासिपरिपतिता कृष्णवक्षस्थलं प्राप्य स्थिता रतिः सुरतं रण इव
 तत्र धीरा

॥ श्रीजयदेवभणितमतिललितं ॥

॥ कलिकलुषं शमयतु हरिरमितं ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे चतुर्दशः प्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवभणितमुक्तं वर्णितमित्यर्थं यद्धरेः रमितं कृष्णस्य संभोगः तत्कलेः कलियुगस्य कलुषं पापं गायकानां श्रोतृणां च परिश्रमं शांतं शमयतु शमनं करोतु

॥ विरहपांडुमुरारिमुखांबुजद्युतिरयंतिरयन्नपिवेदनां ॥

॥ विधुरतीव्रतनोति मनोभुवः सुहृदये हृदये मदनव्यथां ॥ १ ॥

विरहोति अये हे सखि चंद्रदर्शनविषादेन सखीं प्रातिब्रूते अयं विधुश्चंद्रः मम हृदये मदनव्यथां कामपीडां अतिवात्यर्थे न तनोति विस्तारयति उद्दीपकविभावनत्वात् कीदृशो विधुः विरहेण मद्वियोगेन पांडुधूसरं यन्मुरारेः मुखांबुजं कृष्णस्य वदनकमलं तस्य द्युतिरिव द्युतिर्यस्य सः पुनः कीदृशः वेदनामपिति रयन् आच्छादयन् व्यथाजनकत्वे हेतुमाह मनोभुवः कामस्य सुहृदन्मित्रं

॥ गुर्जररागेण एकतालीतालैर्गायते ॥

॥ समुदितमदने रमणीवदने चुंबनवलिताधरे ॥

॥ मृगमदातिलकं लिखति सपुलकं मृगमिव रजनिकरे ॥ १ ॥

॥ रमतेयमुनापुलिनवने ॥ विजयिमुरारिरधुना ॥

॥ ध्रुवपदं ॥

पूर्वगीतेन कस्याश्चिद्विपरीतस्तदुक्तं अधुना कस्याश्चित्स्वाधीनभर्तृकायाना
यककर्तृकां क्रीडामाह समुदितेति स्वाधीनभर्तृकालक्षणं यस्यारतिगुणाकृ
ष्टः पतिः पार्श्वेन मुंचति विचित्रविभ्रमैर्युक्तास्वाधीनपतिकायथा इति
गुर्जरीरागः हेसखि अधुना अस्मिन्कालेयमुनापुलिनेयद्वनंतस्मिन् विजयी
जयशीलो मुरारिः कृष्णो रमते क्रीडति कथं रमत इत्यत आह रम्यते ऽस्यामिति
रमणीतस्याः मुखे सपुलकं रोमांच सहितं यथा स्यात्तथा मृगमदतिलकं कस्तूर्याः
तिलकं लिखाति कीदृशे वदने समुदितः समुपचितः मदनः कामो यत्र स काम इ
त्यर्थः चुंबनेन वलितः सुमुखीकृत्य संकोचितः अधरो यस्य तस्मिन् चुंबनं दत्वाति
लकं लिखतीत्यर्थः कस्मिन् क इव रजनि कोरे चंद्रे मृगमिवालिखतीत्यर्थः

॥ घनचयरुचिरे रचयति चिकुरे तरलिततरुणानने ॥

॥ कुरुबककुसुमंचपलासुषमं रतिपतिमृगकानने ॥ २ ॥

घनेति तस्या घनचयरुचिरे मेघसमूहमनोहरो चिकुरे केशे जातावैकवचनं कु
रुबककुसुमं अम्लानपुष्पं वा कोटिपुष्पं वा रचयति यथा स्थानमर्पयति पुनः
कीदृशे तरलितानि चंचलीकृतानि तरुणानामाननानि मुखेन येन आति सुंदरत
या वीक्षणार्थं कीदृशं कुसुमं चपलावत्विद्युदिव सुषमाशोभायस्य लक्ष्यलक्षित
या लोहितत्वाच्च विद्युत्साम्यं पुनः कीदृशे रतिपतिः कामः स एव मृगस्तस्य कान
ने यथा मृगवासो वने तथा चिकुरे काम इति कामजनके इत्यर्थः अस्मिन्नेव मेघे विद्यु
द्भवाति तरुणानां मेघसमयः कामजनक इति मेघो दये हरिणानामतिमुखमुत्पद्यते

॥ घटयतिसूघनेकुचयुगगगनेमृगमदरुचिरूषिते ॥

॥ मणिसरममलंतारकपटलंनखपदशशिभूषिते ॥ ३ ॥

घटयतीति सूघनेनिबिडेकुचयुगगगनेस्तनद्वयाकाशेअमलंनिर्मलंमणिसरंमुक्ताहारमेवतारकपटलंनक्षत्रसमूहंघटयतियोजयति मृगमदरुचिः कस्तूरिकादीभिस्तयाभूषितेपुनःकीदृशे नखपदंनखक्षतंतदेवशशीद्वितीयाचंद्रस्तेनभूषितेअलंकृतेगगनपक्षेशोभिताघनामेघायस्मिन्नित्यभूतोपमार्थं

॥ जितबिसशकलेमृदुभुजयुगलेकरतलनालिनीदले ॥

॥ मरकतवलयंमधुकरनिचयंवितरतिहिमशीतले ॥ ४ ॥

जितेति मृदुभुजयुगले कोमलबाहुद्वयेमरकतवलयंमरकतखचितकंकणमेवमधुकरनिचयंभ्रमरसमूहंवितरतिददातिविरचतीत्यर्थः कीदृशेभुजयुगले जितबिसशकलेजितंसदृशीकृतंमृणालखंडंयेन पुनःकीदृशेकरतलमेवनलिनीदलंपद्मपत्रंयत्र हिमवत्शीतलेसंतापहरत्वात् पाद्मिनीपत्रयुक्तेबिसशकलेभ्रमरसमूहस्तिष्ठतीतिरूपकालंकारः

॥ रतिगृहजघनेविपुलापघनेमनासिजकनकासने ॥

॥ मणिमयरशनंतोरणहसनंविकिरतिकृतवासने ॥ ५ ॥

रतीति रतेःशृंगारस्यगृहेआश्रयेजघनेनितंबे मणिमयरसनंमुक्तामयीमेखलांविकिरतिददाति कीदृशेजघनेविपुलमहत्तरंअपघनंशरीरंयस्य अतिमांसलइत्यर्थः पुनःकीदृशे मनसिजस्यकामस्यकनकनिर्मितेसिंहासने इव कीदृशंमणिमयरसनं तोरणस्यवंदनमालिकायाहसनंउपहासोयस्मात् यदाराजासिंहासनेउपविशति तदावंदनमालिकाबध्यते पुनःकीदृशे

कृतं दत्तं वासनं वस्त्रं यस्मिन् वस्त्रोपरि मेखलां बध्नातीत्यर्थः यद्वा कृतं कामेन वासनं
स्थानं यत्र तादृशे

॥ चरणकिसलये कमलानिलये नखमणिगणपूजिते ॥

॥ बहिरपवरणं यावकभरणं जनयति तद्दृढियोजिते ॥ ६ ॥

चरणेति चरणकिसलयं पदे मेव पल्लवे यावकभरणं असक्तकपूरणं जनयति करो
तीत्यर्थः कीदृशे चरणकिसलये हृदियोजिते कृष्णानुरागातिशयात् स्वहृ
दयप्रापिते स्वहृदये तस्याश्चरणं कृत्वा यावकं रचयतीत्यर्थः कीदृशे हृदि कम
लायाः निलये आश्रये कीदृशे किसलये नखा एव मणिगणाः पुष्परागादिरत्नसमू
हास्तैः पूजिते अर्चिते कीदृशं यावकभरणं बाह्यमाच्छादकं तद्वितरतीति

॥ रमयति सुदृशं कामपि सुदृशं खलहलधरसोदरे ॥

॥ किमफलमवसंचिरमिह विरसं वदसखिविटपोदरे ॥ ७ ॥

रमयतीति हे सखि खले दुर्जने बलभद्रस्य सोदरे भ्रातरि कृष्णे कामपि सुदृशं शो
भने दृशौ नेत्रे यस्यास्तां नायिकां सुदृशं यौवनरूपगुणादिभिस्तुल्यं यथा स्यात् तथा
रमयति सति क्रीडति सति इह विटपोदरे लतागृहे अफलं निःप्रयोजकं विरसं र
सराहितं यथा स्यात् तथा चिरं बहुकालं किमवसं स्थिता स्मिहे सखित्वं वद कथय हल
वाहकस्य सोदर इति साभिप्रायं खल इति क्रोधविभावना

॥ इहरसभणने कृतहरिगुणने मधुरिपुपदसेवके ॥

॥ कलियुगचरितं न वसतुदुरितं कविनृपजयदेवके ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे पंचदशः प्रबंधः ॥

इहमयिकवीनानृपेजयदेवकेकलियुगेचरितमाचरितंकलियुगेनचरितंवादुरि
तंपापंनवसतुनतिष्ठतु प्रार्थनायांलोट् कीदृशेरसस्यशृंगाररसस्यभणनंकथनं
यस्यमधुरिपोः कृष्णस्यचरणसेवकेकर्तारियुक्अतएवकृतंहरेर्गुणानांगुणनं
चितनंयेन

॥ नायातःसखिनिर्दयोयदिशठस्त्वंदूतिकिंदूयसे ॥

॥ स्वच्छंदंबहुवल्लभःसरमतेकितन्नतेदूषणं ॥

॥ पश्याद्यप्रियसंगमायदयितस्याकृष्यमाणगुणै ॥

॥ रुत्कंठार्थिभरादिवस्फुटदिदंचेतःस्वयंयास्यति ॥ १ ॥

कृष्णस्यागमनात्दुःखितांसखीमाश्वासयंत्याह . नायातइति हेसखिहेदूति
दूत्यकर्मकुशले यदिनिर्दयः दयारहितः शठः धूर्तवंचकः कृष्णोनाया
तः तर्हि किंत्वंदूयसेसंतप्ताभवासि अनागमनेकारणमाह बद्धयोवल्लभास्त्रियोय
स्यसःकृष्णःस्वच्छंदंस्वेच्छयातत्रस्थानेरमतेक्रीडतितेतवाकिंदूषणं कःअपराधः
नकोपीत्यर्थःतर्हिकथमत्रागमिष्यतीत्यतआहपश्येतहेसखि अद्येदानीममइ
दंचेतोमनः प्रियसंगमायकृष्णसंभोगार्थस्वयमेवयास्यति इतित्वंपश्यजानीहि
कीदृशंचेतःदयितस्यकृष्णस्यगुणैः सौंदर्यादिभिः आकृष्यमाणंवशीकृतं पुनः
कीदृशंउत्कंठाऔ सुक्यंआर्तिः कामपीडातयोःभरोतिशयस्तस्मादिवस्फु
टत्बर्हिभवत् अपरमपिवस्त्वंतरसंकुलेस्थानेस्वितंवस्तुसांकर्ष्याद्बहिर्भवतीति
स्फुटत्विदलदितिवा अन्योपिगुणैरजुभिराकृष्टः सन्प्रयातीति अत्रोत्प्रे

क्षालंकारः

॥ देशांकरागेणरूपकतालेगीयते ॥

॥ अनिलतरलकुवलयनयनेन ॥

॥ तपतिनसाकिसलयशयनेन ॥

॥ सखियारमितावनमालिना ॥ ध्रु० ॥ १ ॥

देशांकरागः अनिलेति हेसखियानायिकावनमालिनाकृष्णेनरमिताक्री
डिता साकिसलयशयनेनवपल्लवशय्यायांनतपतिनोपतप्ताभवति अथवा
यावनमालिनाअरमिता मादृशीसा किशलयशयनेनतपतिअपितु
तपत्येवेतिकाका कीदृशेनवनमालिना अनिलेनवायुनातरलंचंचलयत्कु
वलयंनीलोत्पलंतद्वत्नयनेयस्यसतेनसाद्धरसावलोकनादितिभावः अस्मि
न्गीतेसंभोगवियोगौज्ञातव्यौ

॥ विकसितसरसिजललितमुखेन ॥

॥ स्फुटतिनसामनसिजविशिखेन ॥ २ ॥

विकसितेति विकसितंप्रफुल्लितंयत्सरसिजंकमलंतद्वन्मनोहरंललितंआननं
यस्यसएवंभूतेनवनमालिनायारमिता सामनसिजविशिखेनकामबाणेनन
स्फुटतिनविद्वाभवतीतिसंभोगे वियोगेतुनस्फुटत्येवेति काका

॥ अमृतमधुरतरमृदुवचनेन ॥

॥ ज्वलतिनसामलयजपवनेन ॥ ३ ॥

अमृतेति अमृतवत्मधुराणिमनोज्ञानि मृदुतराणिअतिकोमलानिवाक्या
नियस्यतेनवनमालिनायारमिता सामलयजपवनेनमलयानिलेननज्वलति
नसंदीप्यतेसंभोगेवियोगेतुसानज्वलति अपितुज्वलत्येव

॥ स्थलजलरुहरुचिकरचरणेन ॥

॥ लुठतिनसाहिमकरकिरणेन ॥ ४ ॥

स्थलेति स्थलोद्भवजलरुहाणांपद्मानांरुचिरिवरुचिर्येषांतादृशःकरौचरणौ
चयस्यतेनवनमालिनायारमितासाहिमकरस्यकिरणेनचंद्रस्यदीप्त्यानलुठति
नोतप्ताभवतिइतिसंभोगेवियोगेतुनतपति अपितुतपत्येव स्थलेपद्मस्या
तिलोहितत्वेनोपादानं

॥ सजलजलदसमुदयरुचिरेण ॥

॥ दलतिनसात्तृदिचिरविरहेण ॥ ५ ॥

सजलेति सजलजलदसमुदयवत् सोदकमेघोदयवत् रुचिरःसुंदरस्तेन
वनमालिनायारमिता साहृदिमनसिविरहभरेणविरहाधिक्येननदलतिन
विदीर्यते इतिपूर्ववत्ज्ञेयं

॥ कनकानिकषरुचिशुचिवसनेन ॥

॥ श्वसतिनसापरिजनहसनेन ॥ ६ ॥

कनकेति कनकानिकषस्यसुवर्णरेखायारुचिरिवरुचिविमलंवस्त्रंयस्यपीतांबर
रेणेत्यर्थः तेनवनमालिनायारमितासापरिजनहसनेनलोकहास्येनसखीहा
स्येननश्वसतिसंभोगे वियोगेतुपरिजनहसनेनसपत्नीहसनेनश्वसति अ
पितुश्वसत्येव

॥ सकलभुवनजनवरतरुणेन ॥

॥ वहतिनसारुजमतिकरुणेन ॥ ७ ॥

सकलेति सकलभुवनेत्रैलोक्येयेजनाः युवानस्तेभ्योपिवरेण श्रेष्ठेन तरुणेन य
ना अतितरुणेनातिदयावताव मालिनायारमिता सारुजं पीडां न वहति इति
संभोगे वियोगे तु सारुजं वहत्येव कीदृशेन रुष्णेन करुणां दयां अतिक्रान्तेन नि
र्दयेनेत्यर्थः

॥ श्रीजयदेवभणितरमणेन ॥

॥ प्रविशतु हरिरपि हृदयमनेन ॥ < ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदेषोडशः प्रबंधः ॥

अनेन श्रीजयदेवभणितं यद्वचनं गीतरूपं तेन हरिः रुष्णोऽपि हृदयं भक्तानां चि
त्तं प्रविशतु पुण्यदातृत्वात् कीदृशं हृदयं हरिचरणचिंतनान् विनष्टपापमि
ति भावः

॥ मनोभवानंदनचंदनानिलप्रसीदरेदक्षिणमुंचवामतां ॥

॥ क्षणं जगत्प्राणविधाय माधवं पुरो मम प्राणहरो भविष्यसि ॥ १

पीडयंतं मलयानिलं प्रार्थयते मनोभवेति हेचंदनाऽनिलमलयसंबन्धिवात्
प्रसीदममोपरि प्रसन्नो भव रे इत्याक्षेपसंबोधनं दुःखकारित्वात् दक्षिणतव वा
मतां प्रतिकुलतां मुंचत्यज चंदनसंसर्गित्वात् तव वक्रत्वं नोचितमिति भावः न
नु मायेवामत्वं नास्तीत्यत आह हे मनोभवानंदनकाममानंदयसीति तदुद्धो
धेनैव मत्प्रातिकुल्यमाचरसीत्यर्थः यदि च वामतामपि न मुंचसितदा हे जगत्प्रा
णजगतां प्राणभूत क्षणं अल्पकालं माधवं पुरो विधाय रुष्णमग्रे कृत्वा मम
प्राणहरो भविष्यसि प्राणगमनसमये हि रुष्णदर्शनं अति दुर्लभं इति जगतां
प्राणस्य प्राणसंरक्षणं समुचितमिति भावः दक्षिणस्य वामत्वं जगत्प्राणस्य प्राणह-
रत्वमिति विरोधनामालंकारश्च

॥ रिपुरिवसखीसंवासोयंशिखीवहिमानिलो ॥

॥ विषमिवसुधारश्मिदूरंदुनोतिमनोगते ॥

॥ तद्दयमदयेतस्मिन्नेवंपुनर्वलतेबलात् ॥

॥ कुवलयदृशांवामःकामोनिकामनिरंकुशः ॥ २ ॥

पुनरपिसखीप्रत्याह रिपुरिति सअयंसखीसंवासःसखीभिःसहसम्यक्वासो
वासस्थानंरिपुरिवशत्रुरिवमममनोतिसंतापयति हिमानिलः शीतलवायुः
शिखीवान्हिरंमममनोदुनोति सुधारश्मिश्चंद्रोविषंकालकूटमिवदुनोत्य
तिसंतापयति तस्मिन्अदयेकरुणारहितेप्रियेएवंविचारितमेव ममहृदयं
पुनःपुनरपिबलात्हठाद्वलते निवार्यमाणमापितत्रैवनिर्गच्छतीत्यर्थः यतः
कुवलयदृशांनीलात्पलाक्षीणां कामःकंदर्पोनिकामनिरंकुशःअतिशयेनस्वे
च्छाचारी अपरतंत्रइत्यर्थःअतएववामःक्रूरःतदुक्तंरसिकरहस्ये निषिद्धेवर्त्त
तेप्रायःकामोवामःस्वभावतइति सखीनांरिपुवद्विमानिलस्यवान्हिवत्सुधांशो
विषवदिति विरोधालंकारश्चात्र

॥ बाधांविधेहिमलयानिलपंचबाण ॥

॥ प्राणान्गृहाणनगृहंपुनराश्रयिष्ये ॥

॥ कितेरुतांतभगिनिक्षमयातरंगै ॥

॥ रंगानिसिंचममशाम्यतुदेहदाहः ॥ ३ ॥

पुनरपिजीवितनिरपेक्षत्वेनमलयानिलादीन्प्रत्याह बाधामिति हेमलयानि
लचंदनवायो बाधांममपीडांविधोहेकुरु हेपंचबाणकामत्वंममप्राणान्गृहा
ण यथापुनरपिअहंगृहंनशाश्रयेनयास्यामि तथाप्राणान्गृहाणेत्यर्थःहेरुतांतभ

गिनि यमस्वसःयमुने तवक्षमयास्यांत्यांकयमभगिन्यास्तवशांतिर्नोचिते
तिभावःत्वत्तरंगैःस्वकीयैः कल्लोलैःमेअंगांनिर्वेचप्लावय तेनममदेहदाहःशरी
रतापःशास्यतुमरणमेवभवत्वित्यर्थः

॥ सांद्रानंदपुरंदरादिदिविषद्वंदैरमंददादरा ॥

॥ दानम्रैर्मुकुटैर्द्रनीलमणिभिःसंदर्शितेदीवरम् ॥

॥ स्वच्छंदमकरंदसुंदरगलन्मंदाकिनीमेदुरं ॥

॥ श्रीगोविंदपदारविंदमशुभस्कंदायवंदामहे ॥ ४ ॥

॥ इतिश्रीगितगोविंदेमहाकाव्येकविराजश्रीजयदेवकृते ॥

॥ श्रीनागरनारायणोनामसप्तमःसर्गः ॥ ७ ॥

सर्गांतेकविःनमस्करोति सांद्रेति श्रीगोविंदस्यपदारविंदंश्रीरुष्णस्यचरण
पद्मवंदामहे नमामःकिमर्थं अशुभस्कंदायअशुभनाशार्थं कथंभूतंपदार
विंदं सांद्रानंदाः निबिडहर्षायेषांचत पुरंदरादिदिविषदःइद्रादिदेवास्ते
षांवृंदैः समूहैरमंददादरात्अतिशयितबहुमानादानम्रैःसमंताजतियुक्तैःकर्तृ
भूतैःमुकुटानामिंद्रनीलमणिभिःनीलवर्णैः मणिभिःकरणभूतैः संदर्शितंइंदी
वरभ्रमोयत्र पुनःकीदृशं स्वच्छंदंयथास्यात्तथामकरंदवत्सुंदरं पुष्परसवन्म
धुरंयथास्यात्तथागलंत्यामंदाकिन्यावियद्गंगयामेदुरंसांद्रांस्निग्धमित्यर्थः श्री
शब्दउत्कर्षार्थंनागरश्चतुरोनारायणोयत्रसःतथा शार्दूलविक्रीडितवृत्तं

॥ अथकथमपियामिनीनिनीयस्मरशरजर्ज

रितापिसाप्रभाते ॥ अनुनयवचनंवदंतम

प्रेप्रणतमपिप्रियमाहसाभ्यसूर्य ॥ १ ॥

अधुनाराधाप्रियंप्रातरागतं दृष्ट्वा साभ्यसूयवचनमेवमाह अथेति अथानंतरं
मगलार्थं वा कथमपि सकष्टं याभिर्नोरात्रिनिनीयनीत्वा स्थिता साराधाप्रियं कृ-
ष्णं साभ्यसूयं तेष्वयथा स्यात्तथाह उक्तवती कीदृशी सा स्मरशरैः कामबाणैः
जर्जरितापि विद्धापि कीदृशं प्रियं प्रातः समये अनुनयाय प्रबोधाय वचनं वाक्यं
वदंतं पुनः कीदृशं अग्रे प्रणमंतं मापि नम्रमापि

॥ भैरवरागेण यतिताले गीयते ॥

॥ रजनिजनितगुरुजागररागकषायितमलसनिमेषं ॥

॥ वहति नयनमनुरागमिव स्फुटमुदितरसाभिनिवेशं ॥ १ ॥

॥ हरिहरियाहिमाधवयाहिकेशवमावदकैतववादं ॥

॥ तामनुसरसरसीरुहलोचनयातवहरतिविषादं ॥ ध्रु० ॥

अस्मिन् खंडितानामनायिकावर्ण्यते तल्लक्षणं उल्लंघ्य तमयं यस्याः प्रेयानन्यो
पभोगवान् भोगलक्ष्म्यांकितः प्रातरागच्छेत्सा हि खंडिता ॥ १ ॥ निद्रा
कषायकलुषीकृतताम्रनेत्रो नारी नखव्रणवेशोषविचित्रितांगः यस्याः कुतो
पि गृहनेति पतिः प्रभाते सा खंडितेति काथेता कविभिः पुराणैः ॥ २ ॥ सा
भ्यसूयवचनमेव गीतेनाह रजनीति भैरवरागः तल्लक्षणं सरोवरस्ये स्फ-
टिकस्य मंडपे सरोरुहैः शंकरमर्चयन्ती तालप्रभेदप्रतिपन्नगीता गौरीतनुर्ना-
रदभैरवीयं इति हरिहरिखेदानुकारे अव्ययं हेकेशवयाहि हेमाधवया-
हि कोपाधिक्येन द्विरुक्तिः कैतववादंच कपटवाक्यं मावद हेसरसीरुहलोच-
नकमलनयन तांनायिकां अनुसरं गच्छयातवविषादं हरति दूरीकरोति क-
थं विषादत्वमित्याह हे कृष्णतवनयनं नेत्रं स्फुटं व्यक्तं तस्यानुरागमिव वहति धार-
यति कीदृशं नयनं रजनोजनितेन रात्रिकृतेन गुरुणातिशयेन जागररा-

गेणजागरोत्पन्नलोहितरागेण कषायितं आरक्तं कृतं पुनः कीदृशं रात्रिजा
गरेणालसोमंथरोनिमेषः प्रक्षमचलनं यस्य कीदृशं अनुरागं उदितः कथितः रस
स्य अन्यकामिनीविषयशृंगाररसस्याभिनिवेशस्तत्परतायेन मालक्ष्मीः तस्याः
धवइत्यनेन तत्पातेत्येन चंचल्यं द्योतितं केशवेत्यनेन क्लेशनाशकत्वेनापि क्लेशश
ब्दानुवृत्तित्वमनुचितमिति द्योतितं

॥ कज्जलमलिनविलोचनचुंबनविरचितनीलिमरूपं ॥

॥ दशनवसनमरुणतव कृष्णतनो तितनोरनुरूपं ॥ १ ॥

ननु त्वदन्वेषणार्थं जागगन्मेनेत्रयोर्लौहित्रमलंदुःशंकयेत्यत आह कज्जलांत
हे कृष्णतवारुणं तांबूलरागेण लोहितं दशनवसनं अधरः तनोः शरीरस्यानुरूपं
सादृश्यं तनोति विस्तारयति कीदृशं दशनवसनं कज्जलेनांजनेन मलिने
श्यामेये विलोचनेन त्रे तयोश्चुंबनेन विरचितं कृतं नीलिमरूपं श्यामतारूपं
स्य आरक्ताधरस्य नेत्रचुंबनेन श्यामताप्रतिपादनात् तनोरनुरूपत्वं अ
न्यायां कामिन्यां कृष्णस्याऽनुरागः सूचितः

॥ वपुर्नुवहतितव स्मरसंगरखरनखरक्षतरेखं ॥

॥ मरकतशकलकलितकलधौतलिपेरिव रतिजयलेखं ॥ ३ ॥

किंच वपुरिति हे कृष्णतव वपुः शरीरं रतिजयलेखं सुरतविजयप्रशस्तिरेखं
नपत्रं अनुवहाते अनुकरोति कीदृशं वपुः स्मरसंगरे कामयुद्धे खराणां तीक्ष्णा
नां नखानां क्षतान्येव रेखा यत्र कस्या इव मरकतशकले नीलमणिखंडे कलिता
निर्मिताया कलधौतलिपेः सुवर्णावेगचिताक्षरस्य विन्यासस्येव वपुषो नीलत्वा
नखक्षतस्फुटकत्वा न्मरकतखंडार्पितसुवर्णाक्षरसाम्यं

॥ चरणकमलगलदलक्तकासिक्तमिदंतवत्तदयमुदारं ॥

॥ दर्शयतिविबहिर्मदनद्रुमनवकिशलयपरिवारं ॥ ४ ॥

ननुमार्गविस्मृत्यगच्छतोमेवपुष्पिबनेकंठकादिस्पर्शादेवदृश्यतेनतुनखांकामित्य
तआह चरणेति इदंउदारंमनोहरंतवत्तदयं मदनद्रुमस्यकामवृक्षस्यत्तद
दयांतर्गतस्यनवकिशलयपरिवारंनूतनपल्लवसमूहंबहिर्दर्शयतीव प्रकटयतीव
कीदृशंत्तदयं चरणकमलादन्यस्त्रीपादपद्मात्गलतास्त्रवताअलक्तकेनसिक्तं
उक्षितंकिशलयपदेनैव नूतनत्वविधानात्पुनर्नवपदं अद्यतनत्वसूचनार्थं

रूपकालंकारश्चात्र

॥ दशनपदंभवदधरगतंममजनयतिचेतसिखेदं ॥

॥ कथयतिकथमधुनापिमयासहतववपुरेतदभेदं ॥ ५ ॥

ननुतवखेदेनत्वयाएक्यान्मत्पृथुदेव्याधिर्विक्रियाजाताकथमन्यथाकल्प्यते स
त्यंयदितवमयाऐक्यंनस्यात्तदातवशरीरगतक्षतेनममवेदनानस्यादित्पाह द
शनेति भवदधरगतंतवाधरोष्ठवर्त्तमानंदशनपदंअन्यकामिनीदंतक्षतंममचे
तसिखेदंसंतापंजनयतिकरोतीत्यर्थः एतादृशनवपदंतववपुरधुनापीदानीम
पि मयासह अभेदंकथंकथयतीत्यर्थः नविद्यतेभेदोयस्यपूर्वमयासहतवव
पुषोभेदोनास्तीतिस्थितं इदानींतुतद्विपरीतमितिमयासहएवेति विभावना

लंकारश्चात्र

॥ बहिरिवमलिनतरंतवकृष्णमनोपिभविष्यतिनूनं ॥

॥ कथमथवंचयसेजनमनुगतमसमशरज्वरदूनं ॥ ६ ॥

ननुतवोपायनार्थंकमलत्रोटनंकृतवतिमयिपद्मकोशादापतताभृंगेणममाधरो

दष्टोनेतुदंतक्षतमित्यतआह बहिरिवेति नूनमेवेतिवितर्केहेरुण्णतवचि
 त्तमपिबहिरिवमलिनतरंश्यामभविष्यतीतेनूनंतर्कयामि ननुमालिन्यंत्वया
 कथंज्ञातमित्यतआह अथाऽन्यथात्वं असमशरःकामस्तस्यज्वरेणपीडया
 दूनमुपतप्तं अनुगतंत्वामनुसृतंमल्लक्षणंजनं कथंवंचयसेप्रतारयासि अतः
 रुण्णत्वंकौटिल्यमेवेति नूनमितिशब्दोपादानादूपेक्षालंकारः

॥ भ्रमतिभवानबलाकवलायवनेषुकिमत्रविचित्रं ॥

॥ प्रथयतिपूतनिकैववधूवधनिर्द्वयबालचरित्रं ॥ ७ ॥

भ्रमतीति अबलाकवलायस्त्रीणांग्रसनार्थंभवान्वनेषुअरण्येषुभ्रमति अत्र
 स्त्रीपापेकिंविचित्रं नकिमपीत्यर्थः यतःपूतनिकैवराक्षसीवधूवधेस्त्रीवधा
 र्थंनिर्द्वयंदयारहितंतवबालचरित्रंबालचेष्टितंप्रथयतिख्यापयति यद्वा हे
 वधूवधनिर्द्वयशिशुनात्वयायाराक्षसीहता तस्मिंस्त्वयियूनिसंप्रतिकोमलांगी
 नामस्माकंमारणेकिंचित्रमितिभावः

॥ श्रीजयदेवभणितरतिवंचितखंडितयुवतिविलापं ॥

॥ शृणुतसुधामधुरंविबुधाविबुधालयतोपिदुरापं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेसप्तदशःप्रबंधः ॥ १७ ॥

श्रीजयदेवोति हेविबुधाःपांडिताःश्रीयुक्तोजयदेवेनभणितउक्तश्चासौरतिवंचित
 खंडितयुवतिविलापस्तंशृणुतआकर्णयत कीदृशंविलापं सुधातोपि
 मधुरंमनोहरं तत्रहेतुमाह विबुधालयतोपिस्वर्गादिपिदुरापंदुर्लभं तदुक्तं
 तवकथामृतमितिश्रीभागवते

॥ तवेदं पश्यंत्याः प्रसरद नुरागं बहिरिव ॥

॥ प्रियापादालक्तच्छुरितमरुणद्योतिरुदयं ॥

॥ ममाद्यप्रख्यातप्रणयभरभंगेन कितव ॥

॥ त्वदालोकः शोकादपि किमपिलज्जां जनयति ॥ १ ॥

तवेदमिति हे कितव वंचक त्वदालोकस्तव दर्शनं प्रख्यातस्य लोकप्राप्ति
द्वस्य प्रणयभरस्य प्रेमातिशयस्य भंगेन नाशेन यः शोकस्तस्मादपि मम अद्य
किं अनिर्वचनीयां लज्जां जनयति कीदृश्यां मम तवेदं हृदयं पश्यंत्याः कीदृशं
हृदयं प्रियायाः पादालक्तकेन चरणसंबंधियावकेन छुरितं व्याप्तं अतएव
अरुणारक्ता छाया द्योतिर्यस्य तादृशं अरुणद्योतीति पाठे अरुणः संध्याराग
स्तद्वद्योतिस्तु शीलमस्येति तादृशं हृदयं समीक्ष्य कृते बहिः प्रसरद नुरागमिव बाह्य

प्रसरन् अनुरागो यस्य रागो हि अरुणो वर्ण्यते

॥ प्रातर्नीलनिचोलमच्युतमुरः संवति पीतांशुकं ॥

॥ राधायाश्च कितं विलोक्य हसति स्वैरं सखीमंडले ॥

॥ ब्रीडाच्चलमंचलं नयनयोराधापराधानने ॥

॥ स्वादुस्मेरमुखो यमस्तु जगदानंदाय नंदात्मजः ॥ २ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराजश्रीजयदेवकृते ॥

॥ खंडितावर्णने विलक्षलश्मपि तिर्नाम अष्टमः सर्गः ॥

इदानीं सर्गांते कविभक्तानां शेषयाति प्रातरिति नंदात्मजो यंकुण्णः जगदा
नंदायास्तु लोकसुखार्थं भवतु कीदृशः ब्रीड्याच्चलं लज्जया चलायमानं नयन
योर्नेत्रयोरंचलं अर्पणं कटाक्षः राधानने राधामुखे आधाय अर्पयित्वा स्मेरं मुख

मीषद्वास्ययुक्तंमुखयंस्यसःस्मेरमुखकारणमाहकस्मिन्सति प्रातःउषासिअच्यु
तंकृष्णंनीलंनिचोलंवस्त्रयस्यश्यामवस्त्रधरंविलोक्यदृष्ट्वा अनुचराधायाउरः
वक्षस्छलंसंवीतपीताशुकंपरिधानीकृतपीतांबरंचकितंसविस्मयंयथास्यात्तथा
विलोक्यसखीसमूहेस्वैरंशनैःहसतिसति वस्त्रपरिवर्त्तनमालोक्यहासइत्यर्थः
विलक्षइतिविस्मयान्वितःविषयीइतिभावप्रसिद्धःशब्दःशार्दूलविक्रीडितंवृत्तं

॥ अथतामन्मथखिन्नारतिरसभिन्नांविषादसंपन्नां ॥

॥ अनुचिंतितहरिचरितांकलहांतरितामुवाचरहःसखी ॥ १ ॥

प्रणयकोपात्हरिमाधिक्षिप्येदानींकृतपश्चात्तापांसखीआह अथेति अथानंतरं
मंगलार्थवासखीताराधांउवाचोक्तवती कीदृशींतामन्मथेनकामेनखिन्नांदी
नां पुनः कीदृशींरतिरसेनभिन्नारहितां अतएवविषादेनदुःखेनसंपन्नां
युक्तां अतएवानुवारंवारंचिंतितंहरेश्वरितंपुराविलासोययातां कलहेनप्रीति
कलहेनांतरितांव्यवहितां अत्रकलहांतरितानायिकावर्ण्यते तल्लक्षणंभर
तेनोक्तं प्राणेश्वरंप्रणयकोपभरेणलभ्यं तंचाटुकारमचिरादवधार्यपश्चात् सं
तप्यतेमदनवन्हिशिखासहस्रैर्बाष्पाकुलानुकलहांतरितेतिसास्यादिति

॥ गुर्जरारागेणयतितालेगीयते ॥

॥ हरिरभिसरतिवहतिमधुपवने ॥

॥ किमपरमधिकसुखंसखिभुवने ॥ १ ॥

॥ माधवेमाकुरुमानिनिमानमये ॥ ध्रु० ॥

गुर्जरारागः यतितालस्तु हरिरिति अयेहेमानिनिअभिमानवति राधेमाधवेरु
ष्णेमानंअभिमानंमाकुरुमाकाशीरितिप्रार्थनायांलोट् यतःमधुपवनेवसंतवा

यौवहतिसातिहरिः अभिसरति स्वयमेवत्वदीयांसंकेतभूमिमागच्छतीति
हेसाखिराधेभुवनेपिगृहेपिअपरंअधिकसुखंअतिशयसुखंकिं अपितुनकिंचिद
स्तिनायकस्यस्वयमागमनात्कोपोनयुक्तइत्यर्थः

॥ तालफलादपिगुरुमतिसरसं ॥

॥ किंविफलीकुरुषेकुचकलशं ॥ २ ॥

अपिच तालेति हेराधेतालफलादपिकाठिण्येन स्थौल्येनवर्तुलत्वेनच ता
लफलादपिगुरुंअधिकंकुचकलशंस्तनघटंकिंकिमर्थविफलीकुरुषेरुणहस्त
व्यापारपरिशिलनाभावाद्द्वैफल्यमितिभावः कीदृशं अतिसरसंअतिशयर
सयुक्तं तस्मिन्द्दष्टेयूनारसाविर्भावात्पृथुदयाल्हादकरमिति यावत्

॥ कतिनकथितमिदमनुपदमचिरं ॥

॥ मापरिहरहरिमतिशयरुचिरं ॥ ३ ॥

ननुयदाहरिरागतस्तदात्वयानकथितमित्यतआह कतीति हेराधेइदंअ
नुपदंस्थाने अचिरंसांप्रतं कतिकतिवारान्मयानकथितं किंतुबहुक
थितमेवांकितदित्यतआह त्वंअतिशयरुचिरंअतिकमनीयं हरिरुणंमाप
रिहरमावज्ञासोरितिमात्यज

॥ किमितिविषादसिरोदिषिविकला ॥

॥ विहसतियुवतिसभातवसकला ॥ ४ ॥

एवंसुमुखीप्रत्याह किमितीतिविकलाअसावधानेन्द्रिया किमिति कस्मात्
विषादसि दुःखिताभवसि रोदिषिचक्रंदसि मदुक्तनिराकरणात् इदा

नीविषदोरोदनंचव्यर्थाभिति सकलासंपूर्णायुवातिसभातरुणसिमाजः भव
त्याविहसतिउपहासंकरोति तवेतिकर्मण्यपीतिकेचिदितिषष्टी

॥ मृदुनलिनीदलशीतलशयने ॥

॥ हरिमवलोकयसफलयनयने ॥ ५ ॥

तार्हेकिंकरोमीत्यतआह मृदुनलिनीदलेनकोमलपत्रेणशीलितेरुतेशयने
शय्यायांस्थितंहरिरुष्णमवलोकयपश्य दर्शनान्नयनेनेत्रेसफलयसफलेकुरु

॥ जनयसिमनसिकिमितिगुरुखेदं ॥

॥ शृणुममवचनमनीहितभेदं ॥ ६ ॥

विचारयंतींप्रत्याह हेरावेत्वंमनसिगुरुमहत्खेदंदुःखंकिमितिजनयसिउत्पा
दयासि तस्मान्ममवचनंवाक्यंशृणु आकर्णय कीदृशंवचनंअनीहितःअ
नाकांक्षितोभेदोविरहोयन भवत्याहितमेववचनंवदामीत्यर्थःअतएवशृणु

॥ हरिमुपयातुवदतुबहुमधुरं ॥

॥ किमितिकरोषिदृदयमतिविधुरं ॥ ७ ॥

कीदृशंवचनमित्यतआह हरिरिति हरिः रुष्णउपयातुत्वदंतिकंआगच्छतु
बहुमधुरंतवानुनयवचनंवदतु त्वंदृदयंमनःअतिविधुरंअतिविह्वलंकिमिति
करोषिनाकिंचित्प्रयोजनामित्यर्थः

॥ श्रीजयदेवभाणितमतिलालितं ॥

॥ सुखयतुरसिकजनंहरिचरितं ॥ ८ ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवभणितं उक्तं हरिचरितं कर्तुं रसिकजनं कृष्णेभा
विकंजनं सुखयतु सुखिनं करोतु कीदृशं अतिललितं अतिमुंदरं श्राव्यमित्यर्थः
कीदृशं जनं सुविनीतं अतिविनययुक्तं पाठे

॥ स्निग्धेयत्पुरुषासियत्प्रणमतिस्तब्धासियद्रागिणि ॥

॥ द्वेषस्थासियदुन्मुखे विमुखतां यातासितस्मिन्प्रिये ॥

॥ तद्युक्तं विपरीतकारिणितव श्रीखंडचर्चाविषं ॥

॥ शीतांशुस्तपनो हिमं हुतवहः क्रीडामुदोयातनाः ॥ १ ॥

इदानीं प्रणतमपि प्रियमतिरोषात् त्यजंतीं राधां निंदती सखी प्राह स्निग्ध इति
हे विपरीतकारिणि विपर्ययविधायि निराधे त्वं स्निग्धे मधुरवादिनि तस्मिन्प्रिये
कृष्णेयत्पुरुषासिनिष्ठुरभाषिणी असि वर्तसे किंच तस्मिन्प्रिये प्रणमतिसति विन
ययुक्ते सतियत्स्तब्धासि स्छाणुवत् स्थितासियत् रागिणि सानुरागे प्रिये द्वेषस्था
सि असंतुष्टासि यत् उन्मुखे संमुखे तस्मिन्प्रिये विमुखतां परावृत्ततां यातासि
तस्मात् श्रीखंडचर्चा चंदनकथापितव विषमिव शीतांशुश्चंद्रस्तपनः सूर्य इव
हिमंतुषारः हुतवहः अभिरिव क्रीडामुदः क्रीडासंतोषाः यातनावेदनावृत्तिरुक्तमे
व योग्यमेव तव मदीयवचनविपरीतकारित्वात् विरोधालंकारः शार्दूलविक्री

डितं वृत्तं

॥ अंतर्मोहनमौलिघूर्णनवलन्मंदारविस्रंसनः ॥

॥ स्तब्धाकर्षणदृष्टिहर्षणमहामंत्रः कुरंगीदृशां ॥

॥ दृप्यद्दानवदूयमानदिविषदुर्वारदुःखापदां ॥

॥ भ्रंशः कंसरिपोर्व्यपोहयतु वोश्रेयांसिवंशीरवः ॥ २ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराज श्रीजयदेव कृते ॥

॥ मुग्धमुकुंदवदनो नाम नवमः सर्गः ॥ ९ ॥

इदानीं कविर्भक्तानां शिष्यति अंतरिति कंसारेपोः कृष्णस्य वंशीरवो वेणुना
दः वः युष्माकं भक्तानां अश्रेयांसि अशुभानि व्यपोहयतु खंडयतु कीदृशो वंशीरवः
कुरंगीदृशां हरिणनयनानां अतर्म्मोहनं मनोमोहः मौलिघूर्णनं साधुसाध्विति शि
रः कंपनं वलन्मंदारविस्त्रंसनं गुंफितपारिजातपुष्पाधः पतनं सात्विकभावात्स्तं
ब्धाकर्षणं स्तब्धस्य अनेच्छोराकर्षणं दृष्टिहर्षणं नेत्रोत्साहः एतेषु सर्वेषु महामंत्रः
वंशीरवाकर्षे सर्वानायिकाः कामभावापन्ना भविष्यंतीति भावः पुनः कीदृशः दर्प
वाद्भिर्दानवैर्दैत्यैर्दूयमानां दिविषदां देवतानां दुर्वारा अनिवार्याः आपदः स्वसा
धनीभूताः विपत्तयस्तासां भ्रंशः नाशकः वंशीरवंश्रुत्वा दुःखितापि देवाः मुदमुद्वहं
तीत्यर्थः मुग्धो मूढः अलसः

॥ अत्रांतरे मसृणरोषवशमसीम ॥

॥ निःश्वासनिःसहमुखी सुमुखी मुपेत्य ॥

॥ सत्रीडमीक्षितसखी वदनां दिनांते ॥

॥ सानंदगद्गदपदं हरिरित्युवाच ॥ १ ॥

इदानीं सोत्कंठः कृष्णो राधां दृष्ट्वा अनुनयन्नाह अत्रेति अत्रांतरे अस्मिन्न
वसरे हरिः दिनांते संध्यासमये तां सुमुखीं राधां समुपेत्य समीपमागत्य सानं
दानि अतएव गद्गदानि कंठादल्पं निर्गच्छंति यस्यां क्रियायां तद्यथा भवति तथा
वक्ष्यमाणं उवाच कीदृशीं राधां मसृणस्य कर्कशस्य क्रोधस्य वशां अधीनां
पुनः किंभूतां असीमस्य महतो निश्वासस्यानिः सहसोदुंसमर्थं मुखं यस्याः सा तां

कोपवदनामित्यर्थः पुनः किंभूतां सत्रीडं सलज्जं ईक्षितं दृष्टं सख्याः वदनं मुखं यया
सातां पश्य कृष्णचेष्टितमित्यर्थः

॥ देशवराडीरागेण आडवताले गीयते ॥

॥ वदसियादि किंचिदपि दंत रुचिकौमुदी ॥

॥ हरति दरति मिरमति धोरं ॥

॥ स्फुरदधरसीधवेतव वदनचंद्रमा ॥

॥ रोचयति लोचनचकोरं ॥ १ ॥

॥ प्रिये चारुशीले प्रिये चारुशीले ॥

॥ मुंचमयिमानमनिदानं ॥

॥ सपदि मदनानलोदहति मममानसं ॥

॥ देहिमुखकमलमधुपानं ॥ धृ० ॥

उक्तमर्थगीतेनाहवदसीति गीतस्यास्य देशवराडीरागः अष्टतालीतालः राग
लक्षणं आरब्धगमनमुद्रानिद्राघूर्णायमाननयनयुग्माढ्या सुखशायिनिनिज
दयिते देशवराडीभवेद्गौरितिलघुदुतौलघुश्चेत्यष्टतालीप्रकीर्तितेति गीतार्थ
स्तु हे चारुशीले मनोहरसदृत्ते प्रिये राधे त्वं मयि अनिदानं अकारणं मानं मुंचत्यज
किमिति मानत्यागस्तत्राह मदनानलः कामाग्निर्मममानसं दहति अतः कार
णात्सपदि दाहानंतरमेव मुखकमलमधुपानं मुखमेव पद्मं तत्संबन्धि मधुपानं देहि म
धुनावन्निदाहः प्रशम्यति ध्रुवपदं हेराधे त्वया दियदा किंचिदपि वदसितदानव

दंतानांयारुचिः दीप्तिःसैवकौसुदीचंद्रज्योत्स्ना अतिघोरंअतिशयेनभयंकरं
 दरःभयंसएवतिमिरमधकारंहरतिनाशयति अनुचतववदनचंद्रमाइवसः
 स्फुरदधरसीधवेदीप्यमानाधरामृतार्थं तादर्थ्येचतुर्धीं ममलोचनचकोरंनेत्र
 पक्षिविशेषंरोचयतिरुचिंइच्छांकारयति ममलोचनकोरंचकोरःपक्षिविशेष
 चंद्रामृतलोलुपोभवत्येव :

॥ सत्यमेवासियदिसुमतिमयिकोपिनी ॥

॥ दोहेखरनखरशरघातं ॥

॥ घटयभुजबंधनंजनयरदखंडनं ॥

॥ येनवाभवतिसुखजातं ॥ २ ॥

मृषारोषंप्रकारयंतीमाहसत्यमिति हेसुदतिशोभनदंतेयदिमपिविषयेसत्य
 मवकोपिनीक्रोधवतीअसि तदाखरास्तीक्ष्णायोनखराःनखास्तेएवशराना
 राचास्तैर्घातंप्रहारंदेहि तेनापिचेन्नतुष्यसितर्हिभुजाभ्यांबंधनंघटयकुरुरदैः
 दंतखंडनंघातंजनयविरचय वाअथवायेनमुष्ट्यादिनासुखजातंसुखममूहोभव
 तितदेवकुरु प्रभूणांहिसापराधेषुजनेषुताडनबंधनखंडनादयोदंडाःसमुचिताः

॥ त्वमसिममभूषणंत्वमसिममजीविनं ॥

॥ त्वमसिममभवजलधिरत्नं ॥

॥ भवतुभवतीहमयिसततमनुरोधिनी ॥

॥ तत्रममत्तदयमतियत्नं ॥ ३ ॥

ननुयातप्रियासादंडंविदधातुकिंमयाऽतआह त्वमसीति हेराधेत्वंममजी
 वनंप्राणोसि त्वांविनास्थातुमशक्यत्वात् त्वंममभूषणंअलंकारोसि त्वंमम

भवजलधौसंसारसागरेरत्नमसि जातौजातौयदुत्कृष्टं तद्रत्नमभिधीयते इ
तिस्त्रीरत्नं उक्तं इह एतादृशे मयि भवती स ततं निरंतरं अनुरोधिनी अनुकूला
भवतु तवानुकूल्ये मम हृदयं मनः अतियत्नं अतिशययत्नयुक्तं भवति तवानु
कूल्यार्थं अतिशयं यत्नं करोतीत्यर्थः

॥ नीलनलिनाभमपितन्वितवलोचनं ॥

॥ धारयतिकोकनदरूपं ॥

॥ कुसुमशरबाणभावेन यदिरंजयसि ॥

॥ कृष्णमिदमेतदनुरूपं ॥ ४ ॥

नीलेति हेतन्विकृशांगि नीलनलिनस्य नीलोत्पलस्येवाभाकांतिर्यस्य तत्तवलो
चनं कोकनदरूपं रक्तोत्पलसरूपतां धारयति धत्ते रोषारुणत्वात् यदि इदं चक्षुः
कृष्णं श्यामं कुसुमशरः कामस्तस्य बाणः पुष्पाणि तेभ्यो भावउत्पत्तिर्यस्य मधुनस्ते
नरंजयसि रक्तं करोषि तदा एतद्रक्तरूपं अनुरूपं योग्यं भवति यदि मधुपानं करो
षि तदानेत्रस्य रक्तत्वमुचितं नरोषादिति भावः

॥ स्फुरतुकुचकुंभयोरुपरिमणिमंजरीरंजयतु तव हृदयदेशं ॥

॥ रसतुरसनापितव घनजघनमंडले घोषयतु मन्मथनिदेशं ५

किंचित्प्रसन्नां वीक्ष्याह स्फुरत्विति हेराधेमणिमंजरीहारलतात्वत्कुचकुंभ
योः कुचकलशयोरुपरि स्फुरतु शोभतां सारत्नलता तव हृदयदेशं वक्षःप्रदेशं
जयतु स्वरश्मिभिः शोभयतु तव जघनमंडले निबिडकटिपुरोभागदेशे रशनापि
कांच्यपिरसतु शब्दं करोतु साकांचिर्मन्मथनिदेशं कामाज्ञां घोषयतु शब्दायतां
वचनचातुर्येण स्फुरतु मणिमंजरीरसतुरसनादि इत्यादिनाविपरीतरतं याचते

॥ स्थलकमलगंजनंममहृदयरंजनंजनितरतिरंगपरभागं ॥

॥ भणमसृणवाणिकरवाणिचरणद्वयंसरसलसदलक्तकरागं ६

हेमसृणवाणिस्निग्धवचनेभणाज्ञापयअहंतवचरणद्वयंसरसःसांद्रःसहरसेनशृ
गारेणवर्त्ततेइतिवासरसंयथास्यादेवलसत्शोभमानः अलक्तकरागोयावक
रागोयत्रएतादृशंकरवाणिकुर्याप्रार्थनायांलोढ् कथंभूतंचरणद्वयंस्थलकमल
स्यगंजनंतिरस्कारकंसदृशमित्यर्थः पुनःकीदृशं ममहृदयरंजनंअनुराग
कारकं पुनःकीदृशं जनितउत्पादितोरतिरंगेसुरतकौशलेसंभोगरागस्य
वापरभागःपरस्परशोभायेन मयाऽलक्तकेनचेदिदंरज्यते तदेदमपिकौच
बंधादौममहृदयेलयेलयांमत्परांशोभांपरस्परंदास्यतीतिभावः

॥ स्मरगरलखंडनंममशिरसिमंडनं ॥

॥ देहिपदपल्लवमुदारं ॥

॥ ज्वलतिमयिदारुणोमदनकदनानलो ॥

॥ हरतुतदुपहितविकारं ॥ ७ ॥

स्मरेति ॥ त्वंउदारंमनोहरंपदपल्लवंममशिरसिमंडनंअलंकारमिवदेहिअर्पय
कीदृशंपदपल्लवंस्मरगरलस्यकामविषस्यखंडनंनाशकंकामपीडानिवर्त्तकामि
त्यर्थः मयिदारुणः क्रूरकर्मांमदनकदनानलःकामपरितापवन्धिःज्वलतिदीप्य
तेपदपल्लवंकर्तुं तदुपहितविकारंमदनकृतोपतापंहरतु शिरःपीडानिवर्त्त
नेनशरीरपीडानिवृत्तिरितिशिरसिदानं अथवापल्लवाच्छादितशिरसः सूर्य
तापोनभवतीति

॥ इतिचटुलचाटुपटुचारुमुरवैरिणो ॥

॥ राधिकामधिवचनजातं ॥

॥ जयतिजयदेवकविभारतीभूषितं ॥

॥ मानिनीजनजनितशातं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेऊनविंशतिमःप्रबंधः ॥ १९ ॥

इतीति इत्यमुनाप्रकारेणमुरवैरिणःकृष्णस्यराधिकांअधिअनुराधिकांलक्षी
कृत्यप्रोक्तं वचनजातंवाक्यसमूहोजयतिउत्कर्षेणवर्द्धते कीदृशंचटुलंचा
टुप्रीतियुक्तंचटुचतुरं चारुसुकुमारं पुनःकीदृशंचयदेवकवेःभारत्यावाण्याः
भूषितंमानिनीजनस्यजनितंशातंसुखंयेनतत्तादृशं जयतिपद्मावतीरमणज
यदेवकविभारतीभणितमतिशातंभितिपाठांतरेपद्मावतीजयदेवस्यपत्नीत
स्याःरमणोवल्लभोयोजयदेवस्तेनभारतीसंज्ञायाकवित्वंवर्णितं पुनःकीदृशंच
तिशातंअतिशयितसुखंयस्मात्तादृशमितिव्याख्यानंमंदंतथासातिपौनरुक्त्या
पत्तेःप्रथमपाठस्तुसमीचिनएव

॥ परिहरकृतातंकेशंकांत्वयासततंधन ॥

॥ स्तनजघनयाक्रांतेस्वांतेपरानवकाशिनि ॥

॥ विशतिवितनोरन्योधन्योनकोपिममांतरं ॥

॥ स्तनभरपरीरंभारंभेविधेहिविधेयतां ॥ १ ॥

इदानीमात्मानंनिरपराधंज्ञापयन्संभोगार्थंप्रोत्साहयन्नाह परिहरेति हेकृतातं
कोविहितकोपेराधेत्वंशंकांत्यजत्वयाक्रांतेव्याप्तेसतिवितनोःकामादन्योधन्यः

जनःकोपिममांतरंअभ्यंतरंनविशतिनप्रविशतिकीदृश्यात्वयाघनेकठिनेस्तन
जघनेयस्याःतया कीदृशेस्वांते अतएवपरानवकाशिनिअन्यस्यावकाशशून्ये
हेप्रणयिनि यतोममांतरंकामएवविशतिअतस्तनभरपरिरंभारंभे स्तना
तिशयालिंगनोद्योगे विधीयतांकर्त्तव्यतांविधेहिकुरुमामालिंगेत्याशयः

॥ मुग्धेविधेहिमयिनिर्दयदंतदंशं ॥

॥ दोर्वल्लिबंधनिविडस्तनपीडनानि ॥

॥ चंडित्वमेवमुदमंचयपंचबाण ॥

॥ चंडालकांडदलनादसवःप्रयांति ॥ २ ॥

यद्येवंनप्रत्येषितदामय्यापराधानुकुलंदंडमाचरेत्याह मुग्धेति हेमुग्धेमुढे
सुंदारिवा मयिनिर्दयदंतदंशं दधारहितदंतक्षतंविधेहिकुरु किंच दोर्वल्लि
बंधोभुजलताबंधस्तेननिविडंदृढंयथास्यात्तथास्तनाभ्यांपीडनानिविधेहि हे
चंडिकोपनशीलेत्वमेवमममुदंप्रीतिअंचजनयनत्वन्यस्यांममानुरागइत्यर्थः
उद्धहेतिपाठेकुरु नोचेत् पंचबाणःकामःसएवचंडालस्तस्यकांडदलनाद्वा
णक्षतात् असवःममप्राणाःप्रयांतिगच्छंते अतोमयिप्रसीदेत्यर्थः

॥ शशिमुखितवभातिभंगुरभूर्युवजनमोहकरालकालसर्पः ॥

॥ यदुदितभयभंजनाययूनांत्वदधरसीधुसुधैवसिद्धमंत्रः ॥ ३ ॥

ननुकोपोनास्येवेत्यतआह शशीति हेशशिमुखिचंद्रवदनेतवभंगुरभूकुटिःकु
टिलाभूर्भातिशोभते कीदृशीयुवजनानांतरुणजनानांमोहनाय करालाभीष
णाकालसर्पःरुष्णाहिवधूः तस्याःभ्रुवःसकाशादुदितंउत्पन्नंयद्भयंतस्यभंजना
यनाशाययूनांतरुणानांतवाधरसीधुमद्यंतदेव सुधापानसाम्यान्माधुर्याच्च

सैवसिद्धमंत्रःसाधितमंत्रःविषापहरणार्थमधरपानंदत्वा तवकोपसर्पदष्टस्य
ममजीवनसंपादयेतिभावः

॥ व्यथयतिवृथामौनंतन्विप्रपंचयपंचमं ॥
॥ तरुणिमधुरालापैस्तापंविनोदयदृष्टिभिः ॥
॥ सुमुखिविमुखिभावंतावद्विमुंचनवंचय ॥
॥ स्वयमतिशयस्निग्धोमुग्धेप्रियोहमुपस्थितः ॥ ४ ॥

व्यथयतीति हेतन्विसुंदरि तववृथामौनंमां व्यथयति मां इति ज्ञातव्यं तस्मात् हेतुं रुणिमधुरालापैः कोमलवचनैः पंचमरागं प्रपंचय उद्गिर दृष्टिभिः अवलोकनैस्तापमानसंतापं विनोदय अपसारय हे सुमुखि सुवदने विमुखि भावं दुष्टदृष्टित्वं विमुंचत्यज हे मुग्धे ज्ञानशून्ये अहंप्रियः स्वयं आकरणं विनैव उपस्थितः आगतः अतएव मे वचनं न वंचय नो लंघस्व कीदृशः प्रियः अतिशयस्निग्धः महावत्सलः स्वयमागतः हातुं नोचितमिति भावः

॥ बंधूकद्युतिबांधवोयमधरःस्निग्धोमधूकच्छवि ॥
॥ गंडश्रृङ्गिचकास्तिनीलनलिनश्रीमोचनंलोचनं ॥
॥ नासाभ्येतितिलप्रसूनपदवीकुंदाभदंतिप्रिये ॥
॥ प्रायस्त्वन्मुखसेवयाविजयते विश्वं सपुष्पायुधः ॥ ५ ॥

अधुना मानापनोदनाय तदंगस्तुतिं करोति बंधूकेति हे चंडिकोपनशीले तवायमधरः बंधूकपुष्पस्य द्युतिः कांतिस्तस्या बांधवो मित्रसदृशश्च कास्ति शोभते तथा स्निग्धाश्च कणः गंडः कपोलश्च कास्ति कीदृशः मधुकपुष्पवत्छवि

दीप्तिर्यस्यसः तथातवलोचनंनेत्रंनीलनलिनश्रियंनीलोत्पलस्यकांतेमोच
यति तवनासानासिकातिलप्रसूनस्यातिलपुष्पस्यपदवींमार्गसादृश्यमित्यर्थः
अभ्येतिप्राप्नोति हेकुंदाभदंति कुंदपुष्पस्येवाभायेषांतादृशादंतायस्यास्तादृ
शिहोप्रियेवल्लभेप्रापइतितर्कयामिप्रसिद्धःपुष्पायुधःपुष्पमेवायुधंशस्त्रंयस्यसः का
मस्त्वन्मुखसेवयाविश्वंजगद्विजयतेवशीकरोतीत्यर्थः यानिकामस्यपुष्पायुधा
नितानिबन्धूकमधूकनिलोत्पलतिलकुंदपुष्पादीनित्वन्मुखेवर्त्ततइतिसेवाकार
बन्धूकइतिदुपहरियामधूकइतिमहुआंइतिकन्यकुब्जभाषायां

॥ दृशौतवमदालसेवदनमिन्दुमत्यान्वितं ॥

॥ गतिर्जनमनोरमाविधुतरंभमूरुद्वयं ॥

॥ रतिस्तवकलावतीरुचिरचित्रलेखेभ्रुवा ॥

॥ वहोविबुधयौवतंवहसितन्विपृथ्वीगता ॥ ६ ॥

दृशाविति अहोइत्याश्चर्यं हेतन्विसुंदरि त्वंपृथ्वीगताभूम्यांस्थितापि
विबुधयौवतं देवयुवतीनांसमूहंवहसि केनप्रकारेणेत्यतआह तवदृशौन
यनेमदेनालसेमंथरे अवलोकनायमंदायतः तववदनंमुखंइन्दुमत्याचंद्रबुद्ध्या
अन्वितंयुक्तं त्वन्मुखदर्शनेनसादृश्याच्चंद्रबुद्धिर्भवतीत्यर्थः तवगतिर्गमनंज
नमनोरमा तवोरुद्वयंजंघायुग्मंविधुतास्वशोभयातिरस्कृतारंभाकदलीये
नतवरतिःसुरतक्रीडाकलावती कामकलाकौशलयुक्ता तवभ्रुवोरुचि
राचित्राणालेखाययोस्ते यथाचित्रेक्ष्यामालेखाविलिख्यते तथेति तद
नयापदयोजनयामदालसाइन्दुमती मनोरमा रंभाकलावतीचित्रलेखा
संज्ञकाःअप्सरसःप्रतिपादिताः पृथ्वीगतेत्यपिच एकस्यामपित्वायिसर्वा
सामप्सरसांगुणाःवर्त्ततइत्याश्चर्यं प्रेयोनामालंकारःपृथ्वीकंचेदंछंदः

॥ प्रीतिं वस्तनुतां हरिः कुवल्यापीडेन सार्धं रणे ॥

॥ राधापीनपयोधरस्मरणकृत्कुंभेन संभेदवान् ॥

॥ पत्रे बिभ्यति मीलति क्षणमपि क्षिप्रं तदालोकना ॥

॥ द्वयामोहेन जितं जितं जितमभूत् व्यालोलकोलाहलः ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराजश्रीजयदेवकृते ॥

॥ मानिनीवर्णने चतुरचतुर्भुजो नाम दशमः सर्गः ॥ १० ॥

कविः सर्गांते आशिषं प्रयुक्ते प्रीतिमिति हरिः कृष्णो वः युष्माकं गायतां शृण्व
तां प्रीतिमानंदं तनुतां विस्तारयतु कीदृशः रणे संग्रामे कुवल्यापीडेन कंसह
स्तिना सार्द्धं सह कुंभस्थले हस्तेन संभेदवान् संबद्धः अतस्तत्र कुंभे राधापीनप
योधरस्मरणकृत् राधिकाया मांसलस्तनस्मृतियुक्तः हस्तिदर्शनेन पीनकुचस्मर
णं युज्यत एव तदुक्तं सदृशा दृष्टिचित्ताद्याः स्मृतिजीवस्य बोधकाः पत्रे वा
हने बिभ्यति भयंगते सति अथ च मीलति मृते सति जितं जितं जितमिति
कंससंबंधी व्यालोलश्च चलः कोलाहलः अभूत् जातः कंसो बालेन जितः इति सर्वै
र्जनैः कलकलशब्दः कृत इत्यर्थः वचनकौशलेन मानिनीमानदानात् चतुरः चतु
र्भुजः कृष्णो यत्र

॥ सुचिरमनुनयेन प्रीणयित्वा मृगाक्षीं ॥

॥ गतवतिकृतवे केशवे कुंजशय्यां ॥

॥ रचितरुचिरभूषां दृष्टिमोषे प्रदोषे ॥

॥ स्फुरति निरवसादां कापिराधां जगाद ॥ १ ॥

अधुनाराधांप्रतितत्सखीब्रूते रुचिरमिति कापिसखीप्रदोषेरजनिमुखेस्फुर
तिदीप्यमानेसतिप्राप्तेइत्यर्थः राधांजगाद वक्ष्यमाणामितिशेषः कस्मिन्सति
केशवेकृष्णेअनुनयेनप्रोतिवचनेन रुचिरंबहुकालंमृगाक्षींराधांप्रीणयित्वा
संतोषयित्वा कुंजशय्यांलतागृहशयनंगतवतिसति कीदृशेकेशवेकृतवेषेकृत
शृंगारालंकारेराधायाइति कीदृशींराधां रचिताकृतारुचिरामनोहराभूषालं
कारोयया कृष्णस्येति अन्योन्यालंकारकरणेनान्योन्यरागःमूचितः कीदृशे
प्रदोषे अंधकाराधिक्येनदृष्टिमुष्णातीति दर्शचोरके पुनः कीदृशींराधां
निरवसादांनिर्गतः मानसभंगरूपोऽवसादःउपतापोयस्यास्तां

॥ वसंतरागेणरूपकतालेगियते ॥

॥ विरचितचाटुवचनरचनंचरणरचितप्रणिपातं ॥

॥ संप्रतिमंजुलवंजुलसीमनिकेलिशयनमनुयातं ॥

॥ मुग्धेमधुमथनमनुगतमनुसरराधिके ॥ ध्रु० ॥

वसंतरागः उक्तार्थगीतेनाह विरचितोति हेराधिके मुग्धेमूढे अनुगतंअनुकू
लं मधुमथनंकृष्णं अनुसरअनुगच्छ विरचिताउक्ताचाटुप्रियावचनरचना
परंपरायेनतं पुनःकीदृशं चरणेपादेरचितःकृतःप्रणिपातःप्रणामोयेनतं त
न्मानभंगाय पुनःकीदृशं संप्रतिइदानींमंजुलोमनोहरोऽशोकोवेतसोवात
स्यसीमनिपर्यतेतटे केलिशयनंसुरतार्थशय्यांअनुयातंप्राप्तमित्यर्थः अतस्त्व
याशीघ्रंगंतव्यमिति

॥ घनजघनस्तनभारभेरदरमंथरचरणविहारं ॥

॥ मुखरितमाणिमंजीरमुपैहिविधेहिमरालविकारं ॥ २ ॥

तांप्रोत्साहयंतीत्वरयति घनेति घनयोर्मांसलयोर्जघनस्तनयोर्भारस्यभरो
भाराधिक्यंयस्यास्तत्संबोधनेदरमंथरईषन्मंदश्चरणविहारःपादक्रमोयस्यांक्रि
यायां मुखरितःशब्दितःमणिमंजीरोमणिसहितमंजीरोयस्यां क्रियायांतंकृ
ष्णमुपैहिउपगच्छअतएवमरालानाराजहंसानांविकारंविलासंविधेहिकुरु

॥ शृणुरमणीयतरंतरुणीजनमोहनमधुरिपुरावं ॥

॥ कुसुमशरासनशासनबांदिनिपिकनिकरेभजभावं ॥ ३ ॥

अन्यमप्युद्दीपनविभावंवर्णयति शृण्विति त्वंरमणीयतरंअतिमनोहरंश्रा
व्यं तरुणीजनानांमोहनंमधुरिपोःकृष्णस्यरावंवंशशब्दंशृण्वाकर्णय मधुप
विरावभितिपाठे भ्रमरशब्दं किंचपिकनिकरे कोकिलसमूहे कुसुमान्ये
वशरासनंधनुर्यस्यतादृशःकामस्तदाज्ञातयाबांदिनिस्तावकेसति भावंकृष्णे
ऽनुरागंभजआश्रय हेमानिन्यःमानंत्यत्कायूयंभजनंकुरुतेति कोकिला
घोषयंतित्यर्थः

॥ अनिलतरलकिसलयनिकरेणकरेणलतानिकुरंबं ॥

॥ प्रेरणमिवकरभोरुकरोतिगतिंप्रतिमुंचविलंबं ॥ ४ ॥

अनिलेति हेकरभोरु कनिष्ठांतोमणिबंधपर्यंतंकरस्यबाहिर्भागस्तद्वदूर्जघा
द्वयंयस्यास्तत्संबोधनं गतिंगमनंप्रतिविलंबंमुंच शीघ्रंगच्छेतियावत् यतः
लतानिकुरंबंलतासमूहंअनिलेनतरलश्चंचलोयःकिसलयनिकरः पल्लवसमूह
स्तदूपेणकरेणहस्तेनतवप्रेरणमिवज्ञापनमिवकरोतिअचेतनालतापित्वांप्रेरय
तिकिंपुनरहं

॥ स्फुरितमनंगतरंगवशादिवसूचितहरिपरिरंभं ॥

॥ पृच्छमनोहरहारविमलजलधारममुंकुचकुंभं ॥ ५ ॥

अपिचस्फुरितमिति हेराधेत्वंअमुंकुचकुंभंस्तनद्वयंपृच्छ सम्यग्ग
तिवर्तुलत्वात्काठिन्यत्वाच्चकुंभसाम्यं कीदृशंकुचकुंभं अनंगस्यकाम
स्ययेतरंगाविकारास्तद्वशादिवस्फुरितंसकंपं अतएवसूचितःहरेःपरिरंभः
आलिंगनंयेनअन्योपिकलशोनदांतरंगैःप्रेर्यमाणः सकंपोभवति इवश
ब्दोऽत्रोत्प्रेक्षकाद्योतकःपुनःकीदृशं मनोहरोयःहारःसएवविमलानिर्मलज
लधारायत्र

॥ अधिगतमखिलसखीभिरिदंतववपुरपिरतिरणसज्जं ॥

॥ चंडिरसितरशनारवडिंडिममभिसरसरसमलज्जं ॥ ६ ॥

अधिगतमिति हेचंडि अत्यंतकोपनेइत्याक्षेपेसंबोधनंअखिलसखीभिरपि
तवेदं वपुःशरीरंरतिरणेसुरतसंग्रामेसज्जंसन्नद्धं अधिगतंज्ञातंतवमनसिअ
भिमानोनास्तीत्यर्थः एवंसतिरसिताशब्दितारसनाक्षुद्रघांटिकासैवआरवाडि
डिमोवाद्यविशेषोयस्यांक्रियायांसरसंसोत्कंठयथास्यात्तथा अलज्जंलज्जारहि
तंयथास्यात्तथाऽभिसररुष्णमित्यध्याहारः

॥ स्मरशरसुभगनखेनसखीमवलंब्यकरेणसलीलं ॥

॥ चलवलयक्काणितैरवबोधयहरिमपिनिजगतिशीलं ॥ ७ ॥

स्मरोति हेराधेत्वंकरेणहस्तेनसखींअवलंब्यसलीलंसविलासंयथास्यात्तथा चल
गच्छकीदृशेनकरेणस्मरशरवत्कामबाणवत्सुभगानिसुंदराणिनखानियस्मि

नृणेशस्त्राणि भवंति रतिरणे तु त्वन्खान्येव स्मरस्य शस्त्राणि ति भावः गत्वा च
 वलयकणितैः कंकणशङ्खैः हरिं कृष्णं अवबोधय अहमागतेति ज्ञापयेत्यर्थः अ
 पिक्रियासमुच्चये कथं भूतं हरिं निजे आत्मनि गतिर्यस्य स निजगतिः कामस्त
 स्मिन् शीलसमाधिश्चित्तैकाग्र्यस्य कामपरवशमित्यर्थः

॥ श्रीजयदेवभाणितमधरीकृतहारमुदासितवामं ॥

॥ हरिविनिहितमनसामधितिष्ठतु कंठतटीमभिरामं ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे विंशतिमः प्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवेन भाणितं गीतं हरौ कृष्णे विनिहितमारोपितं मनश्चित्तं
 यैस्तेषां भक्तानां कंठतटीं अविरामं सर्वदा अधितिष्ठतु कंठदेशे वसत्वित्यर्थः अ
 धिशोडश्याशामाधारिकर्म कीदृशं भाणितं अधरीकृतः स्वगुणैर्हीनः कृतः मु
 क्ताहारोयेन पुनः कीदृशं उदासीनतास्वगुणैस्तिरस्कृता वामासुंदरीयेन यद्यपि
 हारस्य रमणं च कंठदेशे स्थितस्य याशोभा तत्प्रदत्वं स भवति तथापि तयोरागि
 णामेव शोभाप्रदत्वं न तु मुमुक्षूणां तत्रापि तारुण्य एव न तु सर्वदा जयदेवभाणितं तु
 कृष्णकथात्वेन हारापेक्षया चाधिकमित्यर्थः

॥ सामांद्रक्ष्यति वक्ष्यति प्रियकथां प्रत्यंगमालिंगनैः ॥

॥ प्रीतियास्यति रंस्यते सखिसमागत्येति चिंताकुलः ॥

॥ सत्त्वां पश्यति वेपते पुलकयत्यानंदतिस्विद्यति ॥

॥ प्रत्युद्गच्छति मूर्च्छति स्थिरतमः पुंजे निकुंजे प्रियः ॥ १ ॥

इदानीं सखीकृष्णस्य स्नेहातिशयमाह सामाभिति हेराधेसप्रियः कृष्णः

स्थिरः निश्चलः तमः पुंजे अंधकारसमूहे अन्यत्र तस्मिन्नि कुंजेलतागृहेत्वाप
 श्यति ध्यानेन दृष्ट्वापि किमियं पुरुषं मधुरं वदिष्यतीति भयात् वेपते कंपते पुलक
 यति अंगानीत्यर्थात् ध्यानेनैव त्वदालिंगनं परिकल्प्य सरोमां चोभवतीत्यर्थः
 ध्यानेन त्वत्सुरतकेलिं परिकल्प्य स्विद्यति पश्चात्केलिं कृत्वा उत्थाय गंतुं प्रवृत्ता
 यां त्वयि प्रत्युद्गच्छति प्रत्युत्थानं करोति ततः ध्यानेन विच्छेदे त्वामदृष्ट्वा मूर्च्छति
 कीदृशः प्रियः चिंताकुलः चिंतायुक्तः इतीति किं हे सखि साराधामां द्र
 क्ष्यति अनुकूलतया ईक्षते दृष्ट्वा च प्रियकथां मनोहरां कथां वक्ष्यति वदिष्यति
 उत्काप्रत्यंगं प्रति अवयवं प्रति आलिंगनैः प्रीतिं संतोषं यास्पति प्राप्स्यति
 समागम्य भिलित्वारं स्यते मया सह कीडिष्यति इति प्रश्ने समागम्येति पूर्वाद्धं स
 र्वत्र योज्यं दीपकालंकारः शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं

॥ अक्ष्णोर्नाक्षिपदं जननः श्रवणयोस्तापिच्छगुच्छावलीं ॥

॥ मूर्ध्नि श्यामसरोजदामकुचयोः कस्तूरिकापत्रकं ॥

॥ धूर्तानामभिसारसत्वरत्नदं विष्वक्निकुंजे सखि ॥

॥ ध्वांतं नीलनिचोलचारुसुदृशां प्रत्यंगमालिंगति ॥ २ ॥

गमनकालयोग्यं अंधकारं वर्णयति अक्ष्णोरिति हे सखि सधे ध्वांतं अंधकारः
 सुदृशां नायिकानां प्रत्यंगं प्रत्यवयवं आलिंगति आश्लिष्यति किं कुर्वत् अक्ष्णो
 र्नेत्रयोरंजनं कज्जलं निक्षिपत् विन्यस्यत् श्रवणयोः कर्णयोः तापिच्छगुच्छाव
 लीं तमालपुष्पस्तव कर्णपूरपांक्तिं निक्षिपत् कुचयोः स्तनयोः कस्तूरिकाप
 त्रकं मृगमदपत्रावलीं निक्षिपत् मस्तकेश्यामसरोजदामनीलकमलमालां निक्षि
 पत् कीदृशीनां सुदृशां धूर्तानां परिवंचकानां पुनः कीदृशीनां विष्वक् सर्वत्रानि
 कुंजेलतागृहे अभिसारसत्वरंगमनाय साहसं दृत्त्या सांतास्तासां कीदृशं ध्वांतं

नीलनिचोलवत्श्यामवस्त्रवत्चारु सदृशमित्यर्थः नीलवस्त्रस्थानेध्वांतं जा
तमित्यर्थः अतोभूषणादिनिर्माणेनापिकालातिक्रमोनयुक्तइतिभावः

॥ काश्मीरगौरवपुषामभिसारिकाणा ॥

॥ माबद्धरेखमभितोमणिमंजरीभिः ॥

॥ एतत्तमालदलनीलतमंतमिस्रं ॥

॥ तत्प्रेमहेमनिकषोपलतांतनोति ॥ ३ ॥

अंधकारमेववर्णयति काश्मीरेति हेराधेएतत्तमिस्रंअंधकारःतत्प्रेमतासा
मभिसारिकाणांयत्प्रेमप्रीतिस्तदेवहेमसुवर्णतस्यनिकषोपलतां घर्षणपाषा
णतांतनोतिविस्तारयति कीदृशंतमिस्रंकाश्मीरकुंकुमंतद्वद्वैरपीतंवपुर्यासां
तासामभिसारिकाणांस्त्रीणांमंजरीभिःमणिकिरणैःअभितःसर्वतःआबद्धाक
तरेखायस्मिन्तमालदलंनूतनपत्रंतद्वनीलतमंअतिश्यामं कांतार्थिनीतुयाया
तिसंकेतंसाभिसारिकेत्यमरः इत्यभिसारिकालक्षणं अभिसारिकाणांप्रेमपरि
क्षासमयस्त्वयमेव यदंधतमसिगमनमिति

॥ हारावलीतिरलकांचनकांचिदाम ॥

॥ केयूरकंकणमणिद्युतिदीपितस्य ॥

॥ द्वारेनिकुंजनिलयस्यहरिंनिरिक्ष्य ॥

॥ व्रीडावतीमथसखीनिजगादराधां ॥ ४ ॥

हारावलीति अथानंतरं सखीराधांनिजगाद पुनरपिउवाचकथंभूताराधांनि
कुंजनिलयस्यलतागृहेमेवनिलयंनिभूतगृहंतस्यद्वारेहरिंकृष्णंनिरिक्ष्यदृष्ट्वा व्री

डावतीसलज्जांअस्मिन्मयाकतीनिनिष्ठुराणिवचांसिउक्तानिसंप्रतितत्समक्षं
 कथयामातिलज्जा कीदृशस्यनिलयस्य मुक्ताहारमध्यद्युमणेःद्युत्याकांचनकां
 चीदाम्नःसुवर्णकांच्यारसनायाःकेयूरस्यबाहुभूषणद्युत्याःस्पृष्टेषुखचितायेम
 णयस्तेषांद्युत्यास्युयेमणयस्तेषांद्युत्यादीपितस्यप्रकाशितस्यएतेनध्वांतेपिदर्श
 नयोग्यताउक्ता

॥ वराडीरागेणआडवतालेगीयते ॥

॥ मंजुतरकुंजतलकेलिसदने ॥ प्रविशराधे

॥ माधवसमीपमिहविलस ॥ रतिरभसहसितवदने ॥ १ ॥

तदेवगीतेनाह वराडिरागे मंजुतरोति हेराधेरतिरभसेनसुरतोत्साहेनहसि
 तं हास्ययुक्तंवदनंमुखंयस्यास्तत्संबोधनं इहअस्मिन्मंजुतरंमनोहरंनिकुंजा
 भ्यंतरदेशस्तदेवकेलिसदनंकीडागृहंतस्मिन् माधवसमीपंप्रविशगच्छपश्चा
 द्विलसकीडांकुरु

॥ नवभवदशोकदलशयनसारे ॥

॥ प्र० ॥ कुचकलशतरलहारे ॥ २ ॥

अपिच नवेति हेकुचकलशयोश्चंचलहारोमुक्ताहारोयस्यास्तत्संबोधनं हे
 राधेइहकीडागृहेमाधवसमीपंप्रविशविलसच कीदृशे इह नवानिनीतना
 निभवंतियानिअशोकदलानिपर्णानितंक्लृताशय्या कृष्णशय्यातदेवसारोम
 हाधनंयस्मिन्

॥ कुसुमचयरचितशुचिवासगेहे ॥

॥ प्र० ॥ कुसुमसुकुमारदेहे ॥ ३ ॥

कुसुमेति हेकुसुमवत्सुकुमारदेहोयस्यास्तत्संबोधनं कीदृशेइह कुसुमचयेनपुष्प
समूहेनरचितंकृतं शुचिअनुपहतनायिकांतरेणानुपभुक्तयद्वासगृहंतत्रविलस

॥ मृदुचलमलयपवनसुरभिशीते ॥

॥ प्र० ॥ रसवलितललितगीते ॥ ४ ॥

मृदुचलेति हेरसवलितंकृतंललितंमनोहरंगीतंययातत्संबुद्धिः हेराधे इह
केलिसदनेविलस कीदृशेइह चलश्चंचलोयोमलयपवनस्तेनसंपर्कवशा
त्सुरभिएवंभूतंसत्शीतलंतस्मिन्

॥ विततबहुवाह्निनवपल्लवघने ॥

॥ प्र० ॥ चिरमीलितपीनजघने ॥ ५ ॥

विततेति हेचिरमीलिते बहुकालेअन्योन्यसंबंधे पीनेमांसलेजघनेयस्या
स्तत्संबुद्धिः हेराधेइहविलस कीदृशेइह वितताइतस्ततोवीशीर्णाबिह्वल्लयः
वल्ग्यस्तासांनवपल्लवास्तैर्घनेनिबिडे शयनमित्यध्याहरः निबिडशयनेत्यर्थः

॥ मधुमुदितमधुपकुलकलितरावे ॥

॥ प्र० ॥ मदनरभसरसभावे ॥ ६ ॥

मध्विति हेमदनरभसःकामरभसःशृंगारभावोऽभिप्रायोयस्यास्तत्संबुद्धिः की
दृशेइह मधुनिपुष्परसेमीलितानितत्पानार्थमित्यर्थः यानिमधुपकुलानिभ्रमर
समूहास्तैःकलितःकृतोरावःशब्दोयस्मिन्

॥ मधुतरलपिकनिकरनिनदमुखरे ॥

॥ प्र० ॥ दशनरुचिरुचिरशिखरे ॥ ७ ॥

मधुतरलेति हेदशनरुचिरे तवदंतदीप्तिरेवरुचिरंशिखरंमाणिक्यविशेषो
यस्यास्तत्संबुद्धिः कीदृशेइह मधुनापुष्परसेनतरलश्चलःपिकनिकरोभ्रम
रसमूहस्तस्यनिनदेनशब्देनमुखरेशद्वायिते पक्कदाडिमबोजाभंमाणिक्यांशिख
रंविदुःशतिशाश्वतः

॥ विहितपद्मावतीसुखसमाजे ॥

॥ कुरुमुरारेमंगलशतानिभणतिजयदेवकविराजराजे ॥८॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेएकविंशतिमःप्रबंधः ॥

विहितेति हेमुरारेकृष्णत्वंजयदेवकविराजेमंगलशतानिकुरु कीदृशे जय
देवकविराजे विहितःरुतःपद्मावत्याःस्वास्त्रियःसुखसमाजःसभासमूहोयस्मिन्
एतेनस्वनायिकायामेवप्रेमातिशयोदर्शितः नत्वन्यस्याः पुनःकीदृशे भण
तिचगुणान्वदति क्वचित्प्रविशराधेमाधवसमीपभाणितेतिपाठः

॥ त्वांचित्तेनचिरंवहन्नयमतिश्रांतोभृशंतापितः ॥

॥ कंदर्पेणचपातुमिच्छतिमुधासंबाधविंबाधरं ॥

॥ अस्यांकंतदलंकुरुक्षणमिहभ्रूक्षेपलक्ष्मीलव ॥

॥ क्रीतेदासइवोपसेवितपदांभोजेकुतःसंभ्रमः ॥ १ ॥

त्वामिति हेराधे अयंकृष्णस्तवमुधाऽमृतेनसंबाधंगहनंविंबाधरंपातुमिच्छति
कीदृशःकृष्णःयतःचित्तेनमनसात्वांचिरंवहन्अतिश्रांतः यतःकंदर्पेणभृशं
तापितःअन्योपिभारवाहीसूर्यतापितश्चजलानिपातुंइच्छतितद्वदित्यर्थः तत्त
स्मादस्यकृष्णस्यांकंक्रीडक्षणंमुहूर्तमात्रंअलंकुरुभूषय तत्समीपंगतुंविभेममित्य

तआह इहरुष्णेसंभ्रमःभयंकुतःकीदृशेइह दासइव सेवकइवस्थिते पुनः
कीदृशेभूक्षेपःकटाक्षक्षेपःसएवलक्ष्मीः संपत्द्रव्यंतेनलवक्रीतेनूतनःक्रीतोदा
सोऽतिभीतोभवतीतिभावः अतएवउपसेवितंपदांभोजंचरणकमलंयेन

॥ साससाध्वससानंदगोविंदेलोललोचना ॥

॥ सिंजानामंजुमंजीरंप्रविवेशनिवेशनं ॥ २ ॥

सेति साराधानिवेशनंलतागृहंप्रविवेश सखीवचनात् कीदृशरिधा
ससाध्वसंविदग्धःरुष्णःकथंमयारंजनीयइति सानंदंसहर्षचइतिनैकटयात्
गोविंदेरुष्णेलोलेलोचनेयस्याः सलज्जत्वात् पुनःकीदृशीमनोहरशब्द
युक्तंमंजीरंनूपुरंसिंजाना गमनवशात् सशब्दंकुर्वती कचित्साध्वस
सानंदगोविंदेशतिपाठःतदाससाध्वसःपूर्वापराधात्सानंदःराधायाःआगमना
तएवंनागरयोःसमागमेरसोत्पत्तिरुक्ता

॥ वराडीरागेणरूपकतालेगीयते ॥

॥ राधावदनविलोकनविकासितविविधविकारविभंगं ॥

॥ जलनिधिमिवविधुमंडलदर्शनतरलिततुंगतरंगं ॥ १ ॥

॥ हरिमेकरसंचिरमभिलषितविलासं ॥

॥ साददर्शगुरुहर्षवशंवदवदनमनंगनिवासं ॥ धृ०

लीलागृहप्रवेशनिरूप्येदानींदर्शनमहोत्सवेनरसविक्रियांगीतेनाह वराडीरा
गःरूपकतालः साराधाएवंभूतंहरिंददर्शसप्तपदांसर्वाणिहरिविशेषणानि की
दृशंहरिं राधावदनविलोकनेनविकासितःप्रकाशितःविविधःनानाप्रकारःवि
भागःविभंगोकटाक्षादिरचनायेनतं पुनःकीदृशं जलनिधिसमुद्रमिवस्थितं

कीदृशं जलनिधिं विधुमंडलदर्शनेन चंद्रमंडलालोकेन तरलिताश्चंचलीकृताः
 तरंगाः कल्लोलायस्यतं पुनः कीदृशं एकरसं एकस्यां राधायामेवरसः प्रीतिर्य
 स्यतं पुनः कीदृशं चिरं बहुकालं अभिलषितः प्रार्थितः विलासः केलिर्येन तं पुनः
 कीदृशं गुरुहर्षस्यातिशयस्य हर्षस्य वशंवदं अधीनं वदनं मुखं यस्य सानंदं मुखमि
 त्यर्थः पुनः कीदृशं अनंगस्य कामस्य निवासं स्थानभूतं कंदर्पकोटिलावण्य
 मित्यर्थः अत्रागाधशृंगाररसाश्रयत्वेन कृष्णस्य जलनिधिसाम्यं राधामुखस्या
 ल्लादकारित्वादिना चंद्रसाम्यं बोध्यं उपमालंकारश्च

॥ हारममलतरतारमुरसि दधतं परिलंबितदूरं ॥

॥ स्फुटतरफेनकदंबकरंबितमिव यमुनाजलपूरं ॥ २ ॥

हारमिति पुनः कीदृशं हारं मुक्ताहारं दधतं धारयंतं उरसि हृदये कीदृशं
 हारं अमलतरतारं अत्यंतविशुद्धबृहत्तरं पुनः कीदृशं स्फुटतरोयोफेनक
 दंबस्तेन करंबितं मिश्रितं यमुनाजलपूरमिव श्रीकृष्णशामत्वाद्यमुनाप्रवाहसा
 म्यं हारशुभ्रत्वात् फेनसाम्यं बोध्यं

॥ श्यामलमृदुलकलेवरमंडनमधिगतगौरदुकूलं ॥

॥ नीलनलिनमिव पीतपरागपटलभरवलयितमूलं ॥ ३ ॥

श्यामलेति श्यामलं कृष्णं मृदुलं कोमलं कलेवरमंडनं शरीरालंकारो यस्य स्यतं पु
 नः कीदृशं अधिगतं परिहितं गौरदुकूलं पीतवस्त्रं येन कमिव नीलोत्पलमि
 वेत्यर्थः कीदृशं नीलनलिनं पीतपरागानां कुंकुमरेणूनां पटलस्य समूहस्य भरः
 अतिशयस्तेन वलयितं वेष्टितं मूलं यस्य तत्तथा

॥ तरलदृगंचलचलनमनोहरवदनजनितरातिरागं ॥

॥ स्फुटकमलोदरखेलितखंजनयुगामिव शरदितडागं ॥ ४ ॥

तरलेति कीदृशंहरिं तरलश्चंचलोयोकटाक्षस्तस्यचलनेनमनोहरंसुंदरंय
 द्ददनंतेनजनितउत्पादितोरसोरागोऽभिलाषोऽर्थान्नारीणांयेन नारीणा
 मातिकामकरमितिभावः कमिव शरदिशरत्कालेतडागमिव कीदृशंत
 डागं स्फुटकमलस्यविकाशितपद्मस्योदरमध्येखेलितं क्रीडितंखंजनयोर्युग्मं
 युगलयत्रतथाशरत्कालेखंजनवर्णनमुचितमेव

॥ वदनकमलपरिशिलनमीलितमिहिरसमकुंडलशोभं ॥

॥ स्मितरुचिरुचिरसमुल्लसिताधरपल्लवकृततरतिलोभं ॥ ५

वदनेति वदनकमलस्यपरिशिलनायमीलितेमिहिरसमेसूर्यतुल्येयकुंडलेता
 भ्यांशोभायस्यतंतथा पुनःकीदृशं स्मितरुचिरोहास्यदीप्तिमुभगःसमुज्ज्वलि
 तोदोप्यमानोयोऽधरपल्लवस्तेनकृतोरतौलोभोयुवतीनारताभिलाषोयेनतं
 तथा तत्पक्षेत्वयिरतिलोभमित्यत्रगमकत्वात्समासः

॥ शशिकिरणच्छुरितोदरजलधरसुंदरकुसुमसुकेशं ॥

॥ तिमिरोदितविधुमंडलनिर्मलमलयजतिलकनिवेशं ॥ ६

शशिकिरणेति कीदृशंहरिंशशिकिरणेनचंद्रदीप्याच्छुरितंमंडितंसुंदरमभ्यं
 तरंयस्य जलधरस्यमेघस्यतद्वत्सुंदराःपुष्पसहिताःकेशाःयस्यतं अत्रकेशा
 नांश्यामतयामेघसाम्यं तत्रस्थकुसुमानांचमेघांतश्चारिचंद्राकिरणसाम्यंबो
 ध्यं पुनःकीदृशंतिमिरैऽधकारेउदितउत्थितोयोविधुमंडलश्चंद्रविवस्तद्व
 न्निर्मलमलयजतिलकंचंदनबिंदुस्तस्यनिवेशोऽवस्थानंयत्रतं शृंगारिणां
 नागराणांतिलकंवर्तुलमेवेतितस्यचंद्रसाम्यंचंद्रोदयेतिमिरस्यासंभवादभूतोप
 मेयंबोध्या

॥ विपुलपुलकभरदंतुरितंरतिकेलिकलाभिरधीरं ॥

॥ मणिगणकिरणसमूहसमुज्ज्वलभूषणसुभगशरीरं ॥ ७ ॥

विपुलेति कीदृशंहरिं विपुलोऽधिकोयःपुलकभरोरोमांचातिशयःस्तेनदंतु
रितंनिम्नोन्नतंव्याप्तमित्यर्थः पुनःकीदृशं रतिकेलिकलाभिःसुरतक्रीडा
कथाभिरधीरंचंचलं पुनःकीदृशं मणिगणानांकिरणसमूहेनसमुज्ज्वलंदी
प्यमानंयदूषणंतेनसुभगंसुंदरंशरीरंयस्यतंतथा

॥ श्रीजयदेवभणितविभवेद्विगुणीकृतभूषणभारं ॥

॥ प्रणमतत्तदिविनिधायहरिंभवजलसुकृतोदयसारं ॥ ८ ॥

श्रीजयदेवेति श्रीजयदेवस्यभणितविभावेन भाषितप्रपंचेनद्विगुणीकृत
स्यालंकारस्यभारोयस्यतंहारिं हेरुष्णभक्ताःप्रणमतनमस्कुरुत किंकृत्वा
सुचिरंचिरकालंहदिविनिधायस्थाप्य कथंभूतंहारिं सुकृतस्ययोउदयस्त
स्यसारं यद्वा सुकृतोदयएवसारोर्धनंयस्मात्तं

॥ अतिक्रम्यापांगंश्रवणपथपर्यंतगमन ॥

॥ प्रयासेनेवाक्ष्णोस्तरलतरतारंपतितयोः ॥

॥ इदानींराधायाःप्रियतमसमालोकसमये ॥

॥ पपातस्वेदांबुप्रसरइवहर्षाश्रुनिकरः ॥ १ ॥

एवंभूतस्यरुष्णस्यदर्शनाद्राधायास्तदानींकिंजातमितिहरिराहअतिक्रम्येति
इदानींप्रियतमसमालोकसमयेप्रवाहसदृशःराधायाःहर्षाश्रुनिकरः सात्विक
भावेननेत्रांबुपूरःपपाततत्रोत्प्रेक्षते अपांगंनेत्रप्रांतंअतिक्रम्योल्लङ्घ्य श्रवणप

थस्यकर्णमार्गस्यपर्यंतगमनंयेनतेनयःप्रपातस्तेनेवाक्ष्णोःस्वेदांबुप्रसरोभूत्
कीदृशयोरक्ष्णोः तरलतरतारंचंचलाक्षकनीनिकंयथास्यात्तथापतितयोः
अन्यस्यापिगमनेनश्रमोभवतितेनचपततितद्वत्

॥ भजंत्यास्तल्पांतंरुतकपटकंडूतिपिहिते ॥

॥ स्मितेयातेगेहाद्वहिरिवाहितालीपरिजने ॥

॥ प्रियास्यंपश्यंत्याःस्मरशरवशाकूतसुभगं ॥

॥ सलज्जायालज्जाव्यगमदिवदूरंमृगदृशः ॥ २ ॥

भजंत्याइति मृगदृशःमृगाक्ष्याःराधायाःलज्जापिदूरंव्यगमदिवगतेव की
दृश्याःराधायाःअवहितःसावधानोय आलीपरिजनःसखीसेवकवर्गस्तस्मिन्
गेहाद्वहिःयातेगतेसति तल्पांतंशय्यापर्यंतंभजंत्याःप्राप्नुवत्याः कीदृशेपरि
जनेरुताकपटेनकर्णादिकंडूतिःकंडूयनंतेनपिहितंछादितंहास्यंयेन पुनः
कीदृश्याः प्रियास्यंरुष्णमुखंपश्यंत्याः कीदृशंप्रियास्यंस्मरशरवशंकाम
बाणाधीनंआकूतंसुरताभिप्रायस्तेनसुभगंमनोहरं कामविकारहावभावा
दिमनोहरमित्यर्थः पुनःकीदृश्याःसलज्जायाःलज्जासहितायाःतस्याश्वेष्टं
ष्ट्रावचनांतरेणअपृष्ट्वाबहिर्गमनात्सखीनांसाम्यत्वंसर्वाःसख्योगताःइतिकथम
त्रस्थातव्यामितिलज्जापिगतेतिभावः

॥ जयश्रीविन्यस्तैर्महितइवमंदारकुसुमैः ॥

॥ स्वयंसिंदूरेणद्विपरणमुदामुद्रितइव ॥

॥ भुजापीडक्रीडाहतकुवल्यापीडकरिणः ॥

॥ प्रकीर्णासृग्बिंदुर्जयतिभुजदंडोमुरजितः ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये कविराजश्रीजयदेवकृते ॥

॥ सानंदगोविंदो नामैकादशः सर्गः ॥

जयेती मुरजितः कृष्णस्य भूजदंडो दंडाकारबाहुर्जयति सर्वोत्कर्षेण वर्त्तते भक्ता
नारक्षणार्थमिति शेषः दंडशब्देन आजानुबाहुत्वं द्योतितं कीदृशो भुजदंडः
प्रकीर्णाः सर्वत्र लम्बाः असृग्बिंदवोरक्ता बिंदवो यास्मिन् अतएव कुवल्यापी
डसंग्रामसंतोषेण स्वयंसिंदूरेण मुद्रित इव चित्रित इव द्विपश्चेत्सिंदूरेण मुद्रि
तस्तर्हि मदीयो बाहुरपि सिंदूरमुद्रितो भवतु पुनः कीदृश इव जयाश्रिया जय
लक्ष्म्या विन्यस्तैर्विक्षिप्तैः मंदारकुसुमैः पारिजातपुष्पैर्महित इव पूजित इव जयि
नः शूरस्योपरि पुष्पवृष्टिरुचिता कीदृशस्य मुरजितः भुजापीडस्य बाहुदंडस्य
क्रीडया हतः कुवल्यापीडनामा करीहस्तीयेन अनेन सामर्थ्यलक्षणो नायकगु
ण उक्तः एवंभूते भुजदंडे गाढालिंगनादिना श्रीराधायाः निःशंकक्रीडनं सूचि
तमिति भावः अत्रोत्प्रेक्षालंकारः सानंदो राधासमागमेन सौंदर्येति क्षेपकः

॥ गतवतिसखीवृंदे मंदत्रपाभरानिर्भर ॥

॥ स्मरशरवशाकूतस्फीतस्मितस्नपिताधरां ॥

॥ सरसमनसं दृष्ट्वाराधां मुहुर्नवपल्लव ॥

॥ प्रसवशयने विक्षिप्ताक्षीमुवाच हरिः प्रियां ॥ १ ॥

गतवतीति अथ हरिः कृष्णः प्रियां वल्लभां राधां सरसमनसं रसो नुरागस्तत्सहितं
मनो यस्यास्तां दृष्ट्वा उवाच वक्ष्यमाणमिति शेषः कस्मिन्सतिसखीवृंदे सखी
समूहे गतवतिसति कीदृशी राधां मंदोल्पो योत्र पाभरो लज्जाभरस्तेन निर्भरो
तिशयितो यः स्मरस्तत्परवशस्तदायत्तो आकूतोभिप्रायस्तेन स्फीतं प्रवृद्धं य

तस्मिन्तमीषद्वसितं तेन स्नपितौ व्याप्तावधरौ यस्यास्तां अथ मदक्रूर इति स्मर
 विशेषणं पुनः कीदृशं मुहुः पुनः पुनः नवपल्लवप्रसवशयनेन नवपल्लवपुष्पमये
 शयने विक्षिप्ताक्षीं निहितनयनां शय्यालोकेन सुरतेच्छा ध्वन्यते अस्मिन्सर्गे
 स्वाधीनभर्तृकानां यिकावर्ण्यते यस्या रतिगुणा कृष्टः पतिः पार्श्वं न मुंचति वि
 चित्रविभ्रमासक्ता सा स्यात्स्वाधीनभर्तृका

॥ विभासरागेण एकतालीताले गीयते ॥

॥ किसलयशयनतले कुरु कामिनि चरणनलिन विनिवेशं ॥

॥ तव पदपल्लववैरिपराभावमिदमनुभवतु सुवेशं ॥

॥ क्षणमधुना नारायणमनुगतमनुसरभोरधिके ॥ ध्रु० ॥ १ ॥

किसलयेति विभासरागः तल्लक्षणं स्वच्छंदसंमानितपुष्पचापः प्रियाधरस्वा
 दुसुखाति तृप्तः पर्यंकमध्यास्य कृतोपवेशो भासो विपूर्वः किल हेमपौरः इति हेरा
 धे अधुना क्षणं अनुगतं आधीनं मां नारायणं अनुसर अनुगच्छ अनुसरणप्रकार
 माह हे कामिनि कामुके त्वं किसलयैरचितशयने शय्यातले उपरिभागे
 चरणनलिनस्य विनिवेशं पादपद्मस्यार्पणं कुरु इदं किसलयशयनं तव पदपल्लवे
 ण वैरीतस्मात्पराभवंति रस्कारं अनुभवतु प्राप्नोतु तव पदपल्लवस्य कांतिहर
 णात् शत्रुमस्तके हि चरणो दीयते कीदृशं इदं सुवेशमपि पत्रचरनादिनाऽलं
 कृतमपि

॥ करकमलेन करोमि चरणमहमागमितासि विदूरं ॥

॥ क्षणमुपकुरु शयनोपरि मामिव नूपुरमनुगातिशूरं ॥ २ ॥

हेराधे अहं करकमलेन ते चरणं करोमि संवाहयामि धातूनामनेकार्थत्वात्

यतः त्वं विदूरं आगमितासि मया आनीतासि दूरागतस्य चरणसंवाहनमुचि
तं त्वं शयनोपरिक्षणं नूपुरं उपकुरु कमिव अनुगतिशूरं तवानुसरणे शूरं मामिव
यथा आलिंगनादिना मामुपकरोषितथानूपुरमपिशय्यातलमलंकुरु शतेभावः

॥ वदनसुधानिधिगलितममृतमिव रचय वचनमनुकूलं ॥

॥ विरहमिव अपनयामि पयोधररोधकमूरासिदुकूलं ॥ ३ ॥

वदनेति त्वं अनुकूलं वचनं वाक्यं अमृतमिव रचय वद कीदृशं वदनमेव सुधा
निधिश्चंद्रस्तस्माद्गलितमुत्पन्नं अनंतरं उरासि वक्षसि वर्त्तमानं दुकूलं पटवस्त्रं
विरहमिव अपनयामि स्फोटयामीत्यर्थः कीदृशं पयोधररोधकस्तनाच्छादकं वि
रहपक्षेस्तनाश्लेषप्रातिबंधकं

॥ प्रियपरिरंभणरभसवलितमिव पुलकितमन्यदुरापं ॥

॥ मदुरसिकुचकलशं विनिवेशय शोषय मनसि जतापं ॥ ४ ॥

कुटिलमवलोकयंती मतिविह्वलः सन्नाह प्रियेति हेराधे त्वं मदुरसि मे मवक्ष
सिकुचकलशं विनिवेशय स्थापय स्तनकलशार्पणेन मनसि जतापं कामपीडां
शोषय खंडय कीदृशं प्रियपरिरंभणाय ममालिंगनाय रभसोत्साहेन वलित
मिव संमुखमिव पुनः कीदृशं संजातरोमांचं पुनः कीदृशं अतिदुःखेन प्राप्य
ते इति दुरापं सजलकुंभक्षेपेण तापशांतिर्युज्यत एव

॥ अधरसूधारसमुपनयभामिनि जीवय मृतमिव दासं ॥

॥ त्वयि विनिहितमनसं विरहानलदग्धवपुषमविलासं ॥ ५ ॥

त्वदेकजीवनं मां त्वमेव जीवयेत्याह अधरेति हे भामिनि कामकुशले त्वं अ

धररसंओष्ठामृतरसं उपनयदेहि अनेनदासंसेवकंमामृतमिवजीवय कीदृ
शं त्वयिविनिहितमनसंदत्तमानसं पुनःकीदृशं विरहानलेनावियोगाग्नि
नादग्ध्वपुःशरीरंयस्यअतएवाविलासंनिश्चलंमृतस्तुनिश्चलोभवति

॥ शशिमुखिमुखरयमणिरसनागुणमनुगुणकंठनिदानं ॥

॥ ममश्रुतियुगुलेपिकरवविकलेशमयचिरादवसादं ॥ ६ ॥

चाटुकेनप्रसन्नांप्रत्याह शशीति हेशशिमुखिचंद्रवदनेत्वंमणिरसनागुणंम
णियुक्तंकांचीदाममुखरयशब्दितंकारय कीदृशं अनुगुणःसदृशः कंठनिना
दोयस्य कंठगीतनादसदृशमित्यर्थः तेनशब्देनत्वंममश्रुतियुगुलेकर्णयुग्मोचि
रात्तवविरहेणयोवसादःखेदस्तंशमयनाशय खेदकारणमाह कीदृशेश्रुतियु
गुलेपिकरुतैःकौकिलशब्दैर्विकलेदुःखितेविरहिणोहिपिकरुतंदुः सहंभवति

॥ मामतिविफलरूषाविफलीकृतमवलोकितुमधुनेदं ॥

॥ मीलितिलज्जितमिवनयनंतवविरमविसृजरतिखेदं ॥ ७ ॥

किंचिदवलोकयंतीमाह मामिति हेराधेतवेदंनेत्रंनयनंअधुनामामवलो
कितुंद्रष्टुंलज्जितमिवमीलितमिव धत्ते कीदृशंमां अतिविफलरूषाअति
विफलकोपेनविफलीकृतंदुःखितंनयनविशेषणंवा विकलीकृतंकर्णांतरंप्रापि
तंअतएवरोषाद्विरमविरक्ताभवरतिखेदंकीडादैन्यंविसृजत्यज कोपंत्यत्का
मयासहरमणंकुर्वित्यर्थः

॥ श्रजियदेवकवेरिदमनुपदनिगदितमधुरिपुमोदं ॥

॥ जनयतुरसिकजनेषुमनोरमरतिरसभावविनोदं ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेत्रयोविंशतिमःप्रबंधः ॥

श्रीति श्रीजयदेवेनभणितमिदंगीतरसिकजनेषुशृंगाररसलोकेषुमनोरमंम
नःप्रीतिकरं रतिःसंभोगःरसःशृंगाररसःभावाःसंचारिसात्विकादयस्तेतेषां
विनोदंकौतुकंजनयतुउत्पादयतुकीदृशमिदं अनुपदंपदेपदेनिगदितंउक्तंमधु
रिपोःकृष्णस्यमोदोहर्षोयत्रगीतं

॥ प्रत्यूहःपुलकांकुरेणनिबिडाश्लेषेनिमेषेणच ॥

॥ क्रीडाकूतविलोकितेधरसुधापानेकथाकेलिभिः ॥

॥ आनंदाधिगमेनमन्मथकलायुद्धेपियस्मिन्नभू ॥

॥ दुद्रूतःसतयोर्बभूवसुरतारंभःप्रियंभावुकः ॥ १ ॥

इदानींसुरतारंभंनिरूपयति प्रत्यूहइतितयोः राधाकृष्णयोःसःसुरतारंभः
प्रियंभावुकःप्रियंभावितुंशीलंयस्यसः उद्रूतःप्रकटोबभूव सकः यस्मिन्सुरता
रंभेनिबिडाश्लेषेगाढालिंगनेकर्तव्ये पुलकांकुरेणरोमोद्गमेनप्रत्यूहः विघ्नोऽ
भूत् व्यवधानकर्तृत्वाद्रोमोद्गमस्य यस्मिन्सुरतारंभेक्रीडाकूतविलोकिते
क्रीडासुअभिप्रायपूर्वकंयद्विलोकितंतस्मिन्कर्तव्ये निमेषेणपक्ष्मचलनेनप्रत्यू
होभूत् यस्मिन्नधरसुधापानेओष्ठामृतपानेकर्तव्ये कथाकेलिभिः प्रत्यूहोभूत्
अपिसमुच्चयेयस्मिन्मन्मथकलायुद्धेकामकलान्वितसुरतसंग्रामेकर्तव्ये आ
नंदाधिगमेनआनंदप्राप्त्याप्रत्यूहोभूत्प्रीत्याआनंदप्राप्तिः

॥ दोभ्यांसंयमितःपयोधरभरेणापीडितःपाणिजै ॥

॥ राविद्धोदशनैःक्षताधरपुटःश्रोणीतटेनाहतः ॥

॥ हस्तेनानमितःकचेधरमधुस्यंदेनसंमोहितः ॥

॥ कांतःकामपितृप्तिमापतदहोकामस्यवामागतिः ॥ २ ॥

तदेवविपरीताख्यंउक्तिवैचित्र्येणकथयति दोर्भ्यामिति कांतःरुष्णःका
मपिअनीर्वचनीयांतृप्तिसंतोषमापप्रापत् कीदृशःरुष्णः दोर्भ्यांहस्ताभ्यांसंयमि
तःबद्धःअर्थान्नायिकायाःपुनःकीदृशः पयोधरभरेणस्तनभरेणपीडितःपाणि
जैर्नखैराविद्धःखंडितःदशनैर्दतैः क्षतमधरपुट्यस्यसः पुनःकीदृशःश्रोणीतटे
नकाटिप्रदेशेनाह तस्ताडितः कचेकेशबंधेहस्तेनआनमितःनम्रीकृतःपुनःकी
दृशःअधरमधुस्पंदेनअधरामृतरसेनमोहितः यत्क्रोधजनकंतदेवातिसंतोषका
रकमतएव कामस्यमदनस्यवामाविपरीतैवगतिरित्यर्थः

॥ मारांकेरतिकेलिसंकुलरणारंभेतयासाहस ॥

॥ प्रायंकांतजयायकिंचिदुपरिप्रारंभियत्संभ्रमात् ॥

॥ निष्पंदाजघनस्थलीशिथिलितादोर्वल्लिरुत्कंपितं ॥

॥ वक्षोमीलितमाक्षिपौरुषरसःस्त्रीणांकुतःसिद्धयति ॥ ३ ॥

तदेवपुनःकथयति मारांकेइति मारांकेमारांकसंज्ञकेरतिकेलिसंकुलरणा
रंभेसुरतक्रीडातुमुल्युत्थारंभे तयाराधया यत्संभ्रमात्कांतजयाय रुष्ण
जयार्थं साहसप्रायंकिंचिदुपरि विपरीतरतंप्रारंभिआरब्धतदैवजघनस्थली
निष्पंदास्तब्धाजातादोर्वल्लीभुजलताशिथिलाजाता वक्षस्थलमपिकंपयुक्त
मभूत् तथाअक्षिनेत्रयुग्मंमीलितमभूत् अतएवस्त्रीभिरतिसाहसात्प्रारब्धम
पिपौरुषंकुतःसिद्धयेनैवसिध्यतीत्यर्थः

॥ तस्याःपाटलपाणिजांकितमुरोनिद्राकषायेदृशौ ॥

॥ निर्धूताधरशोणिमाविलुलितस्रस्तस्रजोमूर्धजाः ॥

॥ कांचीदामदरश्लथांचलमितिप्रातर्निखातैर्दृशौ ॥

॥ रेभिःकामशरैस्तदद्भुतमहोपत्युर्मनःकीलितं ॥ ४ ॥

तस्याइति एभिःपूर्वोक्तैःकामशरैर्यत्पत्युःस्वामिनोमनःकीलितंविद्धं एत
 दद्भुतमाश्चर्यमभूत् कथंभूतैःकामशरैःप्रातःकालेदृशोर्नेत्रयोर्निखातैरारोपि
 तैः इतीति किं तस्याराधायाउरःपाटलपाणिजैःश्वेतरक्तनखैश्चिह्नितं
 तस्यानिद्राकषायेनिद्रालोहितेदृशौनेत्रे तस्यानिर्द्धूतःपतिः अधरशोणि
 माअधरलौहित्यं तस्याविलुलितामालाःस्रस्ताःशिथिलितास्रजोमालायेभ्य
 स्तेमूर्द्धजाःकेशाः दरःईषत्श्लथंशिथिलंअंचलंवस्त्रंयस्य तादृशंकांचिदाम
 मेखलागुणःकामशरैःनखक्षतजागरचुंबनकेशाकर्षण नीवीमोचनानिपंच
 शराःनिरूपिताः अन्यत्रानिखातैर्बाणैरन्यत्कीलितमित्याश्चर्यमित्यर्थः

॥ त्वामप्राप्यमपिस्वयंवरपरांक्षीरोदतीरोदरे ॥

॥ शंकेसुंदरिकालकूटमपिबन्मूढोमृडानीपतिः ॥

॥ इत्थंपूर्वकथाभिरन्यमनसोविक्षिप्यवामांचलं ॥

॥ राधायास्तनकोरकोपरिलसन्नेत्रोहरिःपातुवः ॥ ५ ॥

त्वामप्राप्येति हरिःरुष्णःवःयुष्मान्पातु कीदृशोहरिःराधायाःस्तनकोमल
 त्वापातितत्वादिनागुणेनकोरकाविवतयोरुपरिचलंतीसंबद्धेनेत्रेयस्योक्कृत्वा
 वामांचलंहृदयवामदेशलमांचलंविक्षिप्यदूरीकृत्यकीदृश्याःराधायाःइत्थंइति
 पूर्वकथाभिःअन्यमनसःकथादत्तचित्तायाइत्यर्थः कथामेवाह हेसुंदरिक्षीरो
 दतीरोदरेक्षीरसमुद्रतीरमध्येमृडानीपतिर्महादेवस्त्वामप्राप्य कालकूटविष
 मपिबदित्यहंशंकेतर्कयामि यतःमूढःज्ञानरहितः कीदृशींत्वांमयिमन्निमि
 त्तनिमित्तेसप्तमीस्वयंवरपरांमदेकपतिकामामित्यर्थः इत्थंपूर्वकथा अनेन
 गौरीपतित्वेपितवालाभाद्विषमपिबत् इतिगौर्याअपिअधिकगुणेतिभावः

॥ व्यालोलः केशपाशस्तरलितमलकैः स्वेदलोलौकपोलौ ॥

॥ क्लिष्टादष्टाधरश्रीः कुचकलशरुचाहारिताहारयष्टिः ॥

॥ कांचीकांचिद्रताशांस्तनजघनपदं पाणिनाच्छाद्यसद्यः ॥

॥ पश्यंतीचात्मरूपंतदपिविलुलितं स्रग्धरेयांधिनोति ॥ ६ ॥

व्यालोलइति इयंराधातदपितथाधिनोतिप्रीणयति अर्थात्कृष्णं कीदृ
शीराधापाणिनाहस्तेन जघनयोः पदं आभोगंसद्यः आच्छाद्य आत्मरूपंपश्यं
ती विलुलितां म्लानां स्रजंधारयतीति पुनः कीदृशी आत्मरूपंपश्यंती आ
त्मरूपमेवाह केशपाशो व्यालोलः इतस्ततो विक्षिप्तोऽभूत् अलकैश्चूर्णकुं
तलेस्तरलितं स्थानाच्चलितं कपोलौ स्वेदेन घर्मजलेन लोलौ व्याप्तौ दष्टाधरः
श्रीः खंडिताधरलक्ष्मीः स्पष्टाव्यक्ता कुचकलशरुचास्तनघटदीप्त्या हारयष्टिः
मुक्ताकलापः दूरीकृत्य कांचीरसना कांचीदाशांदिशंगता चलितायद्य
पीतिसर्वत्रयोजनीयं स्रग्धरानामकंचंदश्चेदं

॥ ईषन्मीलितदृष्टिमुग्धहसितः सीत्कारधारावशात् ॥

॥ वक्तव्याकुलकेलिकाकुविकशदंतां शुधौतांधरं ॥

॥ श्वासोत्कांपिपयोधरोपरिपरिष्वंगत्कुरंगीदृशो ॥

॥ हर्षोत्कर्षविमुक्तनिःसहतनोर्धन्यो धयत्याननं ॥ ७ ॥

ईषदिति कुरंगीशो हरिणनयनायाः आननं मुखं धन्यो भाग्यवान् जनो धयति
पिबति कीदृश्याः कुरंगीदृशः श्वासेन कामजनितेन स्वरपवनेन उन्नद्धौ किं
चिच्चलितौ पयोधरौ स्तनौ तयोरुपारेपरिष्वंगादालिंगनात् यः हर्षोत्कर्षः हर्षा
धिक्यं तेन विमुक्तात्यक्ता सालसा अतएव निःसहा कार्याक्षमा तनुः शरीरं यस्याः प

रिष्वंगंकृत्वा आलिंग्य धन्यो धयति पिबतीति भावः कीदृशमाननं ईषत्मीलित
दृष्टिमुकुलितनयनं मुग्धसुंदरं हसितं हास्यं यस्मिन् पुनः कीदृशं सीत्कार
धारावशात् कामविकारपरंपरावशात् अव्यक्ता आकुलाया केलिस्तस्यां यः
काकुः शोकभीत्यादिभिः ध्वनिविशेषस्तेन विकसंतः प्रकटीभवन्तो ये दंताः दश
नास्तेषामंशुभिः किरणैर्धौतः क्षालितः अधरो यस्मिन्

॥ अथ सानिर्गतबाधाराधास्वाधीनभर्तृका ॥

॥ निजगादरतिक्लांतं कांतं मंडनवाञ्छया ॥ ८ ॥

॥ इति सहसा सुप्रीतं सुरतांते मानितां तस्मिन्नांगी ॥

॥ राधाजगादसादरमिदमानंदेन गोविंदं ॥ ९ ॥

अथेति अथानंतरं राधासुरतांतरे आनंदेन गोविंदं कृष्णमिदं वक्ष्यमाणं सादरं नि
जगाद कीदृशी सहसा ईषद्वास्ययुक्तानिर्गता आसमंताद्भावेन बाधाकामपी
डायस्याः सा सुखेनाधीनः भर्ता प्रियो यस्याः सा किमर्थं निजगादेत्यत आह
मंडनवाञ्छया प्रियकर्तृकालंकरणवाञ्छयेत्यर्थः तस्याः स्वाधीनभर्तृकायाः लक्ष
णं भरतशास्त्रे उक्तं क्षणं कराहते नैव क्षणं चरणपातिते कंदुकेनेव कांतेन
क्रीडेत्स्वाधीनभर्तृका कथं भूतं कृष्णं कांतं प्रियं कमनीयं सुंदरं पुनः कीदृशं
रतौ सुरते क्लान्तं परिश्रान्तं

॥ रामकरीरागेण यतिताले गीयते ॥

॥ कुरुयदुनंदनचंदनशिशिरतरेण करेण पयोधरे ॥

॥ मृगमदपत्रकमत्रदनोभवमंगलकलशसहोदरे ॥

॥ निजगादसायदुनंदने ॥ क्रीडति तद्दयानंदने ॥ ध्रु० ॥ १ ॥

यद्राधानिजगादतदेवगीतेनाहकुर्विति रामकरीरागः हृदयानंदनेचित्त
 हर्षके यदुनंदनेकृष्णेकीडतिसतिसाराधानिजगादउक्तवती किंनिजगा
 देत्यतआह हेयदुनंदनकृष्णत्वंममअत्रास्मिन्पयोधरेकरेणस्वहस्तेनमृगमदप
 त्रकं कस्तूरिकापत्रावलींकुरु कीदृशेनकरेण चंदनवच्छिशिरेणअतिशी
 तलेनकीदृशेपयोधरेमनोभवस्यकामस्यमंगलायकलशः पूर्णकुंभस्तस्यसहोदरे
 तुल्ये मंगलंहिरण्यमितिवा

॥ अलिकुलगंजनसंजनकरतिनायकसायकमोचने ॥

॥ त्वदधरचुंबनलंबितकज्जलमुज्ज्वलयप्रियलोचने ॥ २ ॥

अलीतिहोप्रेयकृष्ण त्वंलोचनेमदीयेनेत्रेत्वदधराभ्यांचुंबनेनलंबितंगालितंक
 ज्जलंउज्ज्वलय पुनरुदीपय कीदृशंकज्जलं अलिकुलस्यभ्रमरसंघस्यगंजनमभि
 भवं संजनयतीतिसंजनकंविधायकं कीदृशेलोचने रतिनायकस्यकामस्य
 सायकान्मोचयतितस्मिन्नयनकटाक्षप्रत्यंचिकामासाद्यकामोबाणान्मोचय
 तीतिभावः एतत्प्रेरणायकामोबाणंमुंचतीत्यर्थः

॥ नयनकुरंगतरंगविलासनिरोधकरेश्रुतिमंडले ॥

॥ मनसिजपाशविलासधेरशुभवेशनिवेशयकुंडले ॥ ३ ॥

नयनेति हेशुभवेशरुचिरालंकारवेशकृष्ण त्वंममश्रुतिमंडलेकर्णप्रदेशेकुंड
 लेनिवेशय कुंडलयुगमंस्थानंस्थापय कीदृशेश्रुतिमंडलेनयनेएवकुरंगोमृगस्त
 स्यतरंगाविलासस्यउत्फालगमनस्यनिरासंनिषेधंकरोतीति पुनःकीदृशे मन
 सिजस्यकामस्ययः पाशस्तस्यविलासंसादृश्यंलीलांधारयतीति पाशः पशु
 गमननिरोधकोभवतीति

॥ भ्रमरचयंरचयंतमुपरिरुचिरंसुचिरंममसन्मुखे ॥

॥ जितकमलेविमलेपरिकर्मयनर्मजनकमलकंमुखे ॥ ४ ॥

भ्रमरेति हेरुणममसन्मुखेसुंदरमुखेअलकंकेशपाशंकर्मयप्रसाधयमंडयेत्यर्थः
कीदृशमलकंउपरिमुखोपरिसुचिरंबहुकालंव्याप्यरुचिरंभ्रमरसमूहंरचयंतं
कारयंतं स्वजातीयबुध्याभ्रमरस्तत्रपततीतिभावः यद्वामुखकमलस्थानी
यंकमलेभ्रमरास्तिष्ठंतितद्वत् कीदृशेमुखे जितंकमलयेनतादृशे विमले
निर्मलेकीदृशमलकं नर्मजनकंकीडाकारकं

॥ मृगमदरसवलितंललितंकुरुतिलकमालिकरजनीकरे ॥

॥ विहितकलंककलंकमलाननविश्रमितश्रमसीकरे ॥ ५ ॥

मृगमदेति हेकमलाननरुणत्वंअलिकरजनीकरेललाटचंद्रे तिलकंकुरु
मृगमदरसेनवलितंनिर्मितंअतएवललितंमनोहरं पुनःकीदृशं विहिताकृ
ताकलंकस्यांकस्यषोडशभागोयत्र अथवाकलाशोभायत्राद्वितीयाचंद्रप्रायं
तिलकंकुर्वित्यर्थः कथंभूतेऽलिकरजनीकरे विश्रमिताःउपशांताःश्रमसी
कराःप्रयासजलकणायत्र एतेनचंद्रोपिप्रकटलाञ्छनञ्छविर्दृश्यतइति

॥ ममरुचिरेचिकुरेकुरुमानदमनसिजध्वजचामरे ॥

॥ रतिगलितेललितेकुसुमानिशिखंडिशिखंडकडामरे ॥ ६ ॥

ममेति हेमानदमानखंडन मानदायकवा ममरुचिरेसुंदरेचिकुरे जात्ये
कवचनंकुसुमानिपुष्पाणिकुररचत्येयर्थः कीदृशेचिकुरेमनसिजस्यकामस्य
ध्वजचामरतुल्ये पुनःकीदृशे रतिगलिते सुरतसमयेमुक्तबंधने पुनःकीदृ

शे ललितेशृंगारचेष्टयायुक्ते पुनःकीदृशे शिखंडिनोमयूरस्यशिखंडस्येव
पिच्छस्येवाडामरआटोपोयस्यआटोपोआडंबरमित्यर्थः

॥ सरसघनेजघनेममशंबरदारणवारणकंदरे ॥

॥ मणिरसनावसनाभरणानिशुभाशयवासयसुंदरे ॥ ७ ॥

सरसेति हेशुभाशय महोदारचित्त त्वंममसुंदरेजघनेमणिरशनामणियु
क्तघंटिकावसनानिवस्त्राणे आभरणानिअलंकरणानि वासयपारेधानंका
रय कीदृशेजघने सरसःकामजनकः घनोनिबिडश्च पश्चात्कर्मधार
यः पुनःकीदृशेशंबरदारणः कामः सएववारणःकुंजरस्तस्यकंदरेवासस्थाने

॥ श्रीजयदेववचसिशुभदेत्तदयंसदयंकुरुमंडने ॥

॥ हरिचरणस्मरणामृतनिर्मितकलिकलुषज्वरखंडने ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीगीतगोविंदेचतुर्विंशतिःप्रबंधः ॥

श्रीजयदेवेति हेभक्तजनत्वंमंडनेअलंकारभूते शुभदेकल्याणप्रदे श्रीज
यदेववचसिगीतरूपे हृदयंमनःसदयंदयायुक्तंतत्परंकुर्वित्यर्थः कीदृशेवच
सि हरिचरणस्मरणामृतेनकृतंकलिकलुषज्वरस्य कलिकृतपापरूपज्वरस्यखंड
नंनाशोयेन

॥ रचयकुचयोःपत्रंचित्रंकुरुष्वकपोलयोः ॥

॥ घटयजघनेकांचीमंचस्रजाकवरीभिरं ॥

॥ कलयवलयश्रेणींपाणौपदेकुरुनूपुरा ॥

॥ वितिनिगदितःप्रतिःपीतांबरोपितथाकरोत् ॥ ९ ॥

रचयेति इति राधयानिगदितः उक्तः प्रीतः संतुष्टः पीतांबेरापितथाऽकरोत्
इति किं हेरुण्णममकुचयोः स्तनयोश्चित्रं चित्रविशेषं रचय कपोलयोः पत्रं प
त्रावलीं करेण रचय कुरुष्व जघने कांचिं क्षुद्रघंटिकां अपर्य स्रजापुष्पमालया क
वरीभरं केशपाशं अंचय पूजय बंधनं कुर्वित्यर्थः हस्ते वलयश्रेणीं कंकणपातैः
स्थापय पदे चरणयोः नूपुरौ कुरु स्थापय गीतोक्तस्य संक्षेपार्थकथनेन न दोष उक्तः

॥ पर्यकीकृतनागनायकफणाश्रेणीमणीनांगणे ॥
॥ संक्रांतप्रतिबिंबसंवलनयाविभ्रद्वपुर्विक्रियां ॥
॥ पादांभोरुहधारिवारिधिसुतामक्षणादिदक्षुःशतैः ॥
॥ कायव्यूहमिवाचरन्नुपचिताकूतोहरिः पातुवः ॥ २ ॥

पर्यकीकृतेति उपचितं समृद्धं आकूतं कामभावो यस्य स हरिः कृष्णः वः युष्मा
न्पातु कीदृशो हरिः वपुर्विक्रियां देहविक्रियां शरीरपरा मित्यर्थः विभ्रद्वारयन्
किं कुर्वन् पर्यकीकृतः शय्यास्थाने कृतो नागनायकः शेषस्तस्य फणाश्रेणीफणास
मूहस्तस्य मणयस्तेषां गणे समूहे संक्रांतं संबद्धं तत्प्रतिकृतिस्तस्य संकलनया अ
न्वयेनास्मिन्नेत्यर्थः ॥ कायव्यूहमिव बहुशरीरतामिवाचरन् कुर्वन् कि
मिति कायव्यूह इत्यत आह पुनः कीदृशः पादांभोरुहं श्रीकृष्णचरणकमलंधा
रयतीति धारिणीया वारिधिसुतालक्ष्मीस्तां अक्षणां शतैर्नेत्रसहस्रैर्दिदक्षुः द्रष्टुमि
च्छुः लक्ष्मीदर्शनं नेत्रद्वयेन तथानसंभवतीति कायव्यूहेन नेत्रबाहुल्यात्

॥ यद्वांधर्वकलासुकौशलमनुध्यानंचयद्वैष्णवं ॥
॥ यच्छृंगारविवेकतत्त्वरचनाकाव्येषु लीलायितं ॥
॥ तत्सर्वजयदेवपांडितकवेः कृष्णैकतानात्मनः ॥
॥ सानंदाः परिशोधयंतु सुधियः श्रीगीतगोविंदतः ॥ ३ ॥

यद्गांधर्वोते यत्जयदेवकवेः गांधर्वकलासुगानविद्यामुकौशलंपटुत्वंप्रावीण्य
 मित्यर्थः अस्तीत्यध्याहारः यद्वैष्णवंविष्णोरनुष्ठानमस्ति तथा शृंगाररसस्य
 योविवेकः संभोगविप्रलंभादिरूपेणयद्विवेचनं तस्यतत्त्वंअर्थज्ञानंतस्यरच
 नासुलीलायितंकीडाविलाससर्वस्वंयद्वालीलायुतं शृंगारादिरसविभावनम
 स्ति तत्सर्वजयदेवपंडितकवेः श्रीगीतगोविंदतः गीतगोविंदग्रंथात्सु
 धियः परिशोधयंतु विवेकिनः विचारयंतु सर्वतोभावेनशुद्धंकुर्वन्वित्य
 र्थः कीदृशस्यजयदेवपंडितकवेः कृष्णैकतानात्मनःकृष्णपरायणस्येत्यर्थः
 जयदेवपंडितःशास्त्राध्यापकः कविःकाव्यकर्ताचेतिजयदेवपंडितकवेःश्रीश
 ङ्खदस्तुग्रंथांतेमंगलार्थं

॥ श्रीभोजदेवप्रभवस्यराधादेवीसुतश्रीजयदेवकस्य ॥

॥ पराशरादिप्रियवर्गकंठेश्रीगीतगोविंदकवित्वमस्तु ॥ ४

श्रीभोजदेवेति पराशरादयःकविश्रेष्ठास्तेषांवर्गोगोष्ठीतस्यकंठेगलदेशेअस्तु
 तस्यश्रीगीतगोविंदकवित्वंभोजदेवप्रभवस्यभाजेदेवोत्पन्नस्यतथारोधादव्याः
 सुतस्येत्यनेनस्वपितृप्रतिपादनेनमंगलमाचररितं निजग्रंथे आशीरपिद
 तेतिराधास्मरणात्आनंदयुक्तताद्योतिता .

॥ साध्वीमाध्वकिंचितानभवतिभवतःशर्करेकर्कशासि ॥

॥ द्राक्षेद्रक्ष्यंतिकेत्वाममृतमृतमसिक्षीरनीरंरसस्ते ॥

॥ माकंदक्रंदकांताधरधरणितलंगच्छयच्छतिभावं ॥

॥ यावच्छृंगारसारस्वतमिहजयदेवस्यविष्वग्वचांसि ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीगीतगोविंदे महाकाव्ये जयदेव ॥

॥ पंडितकृतौ प्रीतिपीतांबरो नाम द्वादशः सर्गः ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

साध्वीति विष्वक् सर्वतः यावच्छृंगारसारस्वतं भावं जयदेवस्य वचांसि यच्छंति ता
वत् हेमाध्वीक मधोभवतस्तव मधुरमहामिति चिंता साध्वी न भवति हेद्रक्षेत्यां
केद्रक्षंत्या स्वादयंति अमृतमृतमसि हेक्षीरनीरं रसस्ते माकंदकंद आकोशंकु
रु किंच हेकांताधारत्वं पातालं गच्छा श्रीजयदेवकाव्यमधुराख्य भगवद्रसा स्वा
दनिर्वृता जनास्तदेकनिष्ठाः संतः एतेषांति रस्कारं करिष्यंतीति भावः

लक्ष्मीदासतनूजेन भीषदासेन धीमता कारिता गीतगोविंदटीकेयं सुखदास्तु वः
भीषदासनियुक्तेन कृष्णपत्यात्मसेविना नारायणेन सुकृतं गीतगोविंदटिप्पणं
टिप्पणे चेन्मदिये वैस्खालितं स्यात्प्रमादतः न कर्तव्यो ममाक्षेपोगं नुहिं सवं
लितभवेत्

इति गीतगोविंदसटीकं

समाप्तं

मोतीतिअलीपरमात्मरूपेणसर्वातर्यामीत्यर्थः विश्वव्यापीत्यर्थः १ अथदशा
 वतारवर्णनमारभते वनजौवनजौखर्वस्त्रिरामीसरूपोरूपः अवतारादशैवे
 तेरुष्णस्तुभगवान्स्वयं १ वनमालीवनेजलेमालतेशोभतइतिवनमालीवनेस
 लिलकाननेत्यमरः मत्सरूपीविष्णुःनोवतु कीदृशःबलमालीबलेनशंखासुरो
 मूलनकरणेनबलेनमालतेसौ पुनःवनमालीकूर्मरूपीविष्णुःनोस्माकमवतु की
 दृशःबलमालीसकलभूभरणनिष्पंदफणामंडलानंतोद्वेहनकरणेनबलेनमालते
 सौ पु० व० वनेरण्येमालतेसौ० वराहरूपीविष्णुःनोवतु की०ब० सागर
 निमग्नमहिमंडलोद्धरणकरणेनमालते पुनःवनमालीनृसिंहरूपीविविष्णुः
 नोवतु की०ब० हिरण्यकशिपुसमुच्छेदकरणेनबलेनमालतेसौ पुनःअघनमा
 ली अइवरुद्रइवघनंयथातथामालतइतिअघनमालीयद्वाअघनंह्रस्वंमालीवाम
 नरूपीविष्णुःनोवतु की० ब० बलेनबलिच्छलनकरणेमालतेसौ पुनःवनमा
 लीरुद्रस्वर्यानत्वातीर्थार्थवनेपरिभ्रमन्जामदग्न्यरूपीविष्णुःनोवतु की० ब०
 सकलक्षत्रियोत्पादनकरणेनबलेनमालतेसौ पुनःवनमालीदंडकारण्यदेशे
 रामरूपीविष्णुःनोवतु की० घनमालीघनवत्श्यामः पुनःकी० ब० पौल
 स्त्याद्युच्छेदकरणेनमालतेसौ की० ब० बलरामेतिसरामपदेनमालतेसौबल
 लभद्राऽरूपीविष्णुःनोवतु कीदृशःबलमालीकालिंदीकर्षणेनबलेनमालतेसौ
 की० ब० घनमालीशरदंबुदगौरः पुनःअवनमालीअवनेनरक्षणेनमालतेसौ
 बुधरूपीविष्णुः नोवतु की० ब० प्राण्यहिंसादिकरणेनबलेनमालतेसौ पुनः
 की०ब०बलेनमल्लेच्छोच्छेदनकरणेनमालतेसौ कल्कीरूपीविष्णुःनोवतु अथसं
 मोहनकाममंत्रोत्धारणपक्षमाह संमोहनकाममंत्रमयरूपोहरिःनोवतु मंत्रमयत्वं
 विशिनाष्टि मालीनःमाशक्तिःसामान्यस्वरास्तेषुआलीनः ककारः तद्रतत्वेनैवो
 च्चार्यमाणत्वात् प्रथमत्यागेकारणाभावात्इतिन्यायेनककारोग्राह्यः तथा
 चककारात्मकइत्यर्थः घनमालीघनेनमायस्यसः घनमःइंद्रःतस्यइदंबीजघन
 मंतदलतीतिघनमालीतथाचलकारात्मकइत्यर्थः मालीनःमायाःइदंतस्मिन्

इकारेआलीनः पुनःमालीनःमःचंद्रः अलीनोअस्मिन्असौ तदुक्तंशारदा
तिलकेब्रह्माभूम्यांसमासीनः शांतिविंदुविभूषितः बीजंमनोभुवः प्रोक्तंजग
त्रितयमोहनं १

॥ विधुसुहृद्विरहानलपीडिता ॥

॥ विधुसुहृत्तरलानिलपीडिता ॥

॥ विधुसुहृद्वदनालिमपीडिता ॥

॥ विधुसुहृत्सुगिरोकिरदीडिता ॥ २ ॥

विधुसुहृदिति विधुसुहृत्विधुःविष्णुः सुहृत्प्रियोयस्याः साराधिकाविधुश्चंद्रम
सिविष्णौविधुःकर्पूरकामयोरितिविश्वः अलीसखींप्रतिईडिताःस्तुत्याःसुगिरः
अकिरत्उवाचेत्यर्थः कीदृशीविधुसुहृद्विरहानलपीडिता विधुःविष्णुःसएवसु
हृत्प्रियःतस्यविरहःवियोगः सएवअनलःबन्धिःतेनपीडितापुनःकीदृशी विधु
सुहृत्तरला विधुश्चंद्रस्तस्यसुहृन्मन्मथःतेनतरलाचंचला चंचलंतरलंचैवपारि
प्लवपारिप्लवइत्यमरःयद्वाविधुःकर्पूरः तस्यसुहृत्समस्तरलोहारमध्यमाणिर्यस्याः
सा तरलःस्यान्मध्यगोमणिरितिशाश्वतःकामज्वरान्निस्तेजस्कमुक्ताइत्यमरः
पुनःकीदृशी अनिलपीडिताअनिलोमलयानिलः तेनपीडितापुनःविधुसुहृद्व
दनाविधोश्चंद्रस्यसुहृत्समंतुल्यंवदनंयस्याःसा विरहसमयत्वात्चंद्रसाम्यंस्फुट
मेव यद्वाकर्पूरपांडुरवदना पुनःकीदृशी ईडितास्तुत्या पुनःकीदृशी अपी
डिताएनरुष्णेनपीडिताअपीडिता यद्वाअपिईडिताइतिपदच्छेदः कर्तव्यः
रुष्णविरहपीडितेत्यर्थः

॥ उदयतेदयतेतिमिराकरैशशिकरैरकरै ॥

॥ स्तिमिराकरैः ॥ दिशमिमांचरमांचरम ॥

॥ रमंकमलकोमललोललोचनं ॥ ३ ॥

उदयतेइति हेसखिशशोचंद्रः उदयतेचपरंकरैः इमां हस्तेवर्तमानां दिशं उदयते
 प्राप्नोति रूपयतीत्यर्थः रूपयितृत्वे हेतुमाह कीदृशैः करैः तिमिराकरैः तिमिरस्य अ
 करैः अकर्तृकैः यद्वा तिमिरं आसमंतात्किरंति हिंसंतीति तिमिराकरैः तद्वत्तद्ध्वांत
 नाशकैरित्यर्थः चपरंकरैः मांदयते पीडयतीत्यर्थः दयदानगतिहिंसादर्शनेषु
 भौवादिकः पीडनत्वमाह कीदृशैः करैः अकरैः अकंदुःखं रातिददतीति दुः
 खदैरित्यर्थः यद्वा कंजलं रांति स्वीकुर्वतीति कराः न भवंतीति अकरास्तैरुष्णैरि
 त्यर्थः अतस्त्वं रमारमं लक्ष्मीकांतं प्रति चरगच्छ सः रमासक्तोस्ति अतः स नागमि
 ष्यति कीदृशं रमारमं कमलकोमललोललोचनं लुल्यते तल्लोललोलत्वं ला
 तः तेलोलले कमलंसरोजमिव शृंगीवास इव कोमले मनोहरे लोलले चंचले लोच
 ने यस्य तं यद्वा कीदृशः शशी अंकमलकः अंकः कलंकः स एव मलयस्मिन्तदंक
 मलंकं मूर्धायस्य सः एतत्पक्षे कीदृशं रमारमं लक्ष्म्या क्रीडंतं यद्वा चरमां दिशं अं
 त्यामवस्थां दयते प्रापयति पुनः कीदृशं रमारमं लक्ष्मीरमं यद्वा शशी कमलः के
 मुखे मलकः दुःखद इत्यर्थः

॥ कुमुदबंधुरबंधुरबंधुरः सतनुते ॥

॥ तनुते तनुते ततः ॥ हिमकरो हिमतां हिमतां ॥

॥ नतां किमनुमांसदृशंसदृशं विधोः ॥ ४ ॥

कुमुदबंधुरिति हेसखि हिमकरः चंद्रः मां अनूदिश्य अहिमतां उष्णतां तनु
 ते विस्तारयति हियत्तत्विधोः सदृशं कुलपरंपरागतं विरहिणी पीडनं उ
 चितं किं कीदृशं मां नतां मतां मान्यां पुनः कीदृशीं मांसदृशंसज्ञानं दृक्ज्ञाने ज्ञात
 रि त्रिष्वित्यमरः कीदृशः हिमकरः अबंधुरः अपां अंधुः कूपः तं राति प्राप्नोती
 त्यबंधुरः शीतलः पुंस्येवांधुः प्रही कूप इत्यमरः पुनः कीदृशः कुमुदबंधुरबंधुरः कु

मुदानांबंधुरः प्रियः बंधुरित्यर्थः पुनः कीदृशः अतनुतेततः अतनुतां महत्वं तनु
ते प्राप्तः अतएव नुतांस्तोतृत्वं इतः स एव इति ततः यद्वा अइति पदच्छेदः हिमकरः
शीतहस्तः अः विष्णुः मां अनूद्विश्य विधोः चंद्रमसः सदृशं समानं अहिमतां उष्ण
तां परितापंतनोति की० अः कौपृथ्व्यां मुत् हर्षो एषां ते कुमुदः कुमुदां जला
नां अबंधवः राक्षसादयः तान् रातिगृण्हाति इति कुमुदबंधुरः दुष्टहंता स चासौ बं
धुरबंधुः शिष्टसुहादित्यर्थः

॥ कमलिनीमलिनामलिनालिनाविचलता ॥

॥ चलतासुलताशुभां ॥ विधुतभां विधुतां विधु ॥

॥ भानुभिर्नयनयोरनयोर्नयसीनयोः ॥ ५ ॥

पुनः प्रकारांतरेण चंद्रां निंदति कमलिनीति हे अलित्वं इमां कमलिनीं नयो दीर्घ
योः अनयोः नामनयोः नानयसिनापास्यसि कीदृशः मलिनालतासुविचल
ताललिनाविधुतांत्यक्तां पुनः की० लताशुभां लताश्रेष्ठां की० चंद्ररश्मिभि
र्विधुतभांत्यक्तकांतिं यथा केनचित्पुंसाकरस्पृष्टां काचित्प्रोषितभर्तृकांत्यजाति
यद्वा मलीकृष्णः गोपीविहारत्वादित्यर्थः मलिनाकृष्णेन विधुतांत्यक्तां लताशु
भांगोपीश्रेष्ठांतनुत्वाल्लतासाम्यं विधुभानुभिः विधुतभां दुःखकृतां मां पश्य
सि अतो कृष्णानयनाय गच्छेत्यर्थः

॥ सखिविभातिविभातिविभाविभानसरसी ॥

॥ सरसासरसारसैः ॥ अलिकुलौवधुताविधुता ॥

॥ धुताविनमदब्जमुखीविमुखीस्थिता ॥ ६ ॥

पुनः भंग्यतेरण चंद्रां निंदति सखीति हे सखिविधुनेंदुनाविधुतामुकुलितपंके

रुहाकृताअतएवअलिकुलैःशिलीमुखवृंदैःसरसासरसारसैः सरसंसविलासमा
 सरांतिशब्दंकुर्वातेतेसरसाः हंसाः तैश्चतैश्चधुतात्यक्ताअतएवअतिविभावि
 भिः पक्षिभिःयत्कांतिः तस्याअतिकांताअतएवविभा गतकांतिरविभाकृष्ण
 कांतिसदृशीविनमदब्जमुखीविनमांतिअब्जमुखानियस्याःसातएवविमुखीमु
 खीपराङ्मुखीस्थितासरसीनविभातिएतादृशीदृष्ट्वादुःखातिशयंप्राप्नोति अ
 तःकृष्णमानयेत्यर्थः

कुमुदिनीदयितोदयितोनतांनिजकरै
 रकरैर्दहतिस्फुटं ॥ यदयमेकपदेविपदे
 भवद्विकचपुष्करिणीहरिणीदृशः ॥ ७

पुनःभग्यंतरेणचंद्रंनिंदति कुमुदिनीति हेसखिकुमुदिनीदयितः चंद्रःअक
 रैःअकंदुःखरांतिददातितेअकरास्तैःदुखदैरित्यर्थः निजकरैःस्वकिरणैःदयि
 तोनतांदयितेनभर्त्राऊनतांस्वामीशून्यांविरहिणीमित्यर्थः स्फुटंअत्यर्थंयथात
 थादहतितापयतिपीडयतीत्यर्थः अथदृष्टांतमाह कुतःयतोयतःकारणात्अयं
 चंद्रःविकचपुष्करिणीप्रफुल्लपद्मिनीसैवहरिणीदृक्कांतातस्याः विपदेविपत्तये
 एकपदेविपत्तयेतत्क्षणेक्षणमात्रंअभवज्जातः

विधुरिताधुरिताधुरितादहन्विधुरयंजनि
 तोजनितोऽंकभृत् ॥ इहतदक्षिगतेक्षिगते
 ब्जिनारविमतिर्विमतिर्निमिमिलसा ॥ ८

विधुरिति धुरिप्रथमतःविधुरिताःविरहिण्यःताःप्रसिद्धाःवनिताः दहन्तापय

न् अयंविधुःविध्यतिविरहिणामिति विधुः चंद्रःजनितःजन्मतःअंकभृतजनितः
जातः संभूतःनहन्याद्विपदंप्राप्तंकातरंवाप्रतिक्षतमिति भावः कीदृशाःताःधुरि
ताःधुरंमुख्यत्वंइताः प्राप्तःअतःदृष्टांतमाहकुतःयतःहेतोः क्षिगतेक्षिणीणत्वंग
तःक्षिगतःतस्मिन्नामैकदेशग्रहणंनामग्रहणमिति न्यायात्क्षिणीणत्वंगतइत्यर्थः
इहचंद्रमसिअक्षिगतेसतिदृक्प्राप्तेसतिरविमतिः सूर्यसक्ताविमतिःविरुद्धबुद्धिः
चंद्रमसीतिभावः अब्जिनीपाद्मिनीनिमिमिलमुकुलिताबभूवसकलंकिनिदृष्टेस
तिनेत्रोन्मीलनंरविदर्शनंकुर्यादितिभावः

मलयपन्नगपन्नगमंडलीकवलितोवलि
तोनुवनानिलः ॥ अदयमंगमदंगमदं
गकंदहतियत्भ्रमयंभ्रमयन्नयं ॥ ९ ॥

मलयपन्नगोति हेआलिवालितःआगतःकवलिःकामधेनुःवनानिलःवनवायुःमल
यस्यपदः प्रांतपर्वताः पादाःप्रत्यंतपर्वताइत्यमरः तेषुनगाः वृक्षाः तेषुपन्नगाः
सर्पाःतेषांमंडलोआलिःतयाकवलितःपीतः नुवितर्केनुःपृच्छायांवितर्केचेत्यमरः
कुतःअंगआलिहआलि स्युःप्याट्पांडंगहेहैभोरेहोसंबोधनार्थकाइत्यमरः यत्त
तः कारणात्भ्रमयन्भ्रांतिकारयन्अंगमत्अंगानिमथ्नातीतिअंगमदंगमथ
कःअयंवायुःभ्रमयंभ्रमंप्राप्तंमदंगकंह्रस्वशरीरंसयौवनमित्यर्थः अदयंदयारहि
तंयथातथादहतितापयतीत्यर्थःअन्यथाकथंपीडयतीत्यर्थः

अयिरसालवनीनवनीरनीरनवनीनवनी
पवनीवती ॥ अलिकुलालिकुलालिकुला
कुलाप्रतिहिमामहिमामहिमाहिमा ॥ १०

अयीति नवनीनवीनत्वंप्राप्तानवानूतनायेनीपाः कदंबास्तेषां वनीवनंतद्वतीस
 किसलयकदंबयुक्ता इत्यर्थः अतएवानवनी अरक्षकामत्पीडनतत्परा इत्यर्थः
 अलिकुलालिकुला अलिनांकुःस्थानं अभ्रमित्यर्थः तांलांतिस्वीकुर्वतीतेको
 किलास्तेषां आलिस्तस्याः कुलगृहं यस्यां को किला सक्तेत्यर्थः कुलंकुले गणेगेहेदे
 हे जनपदेपिचेत्यमरः अलिकुला कुला अलि वृंदा सक्ता अतएवाहिमा अहेः सर्पस्य
 मा इव मायस्याः सर्पवत् भयानकाव्यथकाचेत्यर्थः हिमाशीतलारसालवनी सह
 कारवनं हस्वार्थे ङीप् अहिमां उष्णां तद्विरहवतीं मां प्रति रनीः रः अभिः तन्नयति
 सा अस्ति हि अनलतापजननीत्यर्थः

बकुलमाकुलमालिपरागितं मधुपराग

परागपरा लेभिः ॥ विशदशारदशार

दशारदं शशकलंककलंककलंकितं ॥ ११

बकुलमिति हे अलितद्वकुलं बकुलपुष्पं दृश्यते की० परागितं संजातं किंजल्क
 पुनः कीदृशः मधुपरागान्पिबंतिते मधुपरागपा अतएव रागपराः स्नेहगाय
 नपरास्ते च ते अलयश्च तैरा कुलं व्याप्तं पुनः कीदृशं विगतं शंसुखं यस्याः सा वि
 शा सुखासादशा एषां ते विशदशा विरहिणी जनास्तान् अर्दति पीडयति तत्तं
 अराती सा शारादशा वस्था एषां ते स्त्रियादि सुखं भुंजाना तेषां आ अस्त्यंतरं अन
 लंतापं द्यति खंडयति एवं विधं वियोगिनाम सुखदं सुखप्राप्तानां तापखंडनमित्यर्थः
 पु० की० शशकलंककलं शशकलंकश्चंद्रः तस्य कलाकांतिरिव कांतिर्यस्य तच्च
 द्रसदृशं व्यापकी मतिभावः पु० की० ककलंकितं केन वायुना कलंकितं कंपितं

नवमशोकमशोकमशोकदेशुरभितारभि
तालिरतारतं ॥ सखिसमाश्रयमाश्रयमा
श्रयकमलिनीमलिनीपइवागतः ॥ १२ ॥

नवमशोकमिति हेअशोकदेशो कंद्यतिसाशोकदानशोकदाअशोकदातस्याः
संबोधनेहेअशोकदेशेदुःखितेत्वंनवंअशोकंअशोकनामानंवृक्षआश्रय की० अ
शोकंशोकरहितं पु० की० सुरभितारभितालिरतारतंसुरभितयासुगं
धतयारभिताअनन्यशोभासंजाताःपुष्परागरंजिताइत्यर्थः तेचतेअलयश्चते
षारंतरतिसुखंतस्मिन्नारतं आश्रितं भ्रमराणांसुखमस्तिअतस्तेदुःखंहारि
प्यंतीत्यर्थः पु० की० माश्रयंमायाःशोभायाःआश्रयंस्थान अतोहेसखि
सःमाश्रयः लक्ष्मीपतिःआगतएवेतिअवेहि कइवयथाअलिनीपःभ्रमरिणीप
तिः कमलिनींप्रतिआगच्छति तथाहरिलक्ष्मीमुक्तात्वांप्रत्यागतएवजानि
हीत्यर्थः १२

॥ सखिहितासिमतासिमतात्थमांनवमशो ॥
॥ कमशोकमशोकदां ॥ तदिहमामवमामव ॥
॥ माममांव्रजहरिंनवनीरदनीरदं ॥ १३ ॥

सखीति हेसखित्वंहितापूर्वाप्रियाअधुनात्वंअसिमताअसेरिवमतंअभिप्रायंय
स्याः असिवत्पीडाकर्त्रीत्यर्थः मतामान्यासि कुतःयतःत्वंमांनवंअशोकं
अत्थब्रूषे की० अशोकंअस्याविष्णोःशोकोयस्मादसौतंतदर्शनादधिकदुःख

दमित्यर्थः की० मांअशोकदांअस्यविष्णोःशोकंदुःखंददातीत्यात्मनेत्यर्थः
 अशोकदातांतत्तस्मात्वंहंरिंजगच्छ मांअवादुःखतःअवरक्ष की० मांअ
 मांअशोभांविष्णुविरहेणकार्शितां की० इहंइंकामंजिहीतेप्रामोतिइहसकामुक
 मित्यर्थः यमकत्वादनुस्वारच्युतांकारः पु०की० मामवंमालक्ष्मीर्मोब्रह्मा
 तौवातिगच्छतिइतिमामवं लक्ष्मीब्रह्मभ्यामपिसेवितमित्यर्थः पुनःकीदृशःनव
 नीरदनीरदं नवनूतनोयोनीरदःमेघःतस्यनीःनितराईःयाशोभातांरदातिप्रा
 मोतिनवांबुदश्याममित्यर्थः

॥ इतिसखीगदितागदितादितानवनरा
 यवरायवरायवा ॥ इतिगिरंकलयाकल
 याकलापटुगिरामृदुतामृदुतादुता ॥ १४ ॥

इतीतिकलानाम्नीसखीकलयागंभीरयागिराअनवनरायनवनरःनवनरःनन
 वनरःअनवनरःतस्मैपुराणपुरुषायइतिवक्ष्यमाणांगिरंयत्पटुयथातथाआदितद
 दातिस्मकी० गिराकंसुखंलातिददातिसाकलातयाप्रियोषेतेनसुखकारिणेत्य
 र्थःपु.की. मृदुतामार्दवंअमृदुताकेठारंत्वताभ्यांदुनोतीतितयाकी. कलातयाइ
 तिगदिताउक्ता पु० की० अगादितावाशब्दइबार्थे स्वचातुर्यादनुक्तेव कीदृशाय
 वरायवराय वरःअयोयस्यवरायःसचासौवरश्चशुभावहविधिमतेश्रेष्ठायच

॥ मलयजंतनुतेतनुतेतनौसहचरीनलिननिलिनीदलं ॥
 ॥ सुनयनानलदंज्वलदंचसातदपिसिदतिसिदतिबंधुता १५ ॥

मलयजेति हेकृष्णतेसहचरीसखितिनौअतनुभूरिमलयजंमलयाचलसंबंधि
 चंदनंतनुतेविस्तारयति लेपनंकरोतीत्यर्थः पुनःतेकमालिनीप्रियातनुत्वात्

पाद्मिनीसाम्यंतनौ अतनुबहुलं नालिनीदलं तनुते पुनः ते सुनयनादीर्घलोचना अ
नलदं तापनाशकं नलदं उशीरं तनौ तनुते तदपि सासीदतिदुः खंप्राप्नोति अपरं
बंधुता अस्मदादि सखितासीदति परितापयति नश्यति वेत्यर्थः

॥ समुदिते मुदिते मुदिते क्षणे हि मकरे मकरेन करे श्रुती ॥

॥ पिकरवे बरवे बरवे तिसा हरिणलांछनलांछनलांछना ॥ १६ ॥

समुदितेति ईवरलक्ष्मीपते अमुदिता मुद्रहिता साते प्रियाईक्षणे अमुदिते मुद्राहिते
मुकुलिते करोति संकोचयतीत्यर्थः कस्मिन्सति हि मकरे चंद्रे समुदिते सति उद
यति सति की० मकरेन करे मकराणां मत्स्यानां इनः प्रभुः स भुद्रस्तस्य कंराति
निकरः सुखदः तस्मिन्सर्वस्यापि सुखकरे तस्यास्तु दुःखद इत्यर्थः च पुनः श्रुती क
र्णौ अमुदिते करोति आच्छादयतीत्यर्थः कस्मिन्सति पिकरवे कोकिलाकूजिते स
मुदिते सति कीदृशी अवरवा अवेति शब्दं कुर्वाणा पुनः कीदृशी वेत्यर्द्धाक्षरेणा इ
ति उक्त्वा हरिणलांछनश्चंद्रः स एव लांछनं चिन्हं यस्य सः शिवः लीसः लांछनं चिन्हं
यस्याः सा शिवशिवेति जपतीत्यर्थः

॥ न सहते सहते सहते सखी तव वियोग वियोग मयोग तद्वत् ॥

॥ सपदितांतरुणि सरणि मणिकिरतुना मनवं नवनी विजं ॥ १७ ॥

न सहत इति हे अयोग तद्वत् अयः लोहतत्वं गच्छति तत्तद्वदयं यस्य हे कठिण तद्वदय
हे वियोग गरुडारूढे सह हे शांतते सखी प्रिया तव वियोगं न सहते सहते अतः दुःखे
त्वाद्विप्तार्थत्वं अतः सपदिता मधुना मनसि वर्तमानांतरुणिकिरतुत्यजतु स
रुणिकिरतु सरणि प्रिया कुंजमार्गं राधावनमार्गं किरतु गच्छतु सरणिः पद्मतिः पद्मे
त्यमरः च परं न वनूत न नवनी विजं वसनग्रंथिस्थं मणिकिरतु क्षिपतुना मनिश्चयेन

॥ अयतयाकलयाकलयाशुभांवनजदामजदामजदीप्तिभिः॥

॥ हरिरगात्तमगात्तमगाच्चसामुदमतीवमतीवदृशोःस्थितं ॥ १८

अयतयेति हरिःतयाकलयासहशुभांराधिकांअगात्कीदृश्याकलयाकंसुखं
लातिप्राप्नोतिदृष्टचित्ताकीदृशःहरिःवनजानिकमलानितेषांदामसमूहःतस्मा
ज्जातंदाममालातस्याःजातायाकांतिःसाविद्यतेयस्यतथोक्तः साप्रियातंवीक्ष्य
अतीवमुदंअगात्प्राप आगतंविष्णुंआलोक्यदृष्टाभूदित्यर्थः कीदृशंअगातंअ
गःगोवर्धनः अतोयेनतंपुनःकीदृशःअतीवतनौद्वतंपुनः कीदृशंदृशोःस्थितं

॥ रामचंद्रकविनाकविनादःपुरुषोत्तमसुतेनसुतेन ॥

॥ राधिकादृदयशोकदमासीद्राधिकादृदयशोकदमासीत् ॥ १९

रामचंद्रेति अदःराधिकादृदयशोकदंराधिकायाःदृदयंतस्यशोकःतंदाति
खंडयतितत्काव्यंरामचंद्रकविनाकृत्वाआसीत् रामचंद्रेणकृतमभूदित्यर्थः की
दृशेनकविनाकःब्रह्माऽःशिवःअःविष्णुःअःवायुःअःअग्निःअःसूर्यः तेविद्यंते
अराधनीयत्वेनयस्यतेनपुनःकेनपुरुषोत्तमःद्विजःतस्यसुतः जनार्दनःतस्यईने
नज्येष्ठसुतेनराधिकाचदृदयशोकदाराधिकादृदयशोकदुःखनाशिकाकला
मश्चंद्रश्चअःविष्णुअःवायुश्चअस्यतिविरहिणभितिअसःमधूश्चंद्रः कामश्चतेषांइ
त्प्रापकंवर्णनीयत्वेनतत्त्राधिकादृदयशोकदमासीत्

॥ इतिश्रीपुरुषोत्तमात्मजनार्दनस्तस्यनंदन ॥

॥ रामचंद्रकविकृतं ॥

॥ राधाविनोदाख्यंकाव्यंसटीकं ॥

॥ समाप्तं ॥

॥ शुद्धिपत्रं ॥

पृष्ठांकः	पत्तयंकः	अशुद्धं	शुद्धं
१४	१७	गड	गंड
१५	१३	मूग्ध	मुग्ध
२७	७	मूला	बाला
३२	१६	पल्लवो	पल्लवं
३२	१८	देतावया	देवताया
४२	१	रसा	रसात्
४२	२	स्व	स्व
४४	१५	सखा	सखी
४७	४	तीर्थे	तीर्थे
४७	१७	समीप	समीरे
७०	८	रुत्कंठार्थे	रुत्कंठार्त्ति
८५	१४	मदनां	वदनं
९४	१७	कृतवे	कृतवेषे
९५	१०	चरण	चरणे
१०३	१३	मिच्छीत	मिच्छति
११०	८	पराभाव	पराभव
१११	५	मूरसि	मुरासि
११२	४	निदानं	निनादं
११७	१९	दनोभव	मनोभव
१२२	१७	क्षरिनरि	क्षीरनीरं
१२८	१८	अलिकुलौ	अलिकुलै

जाहेरखबर.

नीचे लखेला ग्रंथ मुंबईमां पांजरापोळ पासे कुंभार टुकडामां बीजा नंबरना घरमां अथवा रामवाडीना नाका पासे मनोरदासरूपजी पासेथी मळसे.

ग्रंथनाम	रु०आ०	ग्रंथनाम.	रु०आ०
संस्कृतभाषामां		श्रीयोगवसिष्ठभाषा	३०-०
काव्यकलापना अंक ४		गुजरातीभाषामां.	
„ अंक १ काव्य ३७ नो - १-४		गायनशतक भाग	
„ अंक २ लक्ष्मी सहस्रनो - १-०		“ भाग १	० - ६
„ अंक ३ विदग्धमुखमंडन		“ भाग २	० - ८
सटीकनो	१-०	“ भाग ३	० - ६
„ अंक ४ गीतगोविंद तथा		“ भाग ४-५ छपायछे	
राधाविनोद सटीकनो.	१-८	कोशावळी कोश १३नी	३ - ०
धातुमंजरी	१-८	नामार्थ बोध	० - ८
हिंदुस्थानीभाषामां		कुमारिका बोध	० - ३
ब्रजभाषा काव्यसंग्रहना अंक २		कुमार बोध	० - २
„ मानमंजरी तथा अनेकार्थ		वैराग बोध	० - २
मंजरी	०-१२	जमसेदजीनी कविता	० - २
„ सुंदरशृंगार तथा हीराशृंगार		अखा भक्तनी वाणी	२ - ८
	१-८	सुभाषित बोध	
पिंगळादर्श गुजराती टीका		गोपिकागीत	
तथा नीति बोध ग्रंथ सहित		सुधरेल शास्त्र	
	३-८	नीतिबोध	
भाषाभूषण गुजराती टीका			
सहित छपायछे			

छपायछे

H. HEINRICH
Buchbinderei
Rottenburg/L.

Hīrāehanda, Haridāsa

Kāvya Kalāpa A Sanscrit Anthology being a collection of the best 37
smaller poems in the Sanscrit language

Bd.: 4

Bombay 1865

A.or. 4443-4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10250960-8